

IV

(Informatie)

INFORMATIE AFKOMSTIG VAN DE INSTELLINGEN, ORGANEN EN
INSTANTIES VAN DE EUROPESE UNIE

EUROPESE COMMISSIE

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE

**Beoordeling van plannen en projecten met betrekking tot Natura 2000-gebieden — Methodologische
richtsnoeren inzake de bepalingen van artikel 6, leden 3 en 4, van de habitatrichtlijn (92/43/EEG)**

(2021/C 437/01)

INHOUD

	<i>Bladzijde</i>
1. INLEIDING	3
1.1. Doel en aard van het document	3
1.2. Structuur	3
2. ALGEMENE AANPAK EN BEGINSELEN	4
2.1. Fasen van de procedure van artikel 6, leden 3 en 4	4
2.2. Benadering van de besluitvorming	5
3. METHODOLOGIE VAN ARTIKEL 6, LEDEN 3 EN 4	7
3.1. Fase 1: screening	7
3.1.1. Stap 1: vaststellen of het plan of project direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied	8
3.1.2. Stap 2: beschrijven van het plan of project en de gevolgen ervan	9
3.1.3. Stap 3: nagaan welke Natura 2000-gebieden negatieve gevolgen van het plan of project kunnen ondervinden	10
3.1.4. Stap 4: nagaan of waarschijnlijke significante gevolgen kunnen worden uitgesloten, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied	13
3.1.5. Conclusies: besluit op basis van de resultaten van de screening	15
3.2. Fase 2: passende beoordeling	17
3.2.1. Stap 1: informatie verzamelen over het project en over de betrokken Natura 2000-gebieden	18
3.2.2. Stap 2: de gevolgen van het plan of project beoordelen, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied	23
3.2.3. Stap 3: de gevolgen van het plan of project voor de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied vaststellen	34
3.2.4. Stap 4: verzachtende maatregelen	36
3.2.5. Conclusies van de passende beoordeling	40
3.2.6. Bijkomende aandachtspunten: raadplegingen, kwaliteit van de passende beoordeling, toegang tot de rechter	42

3.3. Fase 3: procedure krachtens artikel 6, lid 4	46
3.3.1. Stap 1: onderzoek van alternatieve oplossingen	47
3.3.2. Stap 2: onderzoek van dwingende redenen van groot openbaar belang	53
3.3.3. Stap 3: identificeren, beoordelen en vaststellen van compenserende maatregelen	55
a) Belangrijkste typen compenserende maatregelen	55
b) Richtsnoeren voor het vaststellen van compenserende maatregelen en streefdoelen	57
c) Timing van de compensatie	59
d) Evaluatie en monitoring van compenserende maatregelen krachtens artikel 6, lid 4	59
e) Vaststelling van compenserende maatregelen voor plannen	61
4. STRATEGISCHE PLANNING EN PASSENDE BEOORDELING VAN DE PLANNEN	64
4.1. Strategische planning	64
4.2. Passende beoordeling van plannen	64
4.3. Gevoeligheidskaarten	66
4.4. Raadpleging en dialoog bij strategische planning	70
5. SAMENHANG MET ANDERE MILIEUBEOORDELINGSPROCEDURES: MEB, SMB, KADERRICHTLIJN WATER	71
5.1. Stroomlijnen van milieueffectbeoordelingen	71
5.2. Milieueffectbeoordeling, strategische milieubeoordeling en passende beoordeling	71
5.2.1. Mogelijkheden voor en voordelen van stroomlijning van de MEB/SMB en de passende beoordeling	72
5.2.2. Specifieke kenmerken van de passende beoordeling en verschillen met de MEB-/SMB-procedures	73
5.2.3. Verhouding tussen SMB/MEB/passende beoordeling en de strikte bepalingen inzake soortenbescherming van de natuurbehoudsrichtlijnen	74
5.3. Beoordelingen op grond van artikel 4, lid 7, van de kaderrichtlijn water, gecoördineerd of geïntegreerd in de procedure krachtens artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn	75
6. BELANGRIJKSTE REFERENTIES	77

BIJLAGE

1. INLEIDING

1.1. Doel en aard van het document

Dit document bevat methodologische richtsnoeren voor de toepassing van artikel 6, leden 3 en 4, van de habitatrichtlijn ⁽¹⁾. Deze richtsnoeren zijn bedoeld om de autoriteiten en nationale instanties in de lidstaten en in kandidaat-lidstaten, evenals projectontwikkelaars, consultants, gebiedsbeheerders, beroepsbeoefenaren en andere belanghebbenden te helpen de verplichtingen na te komen die voortvloeien uit deze bepalingen. Dit document geeft de zienswijzen van de Europese Commissie weer en is niet wettelijk bindend; alleen het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ-EU) heeft de bevoegdheid om een bindende interpretatie van het Unierecht te geven.

Deze richtsnoeren moeten worden gelezen in samenhang met de richtlijnen en de nationale wetgeving, en met het advies in de mededeling van de Commissie “Beheer van Natura 2000-gebieden — De bepalingen van artikel 6 van de habitatrichtlijn (92/43/EEG)” ⁽²⁾ (in dit document “de artikel 6-leidraad” genoemd), die als uitgangspunt dient voor de interpretatie van de belangrijkste begrippen en concepten in de habitatrichtlijn. Omwille van de leesbaarheid worden in deze richtsnoeren de relevante delen van de artikel 6-leidraad aangehaald.

De Commissie heeft ook verscheidene documenten vastgesteld met sectorspecifieke richtsnoeren voor verschillende beleidsterreinen zoals energie, met inbegrip van hernieuwbare energiebronnen, mijnbouw, binnenvaart, ontwikkelingen in havens en estuaria, landbouw en bosbouw ⁽³⁾. Deze documenten bevatten vaak een nadere analyse van de specifieke kenmerken van de beoordelingen van plannen of projecten in deze specifieke sectoren. Zij kunnen derhalve worden gebruikt om de onderhavige algemene richtsnoeren aan te vullen met praktische sectorspecifieke overwegingen.

Op grond van het beginsel van procedurele autonomie is het aan de individuele lidstaten om te beslissen op welke manier zij de uit de richtlijn voortvloeiende procedurele vereisten uitvoeren. Het is de verantwoordelijkheid van de bevoegde instantie van elke lidstaat om de in de beoordelingen krachtens artikel 6, leden 3 en 4, vervatte belangrijke beslissingen te nemen. In deze richtsnoeren verwijst de term “beoordeling” naar het gehele proces waarbij informatie wordt verzameld door de plan- of projectontwikkelaar, autoriteiten, natuurbehouds- en andere agentschappen, niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en het publiek, en ter overweging en evaluatie aan de bevoegde instantie wordt verstrekt.

De bevoegde instantie stelt vervolgens de resultaten van de beoordeling vast en beslist of het plan of project wordt goedgekeurd en zo ja, onder welke voorwaarden. Dit proces zorgt ervoor dat de krachtens artikel 6, leden 3 en 4, vereiste beoordelingen berusten op het verzamelen van betrouwbare informatie en gegevens door meerdere belanghebbenden en op overleg met en tussen hen.

Dit document actualiseert de eerdere methodologische richtsnoeren inzake artikel 6, leden 3 en 4, van de habitatrichtlijn ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾. Het is gebaseerd op de ervaring die is opgedaan bij de uitvoering van de habitatrichtlijn en op de desbetreffende jurisprudentie van het HvJ-EU, alsook op een herziening van de EU-richtsnoeren en literatuur, casestudy's, feedback en suggesties na overleg met de autoriteiten van de EU-lidstaten en belanghebbenden. Deze richtsnoeren kwamen mede tot stand met de steun van ATECMA S.L. en Adelphi consult GmbH, in opdracht van de Europese Commissie ⁽⁶⁾.

1.2. Structuur

Dit document bestaat uit drie hoofddelen en een bijlage.

— Het eerste deel bevat een toelichting van de algemene aanpak en de beginselen die aan de richtsnoeren ten grondslag liggen. Het omvat het stroomschema uit de artikel 6-leidraad om aan te geven hoe de beoordelingen krachtens artikel 6, leden 3 en 4, moeten worden gestructureerd en op welke manier de verschillende fasen van de beoordeling betrekking hebben op de vereisten van artikel 6, leden 3 en 4.

⁽¹⁾ Richtlijn 92/43/EEG van de Raad inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PB L 206 van 22.7.1992, blz. 7).

⁽²⁾ Europese Commissie, 2019. Mededeling van de Commissie “Beheer van Natura 2000-gebieden — De bepalingen van artikel 6 van de habitatrichtlijn (92/43/EEG)” (2019/C 33/01), beschikbaar op: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1555085968125&uri=CELEX:52019XC0125\(07\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1555085968125&uri=CELEX:52019XC0125(07))

⁽³⁾ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

⁽⁴⁾ Methodologische richtsnoeren inzake de bepalingen van artikel 6, leden 3 en 4, van de habitatrichtlijn (92/43/EEG), Europese Commissie, 2002.

⁽⁵⁾ De actualisering is een van de resultaten van het actieplan voor de natuur, de mensen en de economie (COM(2017) 198 final) (actie 1).

⁽⁶⁾ EU-opdracht voor diensten nr. 07.0202/2017/770634/SER/ENV.D.3 voor technische en wetenschappelijke bijstand bij de uitvoering van het “actieplan voor natuur, mensen en economie” — acties 1, 2 en 13.

- Het tweede deel bevat de belangrijkste methodologische richtsnoeren per fase. Elke fase bevat methoden en instrumenten, voorbeelden en suggesties voor de uitvoering van de beoordelingen. Dit wordt ondersteund door het gebruik van checklists, matrices en stapsgewijze instructies voor elke fase van de beoordeling. Er moet echter worden opgemerkt dat deze slechts ter illustratie dienen en niet alle situaties kunnen bestrijken.
- Het derde deel bevat een hoofdstuk over strategische planning en de beoordelingsprocedure voor met name plannen. In dit deel wordt ook ingegaan op de verbanden met andere milieubeoordelingen die op grond van de EU-wetgeving vereist zijn.
- De bijlage bevat voorbeelden van methoden en verdere richtsnoeren en instrumenten die kunnen worden gebruikt voor de uitvoering van de procedures van artikel 6, leden 3 en 4 (bv. checklists of formulieren).

2. ALGEMENE AANPAK EN BEGINSELEN

2.1. Fasen van de procedure van artikel 6, leden 3 en 4

In artikel 6, leden 3 en 4, is bepaald:

“3. Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied. Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden.

4. Indien een plan of project, ondanks negatieve conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied, bij ontstentenis van alternatieve oplossingen, om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, toch moet worden gerealiseerd, neemt de lidstaat alle nodige compenserende maatregelen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft. De lidstaat stelt de Commissie op de hoogte van de genomen compenserende maatregelen. Wanneer het betrokken gebied een gebied met een prioritair type natuurlijke habitat en/of een prioritaire soort is, kunnen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijke gunstige effecten dan wel, na advies van de Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang worden aangevoerd.”

In artikel 6, leden 3 en 4, wordt een stapsgewijze procedure uiteengezet voor de beoordeling van plannen of projecten die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Deze procedure bestaat uit drie hoofd fasen:

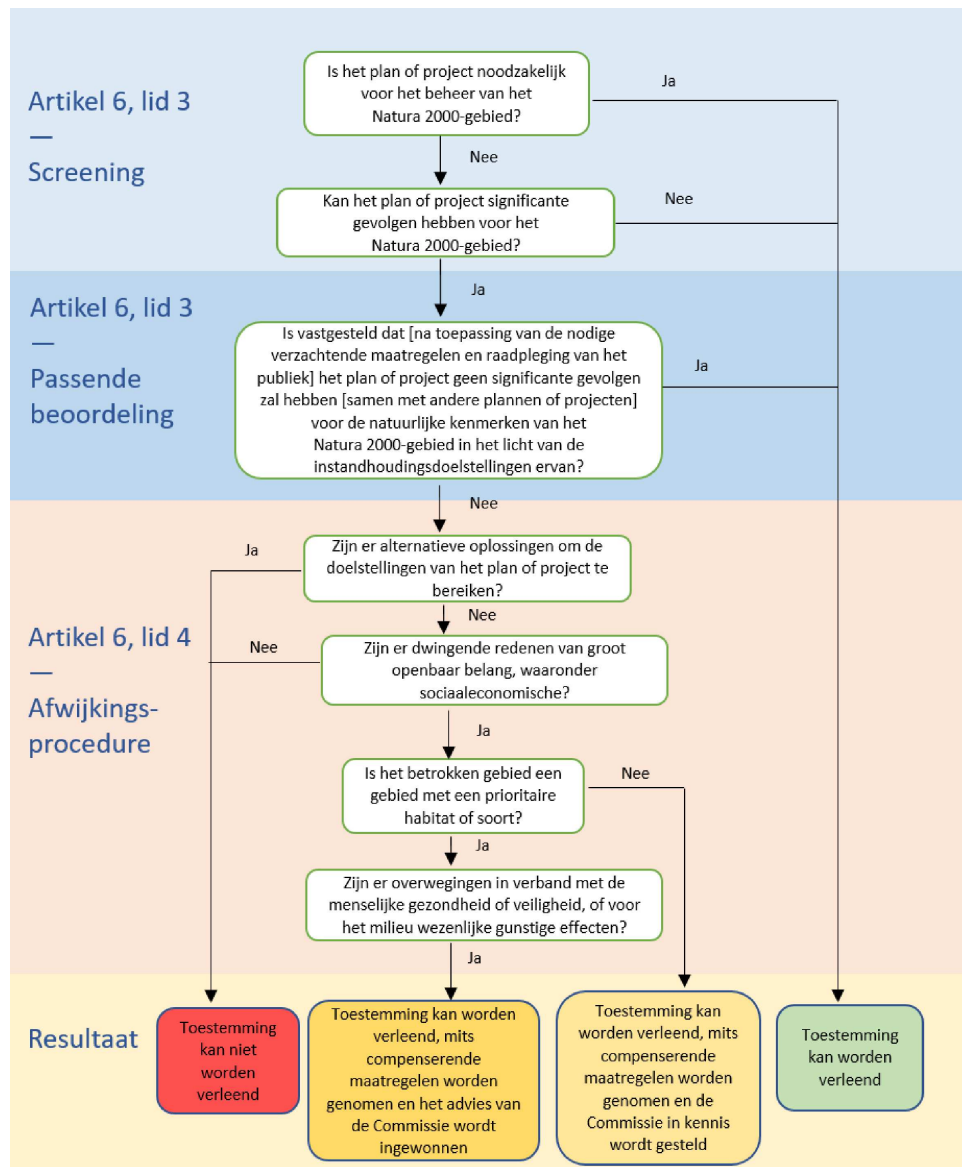
- **Fase 1: screening.** De eerste fase van de procedure is een voorbeoordeling (“screening”) om vast te stellen of het plan of project direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied en, als dit niet het geval is, of het significante gevolgen voor het gebied kan hebben (7) (afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten), rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied. Op fase 1 is het eerste deel van de eerste zin van artikel 6, lid 3, van toepassing.
- **Fase 2: de passende beoordeling.** Indien mogelijke significante gevolgen niet kunnen worden uitgesloten, omvat de tweede fase van de procedure het beoordelen van de gevolgen van het plan of project (afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten) aan de hand van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, en het nagaan of het de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten, rekening houdend met eventuele verzachtende maatregelen. Het is aan de bevoegde instanties om een plan of project al dan niet goed te keuren, in het licht van de bevindingen van de passende beoordeling. Op fase 2 zijn het tweede deel van de eerste zin en de tweede zin van artikel 6, lid 3, van toepassing.
- **Fase 3: afwijking van artikel 6, lid 3, onder bepaalde voorwaarden.** Op de derde fase van de procedure is artikel 6, lid 4, van toepassing. Deze fase komt enkel in beeld indien, ondanks een negatieve beoordeling, de ontwikkelaar van oordeel is dat het plan of project toch moet worden uitgevoerd om dwingende redenen van groot openbaar belang. Dit is alleen mogelijk als er geen alternatieve oplossingen zijn, de dwingende redenen van groot openbaar belang naar behoren zijn gemotiveerd en er passende compenserende maatregelen worden genomen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft.

(7) In de praktijk moet wellicht meer dan een gebied in aanmerking worden genomen.

Elke fase van de procedure wordt beïnvloed door de vorige fase. Voor de juiste toepassing van artikel 6, leden 3 en 4, is de volgorde van de fasen dan ook essentieel. Figuur 1 geeft deze procedure weer aan de hand van een stroomdiagram.

Figuur 1

Beoordeling van plannen en projecten met betrekking tot de Natura 2000-gebieden; de drie fasen van de procedure van artikel 6, leden 3 en 4

2.2. Benadering van de besluitvorming

Net als alle EU-milieuwetgeving is de habitatrichtlijn gebaseerd op het **voorzorgsbeginsel** ⁽⁸⁾, d.w.z. dat het ontbreken van wetenschappelijk bewijs over de significante negatieve gevolgen van een actie niet kan worden gebruikt om de goedkeuring van die actie te rechtvaardigen. Wanneer het voorzorgsbeginsel wordt toegepast op de procedure van artikel 6, lid 3, houdt het in dat moet worden aangetoond dat er geen negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden zijn voordat toestemming voor een plan of project kan worden verleend. Met andere woorden, als niet zeker is of er negatieve gevolgen zullen optreden, kan het plan of project niet worden goedgekeurd.

⁽⁸⁾ Artikel 191 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

In de praktijk betekent dit dat de plan- of projectontwikkelaar moet kunnen aantonen, en de bevoegde instantie moet kunnen bevestigen, dat er redelijkerwijs geen twijfel bestaat dat:

- in fase 1 (screening) — mogelijke significante gevolgen kunnen worden uitgesloten, of
- in fase 2 (passende beoordeling) — negatieve gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied kunnen worden uitgesloten.

Wanneer negatieve gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van een gebied vaststaan of niet kunnen worden uitgesloten, kan op grond van artikel 6, lid 4, bij uitzondering nog steeds toestemming voor het plan of project worden verleend op voorwaarde dat er geen alternatieven zijn, het om dwingende redenen van groot openbaar belang gerechtvaardigd is en voldoende compenserende maatregelen worden genomen om de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk te bewaren. Het voorzorgsbeginsel kan ook in dergelijke gevallen worden toegepast, met name met betrekking tot de reikwijdte van de te nemen compenserende maatregelen (zie punt 3.3.3).

In de habitatrictlijn wordt met name verwezen naar de “instandhoudingsdoelstellingen van het gebied” als basis voor de toepassing van artikel 6, lid 3. In zijn arrest in zaak C-849/19, Commissie/Griekenland, heeft het HvJ-EU bevestigd dat instandhoudingsdoelstellingen officieel moeten worden vastgesteld en dat deze gebiedspecifiek moeten zijn, betrekking moeten hebben op de specifieke waarden in het gebied en duidelijk moeten worden beschreven ⁽⁹⁾.

Voorts heeft het Hof herhaaldelijk geoordeeld dat de reikwijdte van de verplichting om een passende beoordeling van de gevolgen van een plan of project voor een beschermd gebied uit te voeren, moet worden bepaald in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen ⁽¹⁰⁾. Of het plan of project significante gevolgen voor een Natura 2000-gebied kan hebben, moet dus worden vastgesteld in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied (zie punt 3.1 “Screening”). **Daarom is het van essentieel belang dat voor alle Natura 2000-gebieden onverwijld gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen worden vastgesteld en dat deze openbaar worden gemaakt.**

Zoals hierna in punt 3.2.2 wordt toegelicht, moeten gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen worden vastgesteld voor alle beschermde habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in een gebied (d.w.z. habitats en soorten waarvoor het gebied in het standaardgegevensformulier van het gebied wordt beoordeeld met een A, B of C, maar niet met een D ⁽¹¹⁾). De instandhoudingsdoelstellingen moeten streefdoelen bevatten die moeten worden bereikt voor elk van de attributen of parameters die de staat van instandhouding van de beschermde kenmerken bepalen.

De beoordelingen moeten worden herzien — zowel in de screeningfase als in de fase van de passende beoordeling — indien het plan of project tijdens het voorbereidingsproces wordt gewijzigd of verder wordt ontwikkeld. Als bijvoorbeeld tijdens de screeningfase de kans op significante gevolgen niet kan worden uitgesloten, kan de plan- of projectontwikkelaar besluiten de opzet van het plan of project aan te passen om het risico op mogelijke significante gevolgen uit te sluiten. In dergelijke gevallen moet het gewijzigde plan of project opnieuw worden gescreend om vast te stellen of het nog steeds significante gevolgen voor het gebied kan hebben.

Kader 1

Een besluit nemen op grond van de passende beoordeling

Het is de verantwoordelijkheid van de bevoegde instanties om in het licht van de conclusies van de passende beoordeling van de gevolgen van een plan of project voor het betrokken Natura 2000-gebied te besluiten om het plan of project al dan niet goed te keuren. Goedkeuring kan pas worden verleend als zij **er zeker van zijn dat het voorgestelde plan of project de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten**. Dit is het geval wanneer er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel bestaat dat er geen schadelijke gevolgen zijn ⁽¹²⁾.

De nadruk ligt dan ook op het aantonen van de afwezigheid, niet de aanwezigheid, van negatieve gevolgen. Dit is een afspiegeling van het voorzorgsbeginsel ⁽¹³⁾. De passende beoordeling moet derhalve voldoende gedetailleerd en met redenen omkleed zijn om, **op basis van de beste beschikbare wetenschappelijke kennis ter zake**, de afwezigheid van nadelige gevolgen aan te tonen ⁽¹⁴⁾.

Dezelfde mate van zekerheid is vereist als het besluit tijdens de screeningfase wordt genomen: ook in deze fase mag er redelijkerwijs geen twijfel bestaan ten aanzien van de afwezigheid van mogelijke schadelijke gevolgen.

⁽⁹⁾ Punten 58-59.

⁽¹⁰⁾ Punt 51.

⁽¹¹⁾ Zie kader 4 “Bronnen die kunnen worden gebruikt om de gevolgen voor een Natura 2000-gebied vast te stellen” in punt 3.1.3 van deze richtsnoeren.

⁽¹²⁾ Zaak C-127/02, punt 59.

⁽¹³⁾ Zaak C-157/96, punt 63.

⁽¹⁴⁾ Zaak C-127/02, punt 61.

3. METHODOLOGIE VAN ARTIKEL 6, LEDEN 3 EN 4

3.1. Fase 1: screening

In deze eerste fase wordt nagegaan **of een plan of project**, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten, **significante gevolgen kan hebben** voor een Natura 2000-gebied. Indien mogelijke significante gevolgen niet met voldoende redelijke zekerheid kunnen worden uitgesloten, moet het plan of project aan een volledige passende beoordeling krachtens artikel 6, lid 3, worden onderworpen.

De begrippen “plan” en “project” moeten breed worden opgevat.

*Bij een **project** kan het gaan om bouwwerken, installaties en andere ingrepen in de natuurlijke omgeving, waaronder regelmatige activiteiten die zijn gericht op het gebruik van natuurlijke hulpbronnen.*

*Ook het begrip **plan** kan in de zin van artikel 6, lid 3, een ruime betekenis hebben en omvat bestemmingsplannen of ruimtelijke plannen en sectorplannen (bv. met betrekking tot vervoer, energie, afvalstoffenbeheer, waterbeheer, bosbeheer enz.).*

*In de richtlijn wordt de reikwijdte van een plan of project niet beperkt tot een bepaalde categorie. De belangrijkste factor is de vraag of het plan of project **significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied**.*

Zie voor meer details de paragrafen 4.4.1 en 4.4.2 van de artikel 6-leidraad.

Screening is een voorbeoordeling en kan normaal gesproken plaatsvinden aan de hand van reeds bestaande informatie, waaronder adviezen van deskundigen (bv. van bevoegde milieu instanties) of gepubliceerd materiaal (bv. kaarten van habitats of inventarissen van soorten), zodat er geen gedetailleerd nieuw bewijs hoeft te worden verzameld. Indien er echter onvoldoende of verouderde informatie voorhanden is over bv. de aanwezigheid van beschermde habitats en soorten in het gebied dat negatieve gevolgen van een plan of project kan ondervinden, moeten wellicht nadere gegevens worden verzameld en geanalyseerd om te kunnen bepalen of er significante gevolgen te verwachten zijn. Indien er geen informatie voorhanden is, moet ervan worden uitgegaan dat significante gevolgen te verwachten zijn en dat een passende beoordeling vereist is.

Screening moet in een vroeg stadium plaatsvinden, doorgaans voordat alle bijzonderheden van een plan of project zijn vastgesteld, bijvoorbeeld wanneer de locatie en de algemene aard van een project bekend zijn maar het ontwerpproces nog niet van start is gegaan. **Vroegtijdige screening** heeft meerdere voordelen:

- een lager risico van vertragingen en bijkomende kosten in een later stadium, wanneer het plan of project ter goedkeuring wordt ingediend;
- plan- of projectpromotoren, bevoegde instanties en andere belanghebbenden die over relevante gegevens en deskundigheid beschikken, kunnen in een vroeg stadium overleg plegen en informatie uitwisselen;
- de ontwikkelaar van een plan of project kan beter beoordelen welke volgende stappen er nodig zijn, zonder daarin veel tijd of geld te moeten investeren;
- mogelijke risico's voor de Natura 2000-gebieden en voor het plan of project zelf kunnen worden aangewezen en er kan op worden ingespeeld, bijvoorbeeld door te benadrukken dat er een andere locatie of een ander ontwerp van het plan of project nodig is om ieder risico op schade te vermijden, of door nadere gegevens te verzamelen om een tijdige beoordeling te vergemakkelijken. Hoewel de belangrijkste aspecten van de initiële planning duidelijk moeten zijn, moet er ook ruimte zijn om het plan of project aan te passen.

Wanneer de screening van een plan of project in een vroeg stadium plaatsvindt, moet deze wellicht in een later stadium worden herzien wanneer nadere gegevens over het plan of project beschikbaar zijn. De reikwijdte van de screeninganalyse kan voor plannen en projecten verschillen, afhankelijk van de schaal van de ontwikkeling en de mogelijke gevolgen.

De analyse bestaat uit vier stappen:

1. Vaststellen of het plan of project direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied.
2. Vaststellen wat de relevante elementen van het plan of project en de waarschijnlijke gevolgen daarvan zijn.
3. Nagaan of en welke Natura 2000-gebieden kunnen worden getroffen, rekening houdend met de mogelijke gevolgen van het plan of project, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten.
4. Nagaan of waarschijnlijke significante gevolgen voor het Natura 2000-gebied kunnen worden uitgesloten, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied.

In de volgende punten wordt elk van de vier stappen nader beschreven, samen met de screeningresultaten en bijbehorende documentatie.

In tabel 1 worden de belangrijkste verschillen tussen de screeningfase en de fase van de passende beoordeling krachtens artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn aangegeven.

Tabel 1

Verschillen tussen de screeningfase en de passende beoordeling

Screening	Passende beoordeling
Om vast te stellen of significante negatieve gevolgen voor een Natura 2000-gebied waarschijnlijk zijn als gevolg van de uitvoering van het plan of project, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.	Om de waarschijnlijke gevolgen voor het Natura 2000-gebied te beoordelen, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, en om te beoordelen of zich nadelige gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied zullen of kunnen voordoen.
Indien de aanwezigheid van significante gevolgen niet met zekerheid kan worden uitgesloten, moet het plan of project aan een passende beoordeling worden onderworpen.	Er kan alleen toestemming voor het plan of project worden verleend indien nadelige gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied kunnen worden uitgesloten.
Doorgaans gebaseerd op bestaande gegevens, beschikbare kennis en ervaring, en deskundig advies.	Vereist gedetailleerd onderzoek, vaak veldonderzoek, deskundig advies en een deskundige beoordeling van het specifieke geval.
Verzachtende maatregelen mogen niet in aanmerking worden genomen ⁽¹³⁾ .	Omvat de beoordeling van verzachtende maatregelen ter voorkoming of beperking van negatieve gevolgen.

3.1.1. **Stap 1: vaststellen of het plan of project direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied**

In deze stap wordt vastgesteld of het plan of project verband houdt met of nodig is voor het beheer van een gebied, d.w.z. of het bijdraagt tot de verwezenlijking van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.

Het begrip "beheer" verwijst naar het instandhoudingsbeheer van een gebied, d.w.z. dat het moet worden opgevat in de zin van artikel 6, lid 1. Als een activiteit direct verband houdt met en nodig is voor het voldoen aan de instandhoudingsdoelstellingen, is deze bijgevolg vrijgesteld van het vereiste van beoordeling.

Plannen of projecten die direct verband houden met of nodig zijn voor het beheer van Natura 2000-gebieden, moeten doorgaans worden uitgesloten van de bepalingen van artikel 6, lid 3, maar voor de niet-instandhoudingscomponent ervan is mogelijk nog wel een beoordeling vereist.

Zie voor meer details paragraaf 4.4.3 van de artikel 6-leidraad.

Voor een niet-instandhoudingscomponent van een plan of project waarvan een van de doelstellingen instandhoudingsbeheer is, is mogelijk wel nog een passende beoordeling nodig. Dit kan bijvoorbeeld gelden voor houtkap die deel uitmaakt van een beheersplan voor de instandhouding van een bos dat als Natura 2000-gebied is aangewezen. Het deel van de activiteit dat niet nodig is voor het instandhoudingsbeheer van het gebied, moet aan een passende beoordeling worden onderworpen ⁽¹⁴⁾.

Het kan ook gebeuren dat een plan of project dat direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het ene gebied (het doelgebied), negatieve gevolgen heeft voor het andere gebied. Om het overstromingsbeheer van een doelgebied te verbeteren kan in het plan bijvoorbeeld worden voorgesteld een waterkering aan te leggen in een ander gebied, wat significante negatieve gevolgen voor dat andere gebied kan hebben. Daarom moet voor het plan of project worden beoordeeld of het significante gevolgen voor het andere gebied kan hebben.

⁽¹³⁾ Zaak C-323/17.

⁽¹⁴⁾ Het technisch verslag "Natura 2000 and Forests" (2015) (hoofdstuk 4.6) bevat voorbeelden van hoe tegenstrijdige doelstellingen tussen bos- en Natura 2000-beheer kunnen worden voorkomen: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Final%20Guide%20N2000%20%20Forests%20Part%20I-II-Annexes.pdf>

Bijgevolg moeten de plannen of projecten die direct verband houden met of nodig zijn voor het beheer van Natura 2000-gebieden krachtens de vogelrichtlijn en habitatrichtlijn, plannen of projecten zijn die gericht zijn op en bijdragen tot het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van de beschermde habitats en soorten in deze gebieden.

Kader 2

Voorbeelden van criteria om vast te stellen of een plan of project direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied

- De in het plan of project beoogde maatregelen zijn opgenomen in het beheersplan van het betrokken Natura 2000-gebied of worden voorgesteld als onderdeel van andere wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen die vereist zijn om het gebied en de daar voorkomende habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te behouden en herstellen (indien nodig).
- Er is een met redenen omklede verklaring van de officiële instantie die verantwoordelijk is voor het beheer van het Natura 2000-gebied dat de activiteit direct verband houdt met en nodig is voor het beheer van het doelgebied en duidelijk verband houdt met het behouden of verbeteren van de staat van instandhouding van de habitattypen of soorten in het gebied.

3.1.2. *Stap 2: beschrijven van het plan of project en de gevolgen ervan*

Bij de beschrijving van het plan of project moeten alle aspecten worden geïdentificeerd die het Natura 2000-gebied kunnen aantasten, hetzij afzonderlijk, hetzij in combinatie met andere plannen of projecten.

Alle projectfasen moeten in aanmerking worden genomen, met inbegrip van de aanleg, de exploitatie en de ontmanteling.

Voor plannen moeten relevante bijzonderheden over de activiteiten in het kader van het plan worden verzameld en geanalyseerd om na te gaan of die activiteiten afzonderlijk of gezamenlijk significante gevolgen kunnen hebben voor de Natura 2000-gebieden, ook in combinatie met andere plannen of projecten.

In kader 3 staat een lijst van de belangrijkste parameters van het plan of project die moeten worden geïdentificeerd. Deze elementen zijn slechts indicatief en moeten per geval worden aangepast of aangevuld. Voor sommige projecten of plannen kan het nodig zijn om voor de aanleg-, exploitatie- en ontmantelingsfase aparte parameters vast te stellen.

Kader 3

Voorbeelden van elementen van het plan of project die tijdens de screening in aanmerking moeten worden genomen

- Omvang (bv. met betrekking tot direct ruimtebeslag);
- het totale getroffen gebied, met inbegrip van het gebied dat indirecte negatieve gevolgen ondervindt (bv. geluidshinder, troebelheid, trillingen);
- fysieke veranderingen van de omgeving (bv. wijziging van rivierbeddingen of van de morfologie van andere waterlichamen, veranderingen in de dichtheid van bosbedekking);
- veranderingen in de intensiteit van een bestaande pressiefactor (bv. toename van lawaai, vervuiling of verkeer);
- behoeften aan hulpbronnen (bv. wateronttrekking, delfstoffenwinning);
- emissies (bv. de depositie van stikstof) en afvalstoffen (en of deze worden verwijderd op het land, in het water of in de lucht);
- vervoerseisen (bv. toegangswegen);
- de duur van de aanleg, exploitatie, ontmanteling enz.;
- temporele aspecten (het tijdschema van de verschillende fasen van een plan of project);
- de afstand tot Natura 2000-gebieden en met name tot de kenmerken waarvoor die gebieden zijn aangewezen;
- cumulatieve gevolgen met andere projecten en plannen.

3.1.3. *Stap 3: nagaan welke Natura 2000-gebieden negatieve gevolgen van het plan of project kunnen ondervinden*

Om na te gaan welke Natura 2000-gebieden negatieve gevolgen kunnen ondervinden, moeten alle aspecten van het plan of project worden bekeken die mogelijke gevolgen met zich mee kunnen brengen voor Natura 2000-gebieden in de zone die door het plan of project wordt beïnvloed. Hierbij moet rekening worden gehouden met alle kenmerken waarvoor die gebieden zijn aangewezen (soorten, habitattypen) met een beduidende aanwezigheid in de gebieden en de instandhoudingsdoelstellingen ervan.

In het bijzonder moet worden gekeken naar:

- alle Natura 2000-gebieden die geografische overlappingsen vertonen met acties of aspecten van het plan of project, ongeacht de fase ervan, of die eraan grenzen;
- alle Natura 2000-gebieden in de zone die waarschijnlijk door het plan of project zal worden beïnvloed. Natura 2000-gebieden in de omgeving (of op enige afstand) van het plan of project die indirect negatieve gevolgen zouden kunnen ondervinden van aspecten van het project, onder meer met betrekking tot het gebruik van natuurlijke hulpbronnen (bv. water) en verschillende soorten afval, lozingen of emissies van stoffen of energie;
- Natura 2000-gebieden in de omgeving (of op enige afstand) van het plan of project waar wilde soorten leven die zich naar het projectgebied kunnen begeven en daar fatale of andere gevolgen van kunnen ondervinden (bv. verlies van foerageergebieden, verkleining van activiteitsgebieden);
- Natura 2000-gebieden met een onderling verband dat of een ecologische continuïteit die door het plan of project in gevaar kan worden gebracht.

Het areaal van de te beoordelen Natura 2000-gebieden, d.w.z. de zone waarin zich gevolgen van het plan of project kunnen voordoen, hangt af van de aard van het plan of project en de afstand waarbinnen zich gevolgen kunnen voordoen. Voor Natura 2000-gebieden stroomafwaarts langs rivieren of wetlands die door watervoerende lagen worden gevoed, kan een plan of project gevolgen hebben voor waterstromen, vismigratie en dergelijke, zelfs op grote afstand. Ook emissies van verontreinigende stoffen kunnen over lange afstanden gevolgen hebben.

Sommige projecten of plannen die geen directe negatieve gevolgen hebben voor Natura 2000-gebieden, kunnen wel nog significante gevolgen hebben als ze een barrière-effect veroorzaken of ecologische schakels verhinderen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer plannen gevolgen hebben voor landschapselementen die Natura 2000-gebieden met elkaar verbinden of die verplaatsingen van soorten kunnen belemmeren of de continuïteit van een ecosysteem van rivier- of bosgebied kunnen verstoren.

Om de mogelijke gevolgen van het plan of project voor Natura 2000-gebieden te bepalen, mogen niet alleen de relevante gebieden worden geïdentificeerd, maar moeten ook de habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in die gebieden en de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen worden vastgesteld.

In kader 4 staan voorbeelden van de gegevensbronnen die hiervoor kunnen worden gebruikt.

Kader 4

Bronnen die kunnen worden gebruikt om de gevolgen voor een Natura 2000-gebied vast te stellen

- Het Natura 2000-standaardgegevensformulier voor het gebied;
- gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen (omschreven in de besluiten inzake de aanwijzing van speciale beschermingszones in de zin van de habitatrichtlijn of van speciale beschermingszones in de zin van de vogelrichtlijn, in het beheersplan van het gebied of in een apart besluit);
- beheersplannen van het gebied (bv. waarin gevaren en bedreigingen ten aanzien van het gebied worden geïdentificeerd);
- bestaande onderzoeken en monitoringgegevens met betrekking tot relevante soorten en habitattypen, de verspreiding ervan in en rond het gebied, de staat van instandhouding, gevaren en bedreigingen ten aanzien ervan;
- actuele en oude kaarten van het gebied;
- landgebruik en andere relevante bestaande plannen;
- bestaand materiaal van locatieonderzoek;
- bestaande gegevens over de hydrogeologie;
- bestaande gegevens over relevante stoffen (bv. de depositie van stikstof, de samenstelling van geloosd afvalwater);

- milieueffectbeoordelingen voor soortgelijke projecten of plannen;
- relevante verslagen over de toestand van het milieu;
- kaarten en geografische informatiesystemen;
- archieven met betrekking tot de geschiedenis van het gebied enz.

De in het Natura 2000-standaardgegevensformulier ⁽¹⁷⁾ verstrekte informatie vormt het uitgangspunt voor de identificatie van de habitattypen en soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied die gevolgen van het plan of project kunnen ondervinden, en van eventuele bestaande belastende en beïnvloedende factoren voor het gebied. Andere informatie op gebiedsniveau kan worden verkregen uit bronnen zoals het beheersplan van het Natura 2000-gebied, lijsten van activiteiten die kunnen leiden tot schade of verslechtering, de resultaten van de monitoring van habitats en soorten in het gebied en bronnen buiten het Natura 2000-gebied op biogeografisch, nationaal en lokaal niveau.

Het is belangrijk dat deze gegevens en informatie openbaar worden gemaakt, bv. via een centrale databank of via onlineportalen en websites van nationale of regionale autoriteiten, en regelmatig worden bijgewerkt, zodat alle belanghebbenden en betrokken autoriteiten er gemakkelijk toegang toe hebben.

Kader 5

Belangrijke informatiebronnen over de kenmerken van de Natura 2000-gebieden waarvoor die gebieden zijn aangewezen

Voor elk Natura 2000-gebied is **een standaardgegevensformulier** beschikbaar. Dit formulier bevat informatie over de door de EU beschermde soorten en habitattypen die in het gebied aanwezig zijn en geeft een brede beoordeling van de toestand van elke soort of elk habitatype in dat gebied (met een score van A tot D). Het bevat informatie over de oppervlakte van het gebied, de representativiteit en de staat van instandhouding van de in het gebied aanwezige habitats, evenals een algemene beoordeling van de waarde van het gebied voor de instandhouding van de betrokken natuurlijke habitattypen. Voor de in het gebied aanwezige soorten bevat het formulier informatie over hun populaties en status (standpopulatie, voortplantingspopulatie, overwinterende populatie, trekkende populatie) en over de waarde van het gebied voor de betrokken soorten.

Het formulier bevat ook contextuele informatie over het gebied, onder meer:

- algemene kenmerken, kwaliteit en belang van het gebied;
- kwetsbaarheid (druk die op het gebied wordt uitgeoefend door de mens en andere invloeden, en de kwetsbaarheid van habitats en ecosystemen);
- gevolgen in verband met menselijke activiteiten en natuurlijke processen die de instandhouding en het beheer van het gebied in gunstige of ongunstige zin kunnen beïnvloeden, alsook het deel van de oppervlakte van het gebied dat wordt aangetast;
- de voor het gebied verantwoordelijke beheersinstantie;
- gegevens met betrekking tot de beheersactiviteiten in het gebied en de beheersplannen met betrekking daartoe, inclusief traditionele menselijke activiteiten;
- een kaart van het gebied.

Instandhoudingsmaatregelen en beheersplannen

Voor de speciale beschermingszones in de zin van de habitatrichtlijn moeten de lidstaten instandhoudingsmaatregelen treffen die beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen natuurlijke habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II die in het gebied voorkomen (artikel 6, lid 1, van de habitatrichtlijn). Deze maatregelen behelzen zo nodig specifieke of van ruimtelijke-ordeningsplannen deel uitmakende beheersplannen en wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen.

Ook voor speciale beschermingszones in de zin van de vogelrichtlijn moeten gerichte instandhoudingsmaatregelen worden getroffen. Natura 2000-beheersplannen kunnen, indien beschikbaar, informatie bevatten over de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, de locatie en de status van de soorten en habitats die in het gebied te vinden zijn, de bedreigingen voor die soorten en habitats, en de nodige maatregelen om hun staat van instandhouding in het gebied te verbeteren. Dit alles kan nuttig zijn voor de screeningfase en voor de passende beoordeling.

⁽¹⁷⁾ Zie: Toelichting in Uitvoeringsbesluit 2011/484/EU van de Commissie van 11 juli 2011 betreffende een gebiedsinformatieformulier voor Natura 2000-gebieden (besluit tot vaststelling van een model voor het standaardgegevensformulier).

De website van de Commissie biedt gegevens en kaarten voor alle Natura 2000-gebieden in de EU via de "Natura 2000 viewer" en de "Natura 2000 public database" (http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/data/index_en.htm). De meeste lidstaten beschikken ook over openbare informatie over Natura 2000-gebieden en de kenmerken van die gebieden. Geografische informatiesystemen (GIS) kunnen ook helpen inzicht te krijgen in het verband tussen aspecten van een plan of project en de specifieke kenmerken van het Natura 2000-gebied.

In verschillende landen zijn **praktische instrumenten en informatiesystemen** beschikbaar om mogelijke gevolgen van verschillende soorten projecten en plannen voor Natura 2000-gebieden te helpen vaststellen. In kader 6 staan enkele voorbeelden van dergelijke instrumenten.

Kader 6

Voorbeelden van informatiesystemen voor de vaststelling van mogelijke gevolgen van verschillende soorten projecten en plannen voor Natura 2000-gebieden

Duitsland

De informatie die nodig is om de mogelijke negatieve gevolgen van bijna alle soorten projecten te beoordelen, wordt verstrekt door het informatiesysteem FFH-VP-Info van het Duitse Bundesamt für Naturschutz. Het systeem bevat een uitgebreide databank over de mogelijke gevolgen voor en effecten op specifieke habitattypen en soorten, die kan worden gebruikt voor de screening en de passende beoordeling. Het systeem verschaft gedetailleerde informatie over de gevoeligheid en de mogelijke gevolgen van de impactfactoren voor vrijwel alle op grond van de natuurrichtlijnen beschermde habitats en soorten die in Duitsland voorkomen. Het bevat ook checklists met beoordelingen van de ernst/relevantie van elk gevolg voor habitattypen en soorten.

Zie: <http://ffh-vp-info.de/FFHVP/Page.jsp>

Ierland

In Ierland is een GeoTool-toepassing beschikbaar ter ondersteuning van het gegevensverzamelingsproces in fase 1 (screening) en fase 2 (de passende beoordeling). Hiermee kan de gebruiker een punt op de kaart selecteren en vervolgens zoeken naar speciale beschermingszones binnen een bepaalde afstand van het punt, die de gebruiker kan selecteren op basis van de omvang van de mogelijke milieugevolgen van een plan of project. De informatie die voor elk Natura 2000-gebied in het geselecteerde gebied wordt verstrekt, omvat de lijst van habitats en soorten waarvoor de gebieden zijn aangewezen en een link naar de instandhoudingsdoelstellingen van elk gebied.

Zie: <https://gis.epa.ie/EPAMaps/AAGeoTool>

Nederland

De Nederlandse overheid heeft een instrument ontwikkeld om de mogelijke gevolgen van een project tijdens de eerste fase snel te kunnen beoordelen. Hierin worden de procedurele stappen beschreven die moeten worden doorlopen als een beoordeling van de gevolgen voor Natura 2000-gebieden of beschermde soorten deel uitmaakt van de procedure voor het verkrijgen van een vergunning. Het helpt mogelijke gevolgen voor individuele soorten en habitattypen vast te stellen en verschaft informatie over de gevoeligheid van soorten en habitattypen voor verschillende activiteiten.

Zie: www.natura2000.nl (onder "routeplanner beschermde natuur" en "effectenindicator Natura 2000-gebieden").

België

Voor de beoordeling van verzuring en eutrofiëring via de lucht (depositie van NO_x en NH₃ in verband met activiteiten zoals intensieve landbouw, industriële verwarmings- en energieprocessen en mobiliteit) biedt België een interactieve onlinetoepassing voor het uitvoeren van de eerste screening. Het is een snelscaninstrument om mogelijke gevolgen vast te stellen. Als de scan groen licht geeft, zijn er geen schadelijke gevolgen te verwachten. Als het instrument rood licht geeft, kan er sprake zijn van schadelijke gevolgen die nader moeten worden onderzocht door middel van een passende beoordeling.

Zie: <https://www.milieuinfo.be/voortoets/>

Zie de bijlage bij deze richtsnoeren (punt 1.1) voor nadere bijzonderheden over informatie en praktische instrumenten ter ondersteuning van de screening en de passende beoordeling.

3.1.4. *Stap 4: nagaan of waarschijnlijke significante gevolgen kunnen worden uitgesloten, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied*

De volgende stap van de screeningfase is het beoordelen van de waarschijnlijkheid en potentiële significantie van de in de vorige stap vastgestelde gevolgen, rekening houdend met mogelijke cumulatieve gevolgen met andere plannen of projecten.

De waarschijnlijkheid van significante gevolgen beoordelen

Een waarschijnlijk significant gevolg is in dit verband elk redelijkerwijs te voorzien gevolg van een plan of project dat een negatieve en significante invloed zou hebben op de instandhoudingsdoelstellingen die zijn vastgesteld voor de habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in het Natura 2000-gebied. Dit kan voortvloeien uit activiteiten in het gebied of daarbuiten, of uit combinaties met andere plannen of projecten.

Er wordt aan herinnerd dat indien waarschijnlijke significante gevolgen niet met voldoende redelijke zekerheid kunnen worden uitgesloten, het plan of project aan een volledige passende beoordeling krachtens artikel 6, lid 3, moet worden onderworpen (zie punt 3.2.2., b), voor meer informatie over de beoordeling van mogelijke gevolgen).

De significantie van de gevolgen zal variëren afhankelijk van factoren zoals omvang van de gevolgen, type, uitgestrektheid, tijdsduur, intensiteit, timing, waarschijnlijkheid, cumulatieve gevolgen en de kwetsbaarheid van de betrokken habitats en soorten.

In kader 7 staan voorbeelden van indicatoren om de significantie van deze gevolgen te kwantificeren.

<i>Kader 7</i>	
Voorbeelden van significantie-indicatoren	
Type gevolg	Significantie-indicator
Verlies van habitatgebied Achteruitgang	Aantal hectare verloren gegane habitats, percentage habitatverlies Oppervlakte (in absolute cijfers en procentueel) waar de attributen die worden gebruikt om de staat van instandhouding van de soort of habitat te bepalen, zijn verslechterd, evenals de schaal van de achteruitgang voor elk van de attributen
Verstoring	Intensiteit, duur of permanent karakter van de versturende factor, de afstand ervan tot voortplantingsgebieden
Versnippering	Verandering ten opzichte van de oorspronkelijke en gewenste toestand (bv. de vorming van meerdere kleine habitatpatches in plaats van één grote; aantal hectare habitats dat aan het randeffect is blootgesteld)
Indirecte gevolgen	Mate waarin het gebied is blootgesteld aan andere bedreigingen (invasieve uitheemse soorten, indringing van mensen en dieren, bijkomende ontwikkelingen)

De significantie van de gevolgen kan worden beoordeeld aan de hand van informatiebronnen zoals bewijsmateriaal afkomstig van soortgelijke activiteiten die van invloed zijn op gebieden met soortgelijke specifieke kenmerken in een vergelijkbare staat van instandhouding of met soortgelijke instandhoudingsdoelstellingen, en het oordeel van deskundigen op basis van het beschikbare bewijsmateriaal. Aangezien elk geval uiteraard verschillend is, moet echter rekening worden gehouden met de plaatselijke omstandigheden. De beoordeling moet daarom altijd per geval plaatsvinden.

Zoals in de artikel 6-leidraad is aangegeven, hoeft iets wat voor het ene gebied significant is, voor het andere gebied niet significant te zijn. Een verlies van honderd vierkante meter aan habitat kan bijvoorbeeld significant zijn met betrekking tot een klein gebied waarin een zeldzame orchidee voorkomt, terwijl een soortgelijk verlies in een groot steppengebied insignificant kan zijn als dit geen gevolgen heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.

In het geval van plannen kan het, afhankelijk van het definitieniveau en de mate van gedetailleerdheid van de verschillende aspecten en componenten van het plan, in deze fase moeilijk zijn om de omvang en de significantie van alle mogelijke gevolgen voor de afzonderlijke gebieden te beoordelen. Desondanks kan de **waarschijnlijkheid** van significante gevolgen voor het Natura 2000-gebied nog steeds worden beoordeeld, bijvoorbeeld in het licht van het soort plan of project en de zone die er mogelijk door zal worden beïnvloed.

Plannen moeten daarom met voldoende voorzichtigheid (met voldoende redelijke zekerheid) en in het licht van het voorzorgsbeginsel worden gescreend, om te voorkomen dat componenten of acties met mogelijke gevolgen voor een Natura 2000-gebied worden uitgesloten en bijgevolg in het kader van de passende beoordeling niet nader worden onderzocht.

Met betrekking tot de beoordeling van **verzachtende maatregelen** ⁽¹⁸⁾ bij de uitvoering van de procedure van artikel 6, lid 3, heeft het Hof geoordeeld dat “om te bepalen of in een later stadium een passende beoordeling moet worden verricht van de gevolgen van een plan of project voor een betrokken gebied, in de fase van de voorevaluatie de maatregelen ter voorkoming of beperking van de nadelige gevolgen van dat plan of project voor dat gebied niet in aanmerking dienen te worden genomen” (zaak C-323/17).

Projectontwikkelaars kunnen projecten echter soms zodanig ontwerpen dat mogelijke gevolgen vanaf het begin worden vermeden of tot een minimum worden beperkt. Dit kan door gebruik te maken van de beste beschikbare technologieën of door preventieve maatregelen toe te passen, met inbegrip van wettelijke maatregelen (bv. no-go zones) van bv. sectorspecifieke regelgeving, Natura 2000-beheersplannen of ruimtelijke of bestemmingsplannen.

Dergelijke algemene componenten van het project kunnen bij de screening in aanmerking worden genomen, in tegenstelling tot de plan- of projectspecifieke verzachtende maatregelen waarmee in dit stadium geen rekening mag worden gehouden. Deze componenten moeten duidelijk in de projectbeschrijving worden vermeld. Specifieke verzachtende maatregelen, zoals de aanleg van ecoducten om de migratie mogelijk te maken van soorten ter bescherming waarvan het gebied is aangewezen, met name indien opgelegd door de bevoegde instantie, mogen alleen in aanmerking worden genomen bij de passende beoordeling, zoals beschreven in punt 3.2.5.

Mogelijke cumulatieve gevolgen met andere plannen en projecten beoordelen

Tijdens de screening moet de waarschijnlijkheid van mogelijk significante gevolgen van het plan of project worden beoordeeld, *hetzij afzonderlijk, hetzij in combinatie met andere plannen of projecten*. De beoordeling van dergelijke **cumulatieve gevolgen** is in de screeningfase vaak minder gedetailleerd dan bij de passende beoordeling. Toch moeten alle andere plannen of projecten worden geïdentificeerd die samen met het plan of project in kwestie tot cumulatieve gevolgen zouden kunnen leiden.

Bij de “combinatiescreening” moeten andere plannen en projecten worden geïdentificeerd die mogelijke gevolgen voor dezelfde Natura 2000-gebieden kunnen hebben en moet vervolgens worden beoordeeld in welke mate zij significante gevolgen kunnen veroorzaken in combinatie met het te beoordelen plan of project. Indien uit deze analyse geen definitieve conclusies kunnen worden getrokken, moet ten minste worden vastgesteld welke andere relevante plannen en projecten tijdens de passende beoordeling nader moeten worden onderzocht.

Cumulatieve gevolgen beoordelen tijdens de screeningfase

Een reeks van gevolgen die op zichzelf beperkt zijn, kunnen in combinatie met elkaar significant zijn. Wanneer wordt nagegaan of er mogelijk sprake is van significante gevolgen, moet de combinatie met andere plannen en/of projecten eveneens in ogenschouw worden genomen om rekening te houden met cumulatieve gevolgen tijdens de beoordeling van het plan of project.

*De combinatiebepaling betreft andere plannen of projecten **die reeds zijn afgerond, die zijn goedgekeurd maar niet afgerond, of die zijn voorgesteld** (d.w.z. waarvoor een verzoek om goedkeuring of toestemming is ingediend). Daarnaast is het belangrijk op te merken dat de beoordeling van cumulatieve gevolgen **niet beperkt is tot de beoordeling van soortgelijke plannen of projecten in dezelfde sector**. De beoordeling moet alle andere soorten plannen of projecten omvatten die, in combinatie met het voorgenomen plan of project, significante gevolgen kunnen hebben.*

*Evenzo moet bij de beoordeling niet alleen worden gekeken naar de cumulatieve gevolgen tussen projecten en tussen plannen, maar ook **tussen projecten en plannen (en omgekeerd)**. Een nieuw project voor het aanleggen van een autosnelweg heeft bijvoorbeeld mogelijk op zichzelf geen negatieve gevolgen voor het gebied, maar wanneer dit project wordt bekeken in combinatie met een reeds goedgekeurd bebouwingsplan voor hetzelfde gebied, kunnen de gevolgen voldoende significant worden om negatieve gevolgen voor het gebied te hebben. Ook kan het zijn dat een plan op zichzelf geen significante gevolgen heeft voor Natura 2000-gebieden, maar anders wordt beoordeeld indien het wordt bekeken in combinatie met een reeds voorgesteld of goedgekeurd groot ontwikkelingsproject dat geen deel van dat plan uitmaakt.*

Zie voor meer details paragraaf 4.5.3 van de artikel 6-leidraad.

⁽¹⁸⁾ Zie: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=nl&num=C-323/17>

Het kan moeilijk zijn om informatie te verkrijgen over andere plannen en projecten die in combinatie cumulatieve gevolgen voor het Natura 2000-gebied kunnen opleveren. Het is erg nuttig om over databanken of informatiesystemen te beschikken die deze informatie voor een bepaald gebied kunnen leveren, zoals sommige landen al hebben of aan het ontwikkelen zijn ⁽¹⁹⁾. Bestaande databanken om het publiek te informeren over strategische milieubeoordelingen (SMB's) en milieueffectbeoordelingen (MEB's) van plannen en projecten kunnen ook worden gebruikt om mogelijke cumulatieve gevolgen vast te stellen ⁽²⁰⁾.

In ieder geval moeten de bevoegde (milieu- of sectorale) instanties worden geraadpleegd en zij moeten informatie kunnen verstrekken over andere plannen/projecten die tijdens de screening in aanmerking moeten worden genomen.

In tabel 2 staan de belangrijkste stappen voor de beoordeling van de cumulatieve gevolgen voor een Natura 2000-gebied.

Tabel 2

Beoordeling van cumulatieve gevolgen

Stappen van de beoordeling	Te voltooien activiteit
De geografische grenzen en het tijdschema voor de beoordeling vaststellen	De grenzen voor de beoordeling van cumulatieve gevolgen afbakenen. Daarbij moet in aanmerking worden genomen dat de grenzen verschillen al naargelang het type gevolg (bv. gevolgen voor de waterreserves, lawaai) en andere locaties (buiten het gebied) kunnen insluiten.
Alle projecten/plannen die een gecombineerde werking kunnen hebben inventariseren	Alle mogelijke bronnen van gevolgen van het onderzochte plan of project inventariseren, samen met alle andere bronnen in de bestaande omgeving en eventuele andere gevolgen die door andere voorgestelde projecten of plannen kunnen worden veroorzaakt; het tijdschema en de fasering van projecten of plannen vaststellen.
Gevolgen vaststellen	De typen gevolgen (bv. lawaai, vermindering van de waterreserves, chemische emissies) inventariseren die een negatieve invloed kunnen hebben op de structuur en functies van het gebied die gevoelig zijn voor verandering.
Paden vaststellen	Potentiële paden van cumulatieve gevolgen vaststellen ⁽²¹⁾ (bv. via het water, de lucht; accumulatie van gevolgen in de tijd of de ruimte). De toestand van het gebied onderzoeken om te bepalen waar kwetsbare aspecten van de structuur en de functie van het gebied gevaar lopen.
Voorspelling	De orde van grootte/de omvang van vastgestelde mogelijke cumulatieve gevolgen voorspellen.
Beoordeling	Aangeven of de mogelijke cumulatieve gevolgen naar verwachting significant zullen zijn, rekening houdend met de informatie die is verzameld tijdens de beoordeling van de significantie.

Wanneer een beschermde habitat of soort in het gebied zich reeds in een ongunstige staat bevindt of wanneer de kritische drempelwaarden voor de gevolgen voor de specifieke kenmerken van de habitats of soorten worden overschreden (of als het gebied cumulatieve gevolgen ondervindt die tot een van deze situaties leiden), heeft elk aanvullend plan of project dat, afzonderlijk of in combinatie, tot verdere gevolgen leidt, waarschijnlijk significante gevolgen voor het Natura 2000-gebied.

3.1.5. Conclusies: besluit op basis van de resultaten van de screening

Indien een plan of project wordt aangemerkt als plan of project dat significante gevolgen voor een Natura 2000-gebied kan hebben, heeft dit praktische en rechtsgevolgen. Plannen en projecten die met voldoende redelijke zekerheid worden geacht geen significante gevolgen te hebben, kunnen worden uitgevoerd zonder verwijzing naar de vervolgstappen van artikel 6, lid 3.

⁽¹⁹⁾ Zoals in Duitsland de databank en het informatiesysteem met betrekking tot FFH-compatibiliteitstests in Noord-Rijnland-Westfalen: <http://ffh-vp.naturschutzinformationen.nrw.de/ffh-vp/de/start>

⁽²⁰⁾ In Tsjechië is er bijvoorbeeld een informatiesysteem met een databank van plannen en projecten die aan een SMB en MEB zijn onderworpen, met inbegrip van plannen en projecten waarvoor een passende beoordeling wordt gemaakt: <https://portal.cenia.cz/eiasea/view/eia100cr>; <https://portal.cenia.cz/eiasea/view/SEA100konceptce>

⁽²¹⁾ Voor deze taak kan een bron-pad-receptormodel nuttig zijn.

Net als de passende beoordeling moet de screeningfase worden afgesloten met een schriftelijk, gemotiveerd besluit van de bevoegde instantie met de redenen die tot deze conclusie hebben geleid. Bij het opstellen van de conclusies moet tevens rekening worden gehouden met het advies van de beheersinstantie van het Natura 2000-gebied.

Het besluit moet ook openbaar worden gemaakt. Hoewel hier in de richtlijn niet uitdrukkelijk naar wordt verwezen, heeft het Hof erkend dat publieke inspraak ook in de screeningfase van artikel 6, lid 3, vereist is (zaak C-243/15, punten 46-49). Bovendien heeft het Hof erkend dat ngo's het recht hebben om het besluit van de instanties in verband met de screening aan te vechten (zaak C-243/15, punten 56-61).

Aangezien alleen al door de mogelijkheid van significante gevolgen voor het gebied de noodzaak van een passende beoordeling ontstaat, kan dit besluit worden genomen na een grondig onderzoek van het plan of project, of op basis van een eenvoudige analyse wanneer reeds wordt verwacht dat er waarschijnlijk significante gevolgen zullen optreden (door het type, de omvang of de schaal van het plan of project, de kenmerken van het Natura 2000-gebied of een hoog risico op gevolgen in combinatie met andere plannen of projecten). Op die manier kan zo spoedig mogelijk met de passende beoordeling worden begonnen.

Bij twijfel, d.w.z. als op grond van beschikbare gegevens niet kan worden uitgesloten dat een project of plan significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied, hetzij afzonderlijk, hetzij in combinatie met andere plannen of projecten, moet het plan of project aan een passende beoordeling worden onderworpen.

Het besluit in verband met de screening moet idealiter ook enkele richtsnoeren bieden over de reikwijdte van de passende beoordeling die moet volgen en over de mogelijke significante gevolgen die moeten worden onderzocht ⁽²²⁾. In het geval van een plan moeten hierin ook alle Natura 2000-gebieden worden opgesomd die negatieve gevolgen van het plan zouden kunnen ondervinden.

Kader 8 bevat een model voor een screeninganalyse.

Kader 8

Model voor een screeninganalyse

Beknopte beschrijving van het plan of project en de belangrijkste aspecten die gevolgen kunnen hebben

Doelstellingen van het plan of project en de belangrijkste kenmerken/activiteiten ervan tijdens verschillende fasen (bv. aanleg, exploitatie en ontmanteling, indien van toepassing).

Beknopte beschrijving van de Natura 2000-gebieden en hun belangrijkste kenmerken

Habitats en soorten waarvoor de gebieden zijn aangewezen en de instandhoudingsdoelstellingen ervan.

Beschrijving van afzonderlijke aspecten van het plan of project die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden, met inbegrip van:

- omvang en schaal;
- afstand tot de Natura 2000-gebieden;
- ruimtebeslag (direct/indirect);
- behoeften aan hulpbronnen (bv. wateronttrekking, afgraving van grond/delfstoffenwinning);
- emissies (naar land, water of lucht);
- vervoerseisen;
- duur en tijdschema van de aanleg, exploitatie, ontmanteling;
- uiteenlopende impactfactoren (bv. geluidshinder, stikstofdepositie, troebelheid).

Beschrijving van mogelijke gevolgen voor de Natura 2000-gebieden, rekening houdend met de specifieke instandhoudingsdoelstellingen die zijn vastgesteld voor de kenmerken waarvoor die gebieden zijn aangewezen, met inbegrip van:

- verkleining van de habitatooppervlakte, achteruitgang of versnippering van habitats;
- verstoring van soorten, afname van de populaties en dichtheid van soorten;

⁽²²⁾ Zie punt 3.2.1 over scoping.

— veranderingen in de ecologische functies en/of kenmerken die essentieel zijn voor de ecologische vereisten van habitats en soorten (bv. waterkwaliteit en -hoeveelheid);

— interferentie met de belangrijkste relaties die bepalend zijn voor de structuur en de functie van het gebied.

Beschrijving van mogelijke gevolgen in combinatie met andere plannen of projecten:

— impactfactoren die in aanmerking moeten worden genomen met het oog op cumulatieve gevolgen;

— lijst en beschrijving van projecten die tot cumulatieve gevolgen kunnen bijdragen;

— beoordeling van de omvang en de significantie van cumulatieve gevolgen, rekening houdend met de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen.

Criteria voor de beoordeling van de significantie, indicatoren van significantie, rekening houdend met de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen, bv.:

— mate van habitatverlies (absoluut, relatief), veranderingen in habitatstructuur;

— risico van verdringing van soortenpopulaties, mate van verstoring, verkleining van activiteitsgebieden, foerageerplaatsen en rustplaatsen van soorten, wijziging van gunstige omstandigheden voor de voortplanting;

— belang van de getroffen habitats en soorten, bv. representativiteit, lokale verscheidenheid;

— belang van het gebied (bv. grens van het verspreidingsgebied voor bepaalde habitats en soorten, verbindingfunctie, belangrijk voor ecologische connectiviteit);

— verstoring of wijziging van ecologische functies;

— veranderingen in belangrijke ecologische kenmerken van het gebied (bv. waterkwaliteit).

Conclusies: beschrijving, op basis van bovenstaande informatie, van de aspecten van het plan of project, of een combinatie van aspecten, die waarschijnlijk significante gevolgen zullen hebben en de aspecten waarvan de aard of de omvang van de gevolgen niet bekend is.

Waarschijnlijke significante gevolgen: Nee | Ja of onzeker

3.2. Fase 2: passende beoordeling

De passende beoordeling dient om vast te stellen of het plan of project, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten, gevolgen voor het gebied kan hebben, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied.

De conclusies moeten de bevoegde instanties in staat stellen na te gaan of het plan of project de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied al dan niet zal aantasten. De nadruk bij de passende beoordeling ligt derhalve specifiek op de soorten en/of de habitats waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen.

Paragraaf 4.6.1 van de artikel 6-leidraad.

De passende beoordeling is van toepassing op zowel projecten als plannen. De passende beoordeling kan worden gecoördineerd met of geïntegreerd in andere milieubeoordelingen, zoals de MEB voor projecten, de SMB voor plannen en programma's en beoordelingen in het kader van de kaderrichtlijn water (zie punt 5.2).

Net zoals in het MEB- en SMB-proces het geval is, dient de plan- of projectontwikkelaar doorgaans bij de bevoegde instantie een verslag van de passende beoordeling in te reiken. Indien uit de beoordeling blijkt dat er sprake is van negatieve gevolgen of een kans op dergelijke gevolgen, kan de projectontwikkelaar in deze fase ook verzachtende maatregelen aanbrengen om de gevolgen te beperken.

Het is dan de verantwoordelijkheid van de bevoegde instantie om na te gaan of het plan of project de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied al dan niet zal aantasten, en dus of het plan of project al dan niet kan worden goedgekeurd. De bevoegde instantie kan ook voorwaarden aan de goedkeuring verbinden en in voorkomend geval vooraf inspraakmogelijkheden bieden. Meer informatie over raadpleging in het kader van de passende beoordeling is te vinden in punt 3.2.7.

Het beoordelingsproces omvat de verzameling en toetsing van informatie die afkomstig is van verschillende belanghebbenden, onder meer nationale, regionale en lokale natuurbehoudsinstanties, wetenschappelijke deskundigen en ngo's. De bevoegde instantie kan de informatie die door de plan- of projectontwikkelaar is ingediend, ook gebruiken voor het overleg met interne en externe deskundigen en andere belanghebbenden.

Er kunnen zich situaties voordoen waarin de bevoegde instantie om aanvullende informatie moet vragen om te verzekeren dat de eindbeoordeling zo volledig en objectief mogelijk is. Er wordt aan herinnerd dat de passende beoordeling voldoende gedetailleerd en met redenen omkleed moet zijn om, op basis van de beste beschikbare wetenschappelijke kennis ter zake, de afwezigheid van nadelige gevolgen aan te tonen.

Samengevat bestaat een passende beoordeling uit de volgende stappen:

1. informatie verzamelen over het project en over het betrokken Natura 2000-gebied;
2. de gevolgen van het plan of project vaststellen, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied;
3. vaststellen of het plan of project negatieve gevolgen kan hebben voor de natuurlijke kenmerken van het gebied;
4. verzachtende maatregelen overwegen (met inbegrip van de monitoring ervan).

Soms zullen deze stappen herhaaldelijk moeten uitgevoerd, bijvoorbeeld als reactie op de resultaten van opeenvolgende stappen. In de volgende punten worden de verschillende stappen beschreven. Andere aspecten, zoals openbare raadpleging en het waarborgen van de kwaliteit van passende beoordelingen, komen aan het eind van dit hoofdstuk aan bod.

3.2.1. *Stap 1: informatie verzamelen over het project en over de betrokken Natura 2000-gebieden*

De voor de passende beoordeling vereiste informatie omvat een beschrijving van de Natura 2000-gebieden die mogelijk schade ondervinden, de soorten en habitats met een beduidende aanwezigheid in het gebied (de kenmerken waarvoor het gebied is aangewezen) en de instandhoudingsdoelstellingen ervan, alsmede een beschrijving van het plan of project en de mogelijke gevolgen ervan voor de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied. Een deel van deze informatie is wellicht al tijdens de screeningfase verzameld, maar voor de passende beoordeling moet de informatie doorgaans gedetailleerder zijn.

Ingevolge artikel 5, lid 2, van de MEB-richtlijn en artikel 5, lid 4, van de SMB-richtlijn moet de bevoegde instantie op verzoek van de projectontwikkelaar de reikwijdte van de milieueffectbeoordeling vaststellen (**scoping**). Het doel van scoping is na te gaan welke elementen moeten worden behandeld in het door de projectontwikkelaar opgestelde en bij de bevoegde instantie ingediende milieubeoordelingsrapport. Scoping moet met name helpen bij het identificeren van de belangrijkste te onderzoeken elementen, zodat deze uitvoeriger kunnen worden behandeld ⁽²³⁾.

De scoping varieert afhankelijk van het plan of project en de betrokken gebieden. Normaal gesproken omvat scoping echter een beschrijving van het gebied, een beschrijving van het plan of project en de identificatie van de mogelijke gevolgen ervan voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied. Ongeacht of de passende beoordeling in de MEB/SMB is geïntegreerd, moet met scoping worden nagegaan wat de uitgangssituatie van het gebied is (d.w.z. de toestand van beschermde habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied, de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen en andere elementen die bepalend zijn voor de natuurlijke kenmerken van het gebied en het belang van het gebied voor de samenhang van het netwerk) die tijdens de passende beoordeling moet worden geïdentificeerd en onderzocht, het detailleringsniveau van de analyse, de methoden, criteria voor de beoordeling van de significantie, soorten verzachtende maatregelen en alternatieven die moeten worden geanalyseerd enz.

Artikel 5, lid 2, van de MEB-richtlijn (Richtlijn 2011/92/EU, zoals gewijzigd bij Richtlijn 2014/52/EU)

Op verzoek van de opdrachtgever brengt de bevoegde instantie, met inachtneming van de door de opdrachtgever verstrekte informatie, met name over de specifieke kenmerken van het project (inclusief de locatie en de technische capaciteit ervan) en over de te verwachten milieueffecten ervan, een advies uit over de reikwijdte en het detailleringsniveau van de door de opdrachtgever in het milieueffectbeoordelingsrapport op te nemen informatie overeenkomstig lid 1 van dit artikel. De bevoegde instantie raadpleegt de in artikel 6, lid 1, bedoelde instanties voordat zij haar advies uitbrengt.

⁽²³⁾ Europese Commissie, *Environmental Impact Assessment of Projects — Guidance on Scoping*, 2017.

De lidstaten kunnen de bevoegde instanties er tevens toe verplichten een advies als bedoeld in de eerste alinea, te verstrekken, ongeacht of de opdrachtgever daarom verzoekt.

Artikel 5, lid 4, van de SMB-richtlijn (Richtlijn 2001/42/EG)

De in artikel 6, lid 3, bedoelde instanties worden geraadpleegd als een besluit wordt genomen over de reikwijdte en het detailleringniveau van de informatie die in het milieurapport moet worden opgenomen.

De omvang en gedetailleerdheid die vereist zijn voor de gegevensverzameling, beoordelingen en onderzoeken hangen af van het project en het (de) getroffen gebied(en). Deze moeten dus per geval worden bepaald. Zij kunnen bijvoorbeeld afhangen van de complexiteit van het project en van het gebied, alsook van het belang van het gebied voor de soorten en habitats waarvoor het is aangewezen. Zij zullen ook afhangen van de gegevens die reeds beschikbaar zijn over het gebied en de soorten en habitats met een beduidende aanwezigheid, alsmede van informatie uit eerdere beoordelingen enz.

Geharmoniseerde geografische informatie van hoge kwaliteit vergemakkelijkt gewoonlijk het werk van ontwikkelaars, autoriteiten en belanghebbenden en is van bijzonder belang in de context van grensoverschrijdende projecten en gevolgen. In het geval van een project dat negatieve gevolgen heeft voor een grensoverschrijdende rivier of een installatie die grensoverschrijdende verontreiniging kan veroorzaken, is het bijvoorbeeld zeer belangrijk dat gemeenschappelijke normen worden gehanteerd om deze gevolgen te identificeren, te beoordelen en te beperken. De EU-richtlijn "Inspire" (infrastructuur voor ruimtelijke informatie in Europa) beoogt ervoor te zorgen dat dergelijke gestandaardiseerde gegevens beschikbaar worden gesteld en worden gebruikt ⁽²⁴⁾.

Tabel 3 bevat een indicatieve checklist van basisinformatie die nodig is voor de passende beoordeling, terwijl tabel 4 een voorbeeld bevat van informatie die moet worden verzameld bij de beoordeling van de gevolgen van plannen en projecten voor Natura 2000-gebieden.

⁽²⁴⁾ Richtlijn 2007/2/EG van het Europees Parlement en de Raad van 14 maart 2007 tot oprichting van een infrastructuur voor ruimtelijke informatie in de Gemeenschap (Inspire) (PB L 108 van 25.4.2007, blz. 1).

Tabel 3

Indicatieve checklist van basisinformatie die nodig is voor de passende beoordeling

Basisinformatie over Natura 2000-gebieden en de kenmerken van die gebieden	Informatiebronnen	Beschikbaar op/via
<p>Instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden. Voor de gebieden vastgestelde instandhoudingsmaatregelen. Landgebruik, verboden en toegestane activiteiten in de gebieden. De belangrijkste vastgestelde bedreigingen en gevaren in de gebieden.</p> <p>Kaarten van Natura 2000-gebieden (met de grenzen van de gebieden en de locatie van de relevante kenmerken).</p>	<p>Natura 2000-standaardgegevensformulieren</p> <p>Wettelijke handelingen voor de aanwijzing van een speciale beschermingszone</p> <p>Beheersplannen en andere documenten/instrumenten voor het beheer van het gebied (reggeving, contracten, overeenkomsten)</p>	<p>Nationale/regionale onlineportalen</p> <p>Staatsbladen</p> <p>Instanties/agentschappen voor natuurbehoud</p> <p>De Natura 2000 viewer (1)</p> <p>De Natura 2000-databank (2)</p> <p>Nationale databanken</p>
<p>De habitattypen en soorten die in de gebieden voorkomen en hun toestand: behoudstatus, representativiteit enz.</p> <p>Belang van de gebieden voor de habitats en soorten die er voorkomen.</p> <p>Belangrijkste ecologische vereisten, kwetsbaarheid en gevoeligheid van de habitattypen en soorten.</p>	<p>Natura 2000-standaardgegevensformulieren</p> <p>Beheersplannen van het gebied</p> <p>Aanwijzingsbesluiten</p> <p>Wettelijke plannen en beleid voor natuurbehoud op nationaal/regionaal/lokaal niveau</p> <p>Actieplannen voor de instandhouding van soorten en habitats</p> <p>Actuele en historische kaarten, onderzoeken enz.</p> <p>Informatie van deskundigen</p>	<p>Nationale/regionale onlineportalen</p> <p>De Natura 2000 viewer</p> <p>De Natura 2000-databank</p> <p>Nationale databanken</p> <p>Bevoegde instanties</p> <p>Beschikbare literatuur</p> <p>Wetenschappelijke instellingen</p>
<p>Staat van instandhouding van habitats en soorten, trends, belangrijkste bedreigingen en gevaren (in de biogeografische regio en op nationaal niveau).</p>	<p>Nationale verslagen over de staat van instandhouding krachtens artikel 17 van de habitatrichtlijn en artikel 12 van de vogelrichtlijn</p>	<p>Onlineverslagen (3)</p>
<p>Basisinformatie over het project/plan</p>	<p>Informatiebronnen</p>	<p>Beschikbaar op/via</p>
<p>Alle kenmerken van het plan of project: totale oppervlakte die schade ondervindt van het project, projectactiviteiten, emissies, gebruik van natuurlijke hulpbronnen, fasen, tijdplanning enz.</p> <p>Verband (bv. belangrijke afstanden of paden) tussen het plan of project en het Natura 2000-gebied.</p>	<p>Documenten van het project of plan (blauwdruk, kaarten enz.)</p> <p>Kaarten, GIS</p>	<p>Project- of planpromotor</p> <p>De Natura 2000 viewer</p>
<p>Kenmerken van andere plannen of projecten (uitgevoerd, goedgekeurd of voorgesteld) die gevolgen in combinatie of cumulatieve gevolgen met het beoordeelde project kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden.</p>	<p>Databanken, bv. over SMB's, MEB's, passende beoordelingen van plannen/projecten, regionale of gemeentelijke plannen, planningsaanvragen van lokale overheidsinstanties</p>	<p>Bevoegde instanties</p> <p>Onlineplatforms</p>

Informatie over andere beoordelingen die vereist zijn voor de goedkeuring van een project of plan.	Nationale wetgeving	Bevoegde instanties Staatsbladen
Organisaties die betrokken zijn bij/belang hebben bij de sector/activiteit van het plan of project.	Sectorale organisaties/verenigingen	Project- of planontwikkelaar Bevoegde instanties
Beoordelingen van soortgelijke plannen of projecten.	MEB- en SMB-verklaringen, verslagen over passende beoordelingen en andere bewijsstukken van soortgelijke plannen of projecten die in het verleden zijn beoordeeld	Staatsbladen Bevoegde instanties, relevante agentschappen en andere organen

(¹) <http://natura2000.eea.europa.eu/>

(²) De Europese databank over Natura 2000-gebieden bestaat uit een compilatie van de gegevens die de lidstaten bij de Europese Commissie hebben ingediend. Deze Europese databank wordt over het algemeen eenmaal per jaar bijgewerkt om rekening te houden met de actualiseringen van de inhoud van de nationale databanken van de lidstaten. De databank is beschikbaar op: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/natura-10>

(³) <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>

Tabel 4

Informatie die moet worden verzameld bij de beoordeling van de gevolgen van plannen en projecten voor Natura 2000-gebieden (richtsnoeren in Spanje)

Onderdelen	Reikwijdte	Te verzamelen informatie
Natura 2000-gebieden	Algemeen	<ul style="list-style-type: none"> — Code, naam, prioritaire aard; — kenmerkende soorten; — relevante variabelen van structuur en functie en ecologische vereisten.
	Biogeografische regio (nationaal niveau)	<ul style="list-style-type: none"> — Staat van instandhouding van de habitat in de biogeografische regio (nationaal); — rol en belang van het gebied voor de instandhouding van de habitat.
	Natura 2000-gebied	<ul style="list-style-type: none"> — Mate van instandhouding en representativiteit van de habitat in het gebied; — instandhoudingsdoelstelling voor de habitat in het gebied; — verspreidingsgebied van de habitat in het gebied (inclusief kartering, % van de totale oppervlakte (nationaal/regionaal); — gevaren, bedreigingen en negatieve gevolgen voor de habitat in het gebied; — kwetsbaarheid voor de mogelijke gevolgen van het project.
Soorten	Algemeen	<ul style="list-style-type: none"> — Code, naam, prioritaire aard, beschermingsstatus in de regio/het land; — ecologische vereisten en factoren die van invloed zijn op de populatiedynamiek van de soort.
	Biogeografische regio (nationaal niveau)	<ul style="list-style-type: none"> — Staat van instandhouding van de soort in de biogeografische regio (nationaal); — rol en belang van het gebied voor de instandhouding van de soort.
	Natura 2000-gebied	<ul style="list-style-type: none"> — Staat van instandhouding van de soort in het gebied; — instandhoudingsdoelstelling voor de soort in het gebied; — verspreidingsgebied van de soort en gebruik van het gebied (inclusief kartering); — populatie en trends in het gebied; % van de totale populatie in het land/de regio; — bestaande gevaren en bedreigingen voor de soort in het gebied; — kwetsbaarheid van de soort voor mogelijke gevolgen (bv. gevoeligheid voor verstoring).

Landschapselementen die van belang zijn voor de samenhang van het Natura 2000-netwerk	Biogeografische regio (nationaal niveau)	<ul style="list-style-type: none"> — Type (ecologische corridor, verbindingfunctie enz.); — Natura 2000- en andere gebieden die verbonden of ecologisch verwant zijn (inclusief kartering); — soorten (of habitats) waarvoor het belangrijk is en het belang voor de instandhouding ervan; — gevaren, bedreigingen en negatieve gevolgen voor het element; — kwetsbaarheid voor het project en de mogelijke gevolgen.
--	--	--

Bewerking van: Aanbevelingen over de informatie die moet worden opgenomen in de passende beoordeling van projecten van het Natura 2000-netwerk in de MEB-documenten van de nationale overheid in Spanje (Ministerio de Agricultura y Pesca, Alimentación y Medio Ambiente, 2018). Beschikbaar op: <https://www.miteco.gob.es/es/calidad-y-evaluacion-ambiental/temas/evaluacion-ambiental/guias-directrices/>

3.2.2. *Stap 2: de gevolgen van het plan of project beoordelen, afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied*

In de passende beoordeling moet melding worden gemaakt van alle mogelijke gevolgen van het plan of project die significant kunnen zijn voor het gebied, met inbegrip van cumulatieve en andere gevolgen die kunnen ontstaan door de combinatie van het plan of project dat wordt beoordeeld, met andere plannen of projecten.

(Paragraaf 4.6.2 van de artikel 6-leidraad)

De passende beoordeling moet ervoor zorgen dat alle structurele en functionele aspecten die bijdragen tot de natuurlijke kenmerken van het gebied, volledig in aanmerking worden genomen, zowel bij de vaststelling van de uitgangssituatie als in de fasen die leiden tot de vaststelling van mogelijke gevolgen, verzachtende maatregelen en eventuele resteffecten na toepassing van de verzachtende maatregelen.

Stap 2 omvat de volgende activiteiten:

- nagaan wat de instandhoudingsdoelstellingen zijn van de Natura 2000-gebieden die negatieve gevolgen van het plan of project ondervinden;
- de gevolgen van het plan of project vaststellen en beoordelen aan de hand van de instandhoudingsdoelstellingen van de gebieden;
- cumulatieve gevolgen met andere plannen en projecten beoordelen.

a) ***Nagaan wat de instandhoudingsdoelstellingen zijn van de Natura 2000-gebieden die negatieve gevolgen van het plan of project ondervinden***

Bij de passende beoordeling moeten de gevolgen van een plan of project worden beoordeeld aan de hand van de instandhoudingsdoelstellingen die zijn vastgesteld voor de beschermde habitats en soorten die in de Natura 2000-gebieden aanwezig zijn.

De bevoegde instanties moeten voor elk gebied instandhoudingsdoelstellingen vaststellen. De doelstellingen moeten worden vastgesteld voor alle soorten en habitattypen van communautair belang uit hoofde van de habitatrichtlijn en voor de vogelsoorten in bijlage I bij de vogelrichtlijn met een beduidende aanwezigheid in een Natura 2000-gebied, alsmede voor geregeld voorkomende trekvogels.

Instandhoudingsdoelstellingen op gebiedsniveau zijn een reeks specifieke doelstellingen waaraan een gebied moet beantwoorden om te waarborgen dat het gebied zo goed mogelijk bijdraagt tot het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op het passende niveau (rekening houdend met het natuurlijke verspreidingsgebied van de betreffende soorten of habitattypen).

Instandhoudingsdoelstellingen op gebiedsniveau moeten de gewenste staat van instandhouding van de soorten en habitattypen in het gebied omschrijven teneinde de bijdrage van het gebied aan het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op het passende niveau te maximaliseren. Soms worden de doelstellingen omschreven als een reeks doelen die in de loop van een bepaalde periode moeten worden bereikt. Deze doelen moeten worden vastgesteld in samenhang met de instandhoudingsbeoordeling van elke soort en elk type habitat in het gebied zoals gerapporteerd op het SGF [standaardgegevensformulier].

Zie voor meer details paragraaf 2.3.1 van de artikel 6-leidraad en de nota van de Commissie over de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen (beschikbaar op: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm).

De instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied worden gewoonlijk vastgesteld in de beheersplannen of relevante beheersinstrumenten, of in andere gepubliceerde documenten voor de gebieden (bv. aanwijzingsbesluiten die in staatsbladen worden gepubliceerd). Zij moeten ook openbaar worden gemaakt.

De instandhoudingsdoelstellingen voor elk van de in het gebied aanwezige habitattypen en soorten moeten verband houden met de ecologische vereisten ervan en worden vastgesteld aan de hand van de parameters die worden gebruikt om de staat van instandhouding ervan in het gebied te bepalen (bv. de oppervlakte, structuur en functies of populaties). Zij moeten streefdoelen bevatten voor elk van deze attributen of parameters. Zij moeten ook streefdoelen/grenswaarden bevatten voor de ecologische functies en processen waarvan de habitats en soorten afhankelijk zijn (bv. om de vereiste waterkwaliteit en -hoeveelheid voor aquatische soorten te bepalen).

De instandhoudingsdoelstellingen moeten:

- **specifiek zijn** — d.w.z. betrekking hebben op een bepaald aspect (een soort of type habitat) en een beschrijving omvatten van de voorwaarde(n) die vereist is (zijn) om aan de instandhoudingsdoelstelling te voldoen;
- **meetbaar en rapporteerbaar zijn** — d.w.z. kwantitatieve streefdoelen omvatten (eventueel aangevuld met kwalitatieve streefdoelen, zoals een beschrijving van de goede staat van een habitat of een populatiestructuur), zodat monitoring mogelijk wordt en kan worden bepaald of aan de instandhoudingsdoelstellingen wordt voldaan, en voor de toepassing van artikel 17 van de habitatrichtlijn;
- **realistisch zijn** — d.w.z. gebaseerd zijn op een redelijk tijdschema en een redelijke aanwending van middelen;
- **samenhangend zijn wat betreft de aanpak** — d.w.z. de instandhoudingsdoelstellingen moeten voor alle gebieden zoveel mogelijk dezelfde structuur hebben en bij gebieden die dezelfde relevante aspecten ondersteunen, moeten vergelijkbare attributen en streefdoelen worden gebruikt om een gunstige staat te beschrijven, en
- **compleet zijn** — d.w.z. de attributen en streefdoelen moeten betrekking hebben op alle eigenschappen van de kenmerken die nodig zijn om de staat van instandhouding te kunnen aanmerken als gunstig of ongunstig.

In de doelstellingen moet ook worden gespecificeerd of ze bedoeld zijn om de staat van instandhouding van het betrokken kenmerk van het gebied te “herstellen” of “behouden” (het ambitieniveau dat van invloed is op de noodzakelijke instandhoudingsmaatregelen).

Bewerking van “Nota van de Commissie over de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen” (beschikbaar op: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm).

Het ontbreken van gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen of de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen die niet in overeenstemming zijn met de hierboven beschreven norm, brengt de naleving van de vereisten van artikel 6, lid 3, in gevaar.

In kader 9 staan voorbeelden van instandhoudingsdoelstellingen van gebieden.

Kader 9

Voorbeelden van instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen en soorten in Natura 2000-gebieden Riffen (1170)

- Het permanente habitatgebied (xx ha) is stabiel of wordt groter, afhankelijk van natuurlijke processen.
- De verspreiding van riffen is stabiel of neemt toe (kaart verstrekt).
- De volgende gemeenschapstypen worden in natuurlijke staat gehouden: litoraal complex van gemeenschappen van riffen van open zee (xx ha); sublitoraal complex van gemeenschappen van riffen van open zee (xx ha) (van elk van de gemeenschapstypen wordt een beschrijving verstrekt).

Wandelende duinen op de strandwal met *Ammophila arenaria* (“witte duinen”) (2120)

- Het habitatgebied (xx ha) is stabiel of wordt groter en er is geen achteruitgang van de verspreiding (kaart verstrekt), afhankelijk van natuurlijke processen.
- De natuurlijke circulatie van sediment en organisch materiaal wordt gehandhaafd, zonder fysieke obstakels (bv. fysieke barrières).
- De aanwezigheid van door *Ammophila arenaria* gedomineerde soortenarme gemeenschappen wordt gehandhaafd.
- Negatieve indicatorsoorten (met inbegrip van uitheemse soorten, soorten die wijzen op veranderingen in de voedingstoestand en soorten die niet als kenmerkend voor de habitat worden beschouwd) beslaan minder dan 5 % van het gebied.

Droge heide (4030)

- De huidige oppervlakte (xx ha) en verspreiding van de habitat in het gebied wordt met x % vergroot (kaart verstrekt).
- De abundantie van typische soorten wordt gehandhaafd (lijst verstrekt).
- Er wordt een lage bedekking van verspreide inheemse bomen en struiken (< 10 % bedekking) gehandhaafd.

- Minimaal 1 % en maximaal 10 % van de oppervlakte van het habitatgebied bestaat uit kale grond.
- De depositie van stikstof wordt gehandhaafd onder de voor het terrein vastgestelde kritische belastingswaarden (bv. 10-20 kgN/ha/jaar).

Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*) (6410)

- De huidige oppervlakte (xx ha) en verspreiding van de habitat in het gebied wordt met x % vergroot (kaart verstrekt).
- De vegetatiesamenstelling wordt verbeterd: ten minste xx positieve indicatorsoorten, met inbegrip van één soort die op hoge kwaliteit wijst, negatieve indicatorsoorten bedekken samen maximaal 20 %, met minder dan 10 % bedekking door een afzonderlijke soort en maximaal 1 % bedekking door niet-inheemse soorten.
- De vegetatiestructuur wordt verbeterd: de bedekking door houtachtige soorten en varens (*Pteridium aquilinum*) bedraagt maximaal 5 %, breedbladige kruiden vormen tussen de 40 en 90 % van de vegetatie. Ten minste 30 % van het gras is tussen de 10 en 80 cm hoog.
- De fysieke structuur wordt gehandhaafd: maximaal 10 % kale grond.

Actief hoogveen (7110)

- De oppervlakte van de habitat in het gebied wordt uitgebreid (bv. de huidige oppervlakte met 10 % uitbreiden — van xx ha tot yy ha) en de toestand ervan wordt verbeterd (bv. door de bedekkingsgraad van kenmerkende veenmossen — *Sphagnum*-soorten — te verhogen tot minimaal x %).
- In het gehele gebied wordt het waterpeil weer op een passend niveau gebracht (het gemiddelde waterniveau moet het grootste deel van het jaar in de buurt of boven het oppervlak van de veengraslanden liggen; seizoenschommelingen mogen niet groter zijn dan 20 cm en mogen slechts 10 cm onder het oppervlak liggen, uitgezonderd voor zeer korte perioden).
- De pH-waarde van de bodem en passende voedingsstoffenniveaus worden gehandhaafd (relevante voedingsstoffen en het natuurlijke niveau ervan worden voor het gebied vermeld).
- De bedekking door verspreide inheemse bomen en struiken bedraagt minder dan 10 %.

Beukenbossen van het type *Luzulo-Fagetum* (9110)

- De huidige staat van instandhouding wordt gehandhaafd (gunstig).
- De huidige oppervlakte van de habitat in het gebied (xx ha) wordt gehandhaafd.
- Kenmerkende boomsoorten worden behouden: ten minste 70 % van de kroonbedekking bestaat uit *Picea abies*, *Fagus sylvatica* ssp. *sylvatica*, *Abies alba* in verschillende verhoudingen, met zeldzame aanwezigheid van *Betula pendula*, *Sorbus aucuparia*, met een bedekking van 80-90 % en een hoogte van 22-30 m voor dennen en sparren, 18-24 m voor beuken van 100 jaar oud.
- Kenmerkende soorten voor de kruidlaag worden behouden: kruidlaag met ten minste drie soorten/1 000 m² van de volgende zuurminnende soorten: *Calamagrostis arundinacea*, *Luzula luzuloides*, *Vaccinium myrtillus*, *Hieracium rotundatum*, *Athyrium filix-femina*, *Digitalis grandiflora*, *Dryopteris filix-mas*, *Festuca drymeia*, *Galium odoratum*, *Galium schultesii*, *Lamium galeobdolon*, *Luzula luzuloides*, *Oxalis acetosella*, *Poa nemoralis*, *Pteridium aquilinum*, *Veronica officinalis*.
- Minder dan 20 % bedekking door invasieve en uitheemse boomsoorten, met inbegrip van niet-overeenkomstige ecotypen; retentie van bomen: ten minste drie bomen/ha; volume dood hout: ten minste 20 m³/ha.

Beukenbossen van het type *Asperulo-Fagetum* (9130)

- De huidige oppervlakte (xx ha) en verspreiding van de habitat in het gebied wordt met x % vergroot (kaart verstrekt).
- De kwaliteit van habitats (wat betreft de ecologische structuur en functie) wordt verbeterd door ervoor te zorgen dat: ten minste 95 % van de kroonvormende bomen inheemse soorten zijn zoals beuken, essen en eiken, met ten minste 50 % *Fagus sylvatica*; ongeveer 10 % van de kroonlaag een dynamisch wisselend patroon van gaten omvat, waardoor de natuurlijke regeneratie van boomsoorten van alle leeftijden wordt bevorderd; ten minste X volwassen bomen/ha en ten minste X relevante bodemplantensoorten/ha (lijst van relevante soorten verstrekt).

- Dood hout, staand en liggend, wordt waar mogelijk uitgebreid om een habitat te bieden voor ongewervelde dieren, schimmels en andere bossoorten (omgevallen bomen en takken, dode takken op levende bomen of staande dode bomen, met een diameter van meer dan 20 cm; minimumvolume aangegeven).

Otter (*Lutra lutra*)

- De huidige populatie (xx exemplaren) wordt gehandhaafd.
- De ecologische kwaliteit van zoetwaterhabitat (rivier) wordt verbeterd (meer dan xx km).
- Het aantal rustplaatsen en legers (aantal vermeld) wordt gehandhaafd en er is geen significante afname van de beschikbare biomassa aan vis (xx kg).
- De connectiviteit met andere otterpopulaties langs de rivier wordt verbeterd.

Bruinvis (*Phocoena phocoena*)

- De huidige populatie van de soort in het gebied wordt gehandhaafd (xx exemplaren).
- Onderwatergeluid wordt beperkt tot maximaal xx dB.
- Het verspreidingsgebied van soorten binnen het gebied wordt gehandhaafd door ervoor te zorgen dat er geen kunstmatige barrières zijn die het gebruik van het gebied kunnen beperken.
- De beschikbaarheid en dichtheid van prooidieren in het gebied wordt gehandhaafd (bv. zandspiering, wijting, haring en sprout).
- De bijvangst van bruinvis in vistuig in het gebied wordt voorkomen.

Kleine hoefijzerneus (*Rhinolophus hipposideros*)

- De populatie wordt gehandhaafd, met een minimumaantal van xx vleermuizen voor de zomerslaap.
- Het aantal en de toestand van de zomer- en bijkomende verblijfplaatsen worden gehandhaafd.
- De omvang van de potentiële foerageerhabitat (xx ha) en de lineaire kenmerken (xx km) wordt gehandhaafd zonder significante achteruitgang of verlies binnen 2,5 km van de verblijfplaats (kaart verstrekt).
- Er is geen significante toename van de intensiteit van kunstlicht naast de verblijfplaats of langs vaste vliegroutes binnen 2,5 km van de verblijfplaats.

Bij gebrek aan instandhoudingsdoelstellingen ⁽²⁵⁾ moet in het kader van de passende beoordeling ten minste worden verondersteld dat het de doelstelling is te waarborgen dat de habitattypen of habitats van soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied niet slechter worden dan het huidige niveau (op het moment van de beoordeling) en dat de soorten niet significant worden verstoord, in overeenstemming met de vereisten van artikel 6, lid 2 ⁽²⁶⁾.

Hoewel de nadruk van de beoordeling moet liggen op de vogels en de soorten en habitats van communautair belang met een beduidende aanwezigheid in het gebied, mag niet worden vergeten dat deze beoogde kenmerken ook een complexe wisselwerking kennen met andere soorten en habitats, en met de natuurlijke omgeving. In dit verband kunnen andere soorten ook relevant zijn wanneer wordt gekeken naar de mogelijke gevolgen voor beschermde habitats als zij typische planten- en diersoorten van de habitat in kwestie zijn ⁽²⁷⁾ of een belangrijke rol spelen in de voedselketen waarvan de beoogde kenmerken van het Natura 2000-gebied afhangen. Dit komt tot uiting in de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied en bij de passende beoordeling moet in voorkomend geval ook worden gekeken naar de mogelijke gevolgen van het plan of project voor deze andere soorten.

Landschapselementen die bijdragen tot de ecologische samenhang van het netwerk, met inbegrip van de connectiviteit ervan, moeten in voorkomend geval ook in aanmerking worden genomen bij de beoordeling van de gevolgen van plannen en projecten voor Natura 2000-gebieden (zie tabel 4).

⁽²⁵⁾ De lidstaten hebben vanaf het moment dat het gebied op de EU-lijst is opgenomen zes jaar de tijd om gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen vast te stellen en het gebied van communautair belang aan te wijzen als speciale beschermingszone in de zin van de habitatrichtlijn. Voor speciale beschermingszones in de zin van de vogelrichtlijn moet vanaf de datum waarop deze zijn aangewezen sprake zijn van passende gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen.

⁽²⁶⁾ Het Hof heeft dit standpunt bevestigd in zaak C-127/02: "De toestemming die voor een plan of project is verleend, veronderstelt immers noodzakelijkerwijs dat het wordt beschouwd als een plan of project dat de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet aantast, en bijgevolg ook geen verslechtering of versterking van betekenis zal meebrengen de zin van artikel 6, lid 2" (punt 36).

⁽²⁷⁾ Zie voor een uitleg van bepaalde termen "Interpretation Manual of European Union Habitats — EUR28" op http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/index_en.htm#interpretation

b) **De gevolgen van het plan of project vaststellen en beoordelen, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied**

Op basis van de beste wetenschappelijke kennis ter zake moeten alle aspecten van het plan of het project die op zichzelf of in combinatie met andere plannen of projecten deze doelstellingen in gevaar kunnen brengen, worden geïnventariseerd.

De beoordeling van gevolgen moet zijn gebaseerd op objectieve en, indien mogelijk, kwantificeerbare criteria. Er moet worden geprobeerd de gevolgen zo precies mogelijk te voorspellen en de grondslag van deze voorspellingen moet duidelijk worden aangegeven en vastgelegd in het rapport van de passende beoordeling.

Zie voor meer details paragraaf 4.6 van de artikel 6-leidraad.

De beoordeling moet betrekking hebben op de gevolgen van het gehele plan of project in kwestie, met inbegrip van alle activiteiten die het omvat en in alle fasen (voorbereiding, aanleg, exploitatie en, in voorkomend geval, ontmanteling of herconditionering). Bij de beoordeling moeten de verschillende soorten gevolgen worden bepaald en van elkaar worden onderscheiden, onder meer directe en indirecte, tijdelijke en permanente, kortstondige en langdurige gevolgen en cumulatieve gevolgen.

De beoordeling omvat doorgaans de analyse van de volgende mogelijke gevolgen:

- **direct verlies:** verkleining van de habitatooppervlakte ten gevolge van fysieke vernietiging (bv. door de verwijdering ervan of door de plaatsing van bouwmaterialen of sedimenten); verlies van voortplantings-, foerageer-, rustgebieden voor soorten;
- **achteruitgang:** verslechtering van de kwaliteit van de habitat, wat leidt tot een verminderde abundantie van de kenmerkende soorten of een gewijzigde gemeenschapsstructuur (soortensamenstelling). Dit kan het gevolg zijn van veranderingen in de abiotische omstandigheden (bv. waterstanden of een toename van zwevende deeltjes, verontreinigende stoffen of afzetting van stof); beschadiging van voortplantings-, foerageer-, rustgebieden voor soorten;
- **verstoring:** een verandering in de bestaande milieuomstandigheden (bv. meer geluids- of lichthinder, regelmatigere aanwezigheid van mensen en voertuigen). Verstoring kan er onder meer toe leiden dat individuen van een soort naar elders trekken, dat het gedrag van een soort verandert of dat het morbiditeits- of mortaliteitsrisico toeneemt;
- **versnippering:** dit leidt tot een wijziging in de verspreidingspatches van de betrokken habitats en soorten, bv. door het creëren van fysieke of ecologische barrières in gebieden die fysiek of functioneel verbonden zijn, of het opsplitsen ervan in kleinere, meer geïsoleerde eenheden;
- **andere indirecte gevolgen:** indirecte veranderingen in de kwaliteit van het milieu (bijvoorbeeld als gevolg van een verandering in de beschikbaarheid van voedingsstoffen en licht, of een grotere kwetsbaarheid van het gebied voor andere nieuwe bedreigingen, zoals invasieve uitheemse soorten, indringing van mensen en dieren).

Deze gevolgen moeten worden geanalyseerd in het licht van de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen, wat inhoudt dat de analyse niet alleen mag worden uitgevoerd met betrekking tot de huidige toestand van de habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied, maar ook betrekking moet hebben op de gewenste toestand ervan, zoals gedefinieerd in de instandhoudingsdoelstellingen (bv. een toename van de populatiegrootte of de habitatooppervlakte met x %).

Een analyse van de gevolgen in het licht van de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen moet daarom ook worden uitgevoerd op basis van de specifieke attributen of parameters die de staat van instandhouding van de beschermde kenmerken bepalen (bv. verspreidingsgebied, habitat, structuur en functie, populatiegrootte, toekomstperspectieven).

Elk aspect van het plan of project moet afzonderlijk worden onderzocht en de potentiële gevolgen ervan moeten tegen de achtergrond van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied worden bekeken. Vervolgens moeten de gevolgen voor alle betrokken habitats en soorten samen en in verhouding tot elkaar worden bekeken, zodat de wisselwerking ertussen eveneens in aanmerking kan worden genomen.

Er kunnen verschillende methoden worden gebruikt om de potentiële gevolgen van plannen of projecten te voorspellen. In kader 10 staan enkele voorbeelden van methoden die kunnen worden gebruikt om de gevolgen en de omvang van de gevolgen te voorspellen.

*Kader 10***Voorbeelden van methoden om gevolgen te voorspellen**

Met **directe metingen**, bijvoorbeeld van de omvang van verloren gegane of aangetaste delen van habitats, kunnen proportionele verliezen van soortenpopulaties, habitats en gemeenschappen worden vastgesteld.

Met **stroomschema's en netwerk- en systeemdiagrammen** kunnen ketens van gevolgen worden vastgesteld die uit de directe en indirecte gevolgen voortvloeien, afhankelijk van de manier waarop ze worden veroorzaakt; zij geven wisselwerkingen en de opeenvolgende fasen van processen weer.

Met **kwantitatieve voorspellende modellen** kunnen op basis van gegevens en veronderstellingen wiskundig afgeleide voorspellingen over de kracht en de richting van gevolgen worden gedaan. Door middel van modellen kunnen voorspellingen worden geëxtrapoleerd die consistent zijn met de gegevens uit het verleden en het heden (trendanalyse, scenario's, analogieën met informatie uit andere relevante gebieden waarmee wordt vergeleken) en intuïtieve prognoses. Sommige gangbare modellen voorspellen de verspreiding van verontreinigende stoffen in de lucht, bodemerosie, de sedimentvracht van waterlopen en de daling van het zuurstofgehalte in vervuilde rivieren.

Geografische informatiesystemen kunnen worden gebruikt om modellen van ruimtelijke relaties te maken zoals overlays van belemmeringen, of om gevoelige gebieden en locaties van habitatverlies in kaart te brengen. Dergelijke systemen zijn een combinatie van digitale cartografie, opslag van kaartgegevens en een beheersysteem waarbij kenmerken als landgebruik of hellingspercentage in een databank worden opgeslagen. Met behulp van GIS kunnen de opgeslagen variabelen snel worden weergegeven, gecombineerd en geanalyseerd.

Informatie van eerdere gelijksoortige projecten kan nuttig zijn, vooral als er eerst kwantitatieve voorspellingen zijn gedaan die tijdens de uitvoering zijn gemonitord.

Adviezen en beoordelingen **van deskundigen** kunnen worden ontleend aan eerdere ervaringen en raadplegingen.

In tabel 5 staat een voorbeeld van een systematische kruisanalyse tussen de projectonderdelen en de beschermde kenmerken in een Natura 2000-gebied.

Tabel 5

Voorbeeld van een systematische kruisanalyse tussen de projectonderdelen en de beschermde kenmerken in een Natura 2000-gebied — vereenvoudigd voorbeeld voor een viskwekerij

Projectfase	Projectonderdeel	Habitat 1 Rivier	Habitat 2 Bossen langs een rivier	Habitat 3 Vochtige heide	Soort 1 Vissen	Soort 2 Ongewervelden	Soort 3 Vogels
Aanleg	Vijvers	Wijziging rivierbedding en rivierdebiet (xx m — lengte)	Verlies van gebied (xx m ²)	Verlies van gebied (xx m ²)		Veranderingen in soortengemeenschappen	Verstoring, trek van individuen naar elders. Verlies van broedhabitat
	Gebouwen			Verlies van gebied (xx m ²)		Verlies en verslechtering van habitats	
	Wegen		Lokale veranderingen in waterdebiet	Verlies van gebied (xx m ²)		Verlies en verslechtering van habitats	
Exploitatie	Voederen en behandelen van vis	Waterverontreiniging door organische en chemische producten			Verandering van de kwaliteit van habitats als gevolg van waterverontreiniging		Verstoring, trek van individuen naar elders
	Wateronttrekking	Habitatverandering als gevolg van debietafname		Achteruitgang van habitats als gevolg van debietafname			
	Licht					Verstoring, trek van individuen naar elders	Verstoring, trek van individuen naar elders
	Geluid						Trek van individuen naar elders

De beoordeling moet gebaseerd zijn op de beste beschikbare wetenschappelijke kennis ter zake. Dit betekent dat de informatie volledig en actueel moet zijn. Daarom is het vaak nodig **veldonderzoek** uit te voeren om leemten in de informatie op te vullen en nauwkeurige gegevens te verzamelen. Dit kan bijvoorbeeld inhouden dat het gebied wordt onderzocht (aan de hand van steekproeven, tellingen, inventarissen enz.) om de exacte locatie en verspreiding van natuurlijke kenmerken, gelet op de geplande activiteiten van het te beoordelen plan of project, en de staat van instandhouding ervan vast te stellen of te bevestigen.

Een voorafgaand dossieronderzoek kan nuttig zijn om de beschikbare kennis te evalueren en de informatiebehoefte vast te stellen die verder veldonderzoek rechtvaardigen. Dit kan bijvoorbeeld zinvol zijn wanneer uit dossieronderzoek blijkt dat er kwetsbare habitats aanwezig zijn met een combinatie van zeldzame flora en/of fauna, of dat het betrokken gebied soorten herbergt die van cruciaal belang zijn voor de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.

De uit veldonderzoek verkregen gegevens moeten een objectieve basis vormen voor het beoordelingsproces, dat moet worden uitgevoerd in het licht van de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen. Met het oog op volledige veldgegevens moet een voldoende ruim tijdschema worden vastgesteld, bv. een- of meerjarig onderzoek dat betrekking heeft op een gehele vegetatiecyclus, rekening houdend met de seizoensgebondenheid van de in het wild levende planten en dieren, of onderzoeken met betrekking tot de fauna die eventueel moeten worden herhaald om populaties en trends over een bepaalde periode te bevestigen.

Voor grote bouwprojecten zoals snelwegen, spoorwegen, windmolenparken, havens, waterwegen enz., die vanwege hun omvang en aard naar verwachting significante gevolgen voor een gebied hebben, zijn veldonderzoeken bijna altijd vereist. Daarbij moeten beschermde habitats of voortplantings- of rustplaatsen van soorten enz. gedetailleerd in kaart worden gebracht (tenzij sommige van deze onderzoeken en studies recentelijk reeds zijn uitgevoerd, bijvoorbeeld tijdens het opstellen of bijwerken van een beheersplan of bij de beoordeling van een ander groot ontwikkelingsproject in het gebied).

De gevolgen moeten worden gekwantificeerd of geregistreerd met behulp van parameters aan de hand waarvan de omvang en de ernst van de gevolgen voor de specifieke instandhoudingsdoelstellingen van de habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied kunnen worden beoordeeld (zie ook kader 7 in punt 3.1.4 voor indicatoren van significantie). Hiertoe kunnen bijvoorbeeld de volgende parameters behoren:

- oppervlakte van de habitat of habitat van de permanent verloren gegane soorten (bv. door het weghalen van vegetatie of het verwijderen van geschikte voortplantings-/nestplaatsen), beoordeeld op basis van de door de habitat bestreken oppervlakte in het gebied, op regionaal, nationaal en biogeografisch niveau (percentage verloren gegaan habitatgebied) en aan de hand van het streefdoel dat is vastgesteld in de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen (waartoe een streefdoel voor herstel kan behoren);
- oppervlakte van de habitat of habitat van de getroffen soorten (bv. door vervuiling, lawaai, verslechtering van andere ecologische omstandigheden), beoordeeld op basis van de door de habitat bestreken oppervlakte in het gebied, op regionaal, nationaal en biogeografisch niveau (percentage aangetast habitatgebied) en aan de hand van het streefdoel dat is vastgesteld in de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen (waartoe een streefdoel voor herstel kan behoren);
- grootte van de getroffen populaties van inheemse en trekkende soorten, beoordeeld op basis van de lokale, regionale, nationale en internationale populaties (percentage van de getroffen populatie) en aan de hand van het streefdoel dat is vastgesteld in de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen (waartoe een streefdoel voor een toename van de populatieomvang in het gebied kan behoren);
- omvang van de gevolgen (bv. door vervuiling, lawaai, verslechtering van andere ecologische omstandigheden) voor de kwaliteit van de habitat of habitat van de soorten of het voortbestaan van de getroffen soorten, gelet op de ecologische vereisten ervan in het gebied zoals omschreven in de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen (waartoe een streefdoel voor herstel kan behoren).

Zoals in bovenstaande punten reeds vermeld, mag bij de beoordeling van mogelijke nadelige gevolgen niet alleen rekening worden gehouden met negatieve veranderingen in de huidige toestand, maar moet ook rekening worden gehouden met veranderingen die de verwezenlijking van de instandhoudingsdoelstellingen kunnen verhinderen, voor zover daarbij de huidige omstandigheden moeten worden verbeterd.

c) **Cumulatieve gevolgen met andere plannen en projecten beoordelen**

Cumulatieve gevolgen kunnen voortvloeien uit de opeenvolgende, incrementele en/of gecombineerde gevolgen van een ontwikkeling (plan of project) wanneer deze worden opgeteld bij andere bestaande, geplande en/of redelijkerwijs te verwachten ontwikkelingen (zie ook tabel 2 in punt 3.1.4 over de belangrijkste stappen voor de beoordeling van de cumulatieve gevolgen voor een Natura 2000-gebied). Voorbeelden van cumulatieve gevolgen zijn:

- hogere concentraties verontreinigende stoffen (met name in het water en de bodem) die verder gaan dan het niveau dat verenigbaar is met de ecologische vereisten van de in het gebied beschermde habitat of soort;
- vermindering van het waterdebiet in een stroomgebied als gevolg van meerdere onttrekkingen, tot onder het niveau dat verenigbaar is met de ecologische vereisten van de in het gebied beschermde habitat of soort;

- verstoring van trekroutes of verplaatsingen van in het wild levende dieren;
- toegenomen druk op habitats en soorten in een ecosysteem als gevolg van verschillende ontwikkelingen.

Cumulatieve gevolgen omvatten een breed spectrum van gevolgen op verschillende geografische schalen en termijnen. In sommige gevallen doen zich cumulatieve gevolgen voor omdat een reeks *projecten van hetzelfde type* wordt ontwikkeld. Goede voorbeelden hiervan zijn:

- wanneer meerdere waterkrachtprojecten worden gerealiseerd of gepland in dezelfde rivier of binnen hetzelfde stroomgebied;
- wanneer meerdere olie- en gasprojecten of projecten voor de winning van delfstoffen dicht bij elkaar worden ontwikkeld, of
- wanneer binnen dezelfde vliegroute of regio een aantal windmolenparken wordt aangelegd of gepland.

In andere gevallen vloeien cumulatieve gevolgen voort uit de gecombineerde gevolgen van verschillende soorten projecten in hetzelfde gebied, zoals de ontwikkeling van een locatie voor delfstoffenwinning, toegangswegen, transportleidingen en ander aangrenzend landgebruik. In sommige situaties worden verschillende componenten van dezelfde ontwikkeling afzonderlijk uitgevoerd en beoordeeld, wat betekent dat de cumulatieve gevolgen van deze componenten ook aan een cumulatieve-effectenbeoordeling moeten worden onderworpen.

Bij de passende beoordeling moet ook rekening worden gehouden met andere plannen of projecten die, in combinatie met het plan of project dat wordt onderzocht, significante gevolgen voor een gebied kunnen hebben. Een geplande weg komt bijvoorbeeld op enige afstand van een Natura 2000-gebied te liggen en de daardoor veroorzaakte verstoring (bv. lawaai) zal geen significante gevolgen hebben voor de in het gebied beschermde vogelsoorten. Als er echter andere bestaande of voorgestelde projecten of plannen zijn (bv. een weg aan de andere kant van het Natura 2000-gebied), kunnen de totale geluidsniveaus van al deze projecten samen die vogelsoorten ernstig verstoren (geluidsniveaus die hoger liggen dan wat verenigbaar is met de ecologische vereisten van de soort).

Ook moet erop worden gewezen dat cumulatieve gevolgen kunnen optreden wanneer de betrokken gebieden met elkaar in wisselwerking staan. Een voorbeeld hiervan is de situatie waarin het waterpeil in een Natura 2000-gebied waarschijnlijk zal zakken door een voorgesteld project. Deze afname van hulpbronnen hoeft op zich niet significant te zijn, maar als bestaande residuen van meststoffen en bestrijdingsmiddelen het gebied bereiken vanuit een nabijgelegen gebied met intensieve landbouw, kunnen de lagere waterniveaus leiden tot hogere concentraties van verontreinigende stoffen bij afvloeiing, in die mate dat de gecombineerde gevolgen significant worden, d.w.z. concentraties van verontreinigende stoffen die hoger liggen dan de niveaus die verenigbaar zijn met de ecologische vereisten van de in het gebied beschermde habitat of soorten.

Gecombineerde gevolgen hadden reeds in de screeningfase moeten worden onderzocht (punt 3.2) en alle andere plannen en projecten die een gecombineerde werking kunnen hebben, hadden moeten worden geïdentificeerd. De beoordeling in de screeningfase kan vereenvoudigd zijn, maar bij de passende beoordeling moeten de vastgestelde gevolgen van andere projecten of plannen die een gecombineerde werking met het beoordeelde plan of project kunnen hebben, grondig worden geëvalueerd. Hiertoe moet de omvang van deze andere gevolgen worden gekwalificeerd en/of gekwantificeerd en moet worden nagegaan welke kenmerken van de Natura 2000-gebieden schade ondervinden.

Zoals vermeld in punt 3.1.4 betreft de combinatiebepaling **andere plannen of projecten die reeds zijn afgerond, die zijn goedgekeurd maar nog niet afgerond of die ter goedkeuring zijn ingediend.**

Naast de gevolgen van de plannen of projecten die het hoofdonderwerp van de beoordeling vormen, kan het passend zijn de gevolgen in aanmerking te nemen van reeds afgeronde plannen en projecten, waaronder gevolgen die voortvloeien uit de datum van omzetting van de richtlijn of de datum waarop het gebied is aangewezen. De gevolgen van dergelijke afgeronde plannen en projecten maken gewoonlijk deel uit van de uitgangssituatie van het gebied die in dit stadium in aanmerking wordt genomen.

Plannen en projecten die in het verleden zijn goedgekeurd maar nog niet zijn uitgevoerd of afgerond, moeten ook in de combinatiebepaling worden opgenomen. Ten aanzien van andere voorgestelde plannen of projecten is het in het belang van de rechtszekerheid passend dat de combinatiebepaling wordt beperkt tot plannen die daadwerkelijk zijn voorgesteld, d.w.z. waarvoor een verzoek om goedkeuring of toestemming is ingediend. Tegelijkertijd moet duidelijk zijn dat wanneer de lidstaten een plan- of projectvoorstel beoordelen, dit niet automatisch betekent dat andere, nog niet voorgestelde plannen of projecten in de toekomst zullen worden goedgekeurd.

Zie voor meer details paragraaf 4.5.3 van de artikel 6-leidraad.

Het bij het onderzoek naar cumulatieve gevolgen te gebruiken **geografische bereik** zal afhangen van het soort plan of project en de habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied. Het kan bijvoorbeeld binnen een bepaalde straal liggen, gebaseerd zijn op een stroomgebied of langs een vogeltrekroute liggen. Het moet echter het volledige geografische gebied omvatten waarin alle activiteiten van de plannen of projecten en de cumulatieve gevolgen ervan waarschijnlijk gevolgen zullen hebben voor de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden in kwestie.

Beoordelingen op **planniveau** zijn bijzonder geschikt om cumulatieve en synergetische gevolgen te beoordelen, aangezien daarmee voorkomen kan worden dat zich later problemen voordoen in de projectfase, bv. in het geval van plannen voor specifieke sectoren zoals vervoer, energie, waterbeheer, regionale plannen en strategieën, bestemmingsplannen enz. In dit verband kan het bijzonder nuttig zijn om de milieubeoordelingen te raadplegen van andere bestaande plannen en projecten die gevolgen hebben voor hetzelfde gebied (SMB en passende beoordeling, indien beschikbaar).

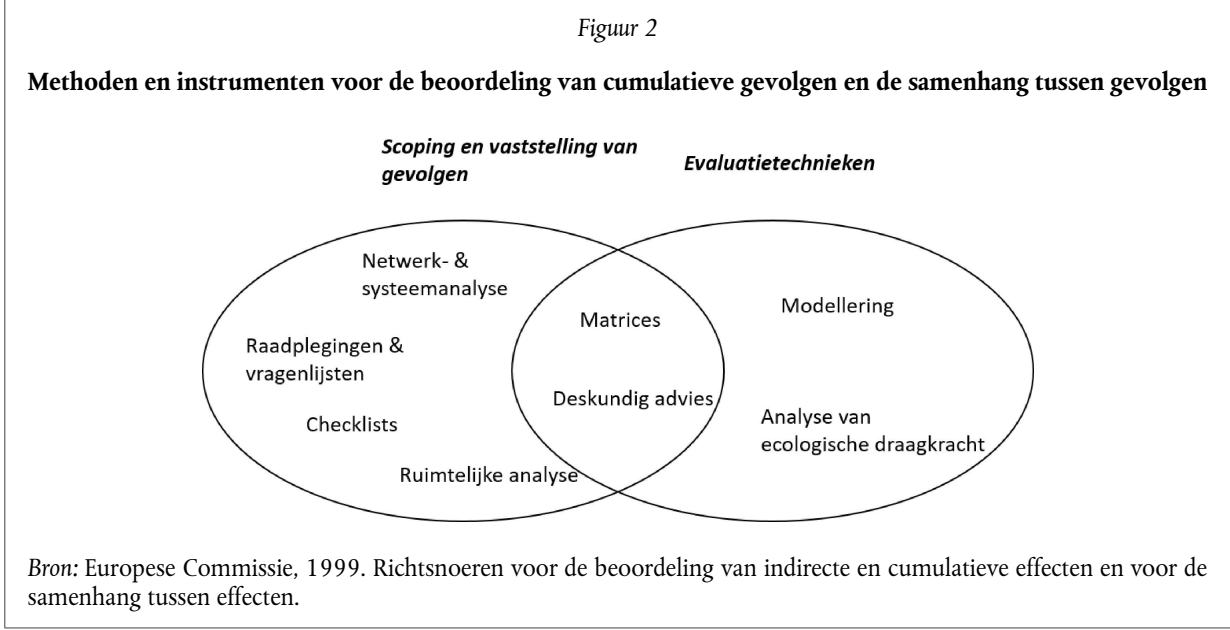
Bij de passende beoordeling van deze plannen kan ook de reikwijdte worden bepaald van de passende beoordeling van afzonderlijke componenten van het plan (de projecten) voor wat de cumulatieve gevolgen ervan betreft. Bij de scoping van de passende beoordeling van een plan voor de winning van delfstoffen kan het bijvoorbeeld nuttig zijn om het bereik te bepalen of te bepalen in welke mate het bredere netwerk van toegangswegen tot de winningslocaties kan bijdragen tot de cumulatieve gevolgen, bv. in verband met habitatversnippering die gevolgen heeft voor populaties van soorten.

In tabel 3 staan voorbeelden van bronnen die informatie kunnen verschaffen over andere plannen en projecten die cumulatieve gevolgen kunnen veroorzaken. Instrumenten om cumulatieve gevolgen samen te brengen, zoals **databanken** waarin de projecten en plannen die in aanmerking moeten worden genomen, zijn geregistreerd, zijn nuttig om de beoordeling van cumulatieve gevolgen te stroomlijnen. Het wordt bijvoorbeeld veel gemakkelijker om een overzicht van verschillende activiteiten te krijgen als er een actuele nationale of regionale databank bestaat die bij voorkeur een dynamische kaart bevat waarop gebruikers alle projecten kunnen opzoeken, ook de projecten die zich nog in de planningsfase bevinden. Deze databanken zijn alleen nuttig voor de passende beoordeling als de bevoegde instanties ernaar streven de desbetreffende documenten online te bewaren (bv. effectbeoordeling, ingevoerde verzachtende maatregelen of aan de goedkeuring verbonden voorwaarden), ook nadat de vergunningen zijn verleend.

De **bevoegde** (milieu- of sectorale) **instanties** moeten worden geraadpleegd om informatie te verzamelen over andere plannen/projecten die tijdens de beoordeling in aanmerking moeten worden genomen. De bevoegde instanties kunnen ook bijdragen tot of ondersteuning bieden bij de beoordeling van cumulatieve gevolgen, aangezien zij beschikken over het beste overzicht en de beste kennis van andere activiteiten op ruimere gebieden. Daarnaast kunnen zij alle relevante informatie verzamelen en die aan de projectontwikkelaars en adviseurs ter beschikking stellen.

Bij de beoordeling van cumulatieve gevolgen kan worden gebruikgemaakt van informatie uit verschillende **bronnen**, waaronder studies en programma's op milieugebied, milieubeoordelingen op projectniveau, cumulatieve-effectenbeoordelingen van vergelijkbare situaties en gerichte studies over specifieke kwesties. Deskundig advies kan ook een goede bron van informatie over cumulatieve gevolgen zijn.

Er kunnen veel verschillende **methoden en instrumenten** worden gebruikt voor de beoordeling van cumulatieve gevolgen, die gewoonlijk ook een scopingfase en een evaluatiefase omvatten (zie figuur 2).

Raadplegingen, checklists, overlaykaarten en netwerk- en systeemanalysen kunnen geschikte instrumenten zijn voor de scoping, waarbij de mogelijke gevolgen worden vastgesteld die bij de cumulatieve-effectenbeoordeling nader moeten worden onderzocht.

- *Netwerk- en systeemanalysen* zijn gebaseerd op het concept dat er verbanden en wisselwerkingen bestaan tussen afzonderlijke kenmerken van de omgeving, en dat wanneer een element specifiek schade ondervindt, dit ook gevolgen zal hebben voor andere kenmerken die ermee samenhangen.
- Bij *ruimtelijke analyses* wordt gebruikgemaakt van geografische informatiesystemen en overlaykaarten om te bepalen waar de cumulatieve gevolgen van een aantal verschillende acties kunnen optreden en om samenhang tussen gevolgen vast te stellen. Ook kunnen kaarten met de gevolgen van een project voor geselecteerde receptoren, kenmerken of hulpbronnen over elkaar heen worden gelegd om na te gaan waar de gevolgen het grootst zouden zijn.
- Het *in kaart brengen van de gevoeligheid* kan ook nuttig zijn, aangezien dit kan helpen bij het voorspellen van mogelijke cumulatieve gevolgen van bepaalde activiteiten voor natuurlijke kenmerken die kwetsbaar zijn voor de gevolgen van die activiteiten (zie punt 4.2.2 van deze richtsnoeren voor nadere bijzonderheden) ⁽²⁸⁾.
- Er kunnen *panels van deskundigen* worden gevormd om cumulatieve gevolgen vast te stellen en te beoordelen. Matrices kunnen worden gebruikt om de gevolgen te evalueren en de cumulatieve gevolgen van meerdere acties voor een gebied of kenmerk en de samenhang tussen gevolgen te beoordelen.
- *Modellering* is een analytisch instrument om causale verbanden te kwantificeren door milieuomstandigheden te simuleren. Dit kan variëren van het opstellen van luchtkwaliteits- of geluidsmodellen tot het gebruik van een model dat een complex natuurlijk systeem weergeeft.
- Bij *analyses van de ecologische draagkracht* ⁽²⁹⁾ wordt de accumulatie van gevolgen vergeleken met drempelwaarden. Het zal echter niet altijd mogelijk zijn de drempelwaarde of de ecologische draagkracht voor een bepaald kenmerk of een bepaalde receptor vast te stellen.

Welke methoden ook worden gekozen, zij moeten worden aangepast aan de voor de analyse beschikbare informatie en, waar mogelijk, een kwantitatieve raming van de cumulatieve gevolgen opleveren. Indien kwalitatieve ramingen van de cumulatieve gevolgen moeten worden gemaakt, mogen deze niet op het advies van een individuele deskundige worden gebaseerd, maar moeten zij op een consensuele raming van een panel van onafhankelijke deskundigen berusten. Een panel kan ook nuttig en zelfs noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld wanneer de te beoordelen cumulatieve gevolgen afkomstig zijn van verschillende projecten, zoals waterkrachtbouw, baggerwerkzaamheden en irrigatie bij dezelfde rivier.

De gekozen methode hoeft niet ingewikkeld te zijn. Het doel moet zijn de resultaten zodanig te presenteren dat deze voor de ontwikkelaar, de besluitvormer (d.w.z. de bevoegde instantie) en het publiek gemakkelijk te begrijpen zijn. Overheden kunnen een belangrijke rol spelen door ondersteunende kaders te bieden en uit te voeren om dit werk richting te geven en cumulatieve gevolgen te helpen vaststellen en beheren.

In kader 11 staat een voorbeeld van een stapsgewijze procedure voor de beoordeling van cumulatieve gevolgen. De procedure moet flexibel worden toegepast, d.w.z. dat de stappen in een andere volgorde kunnen worden doorlopen en wellicht iteratief moeten worden uitgevoerd, waarbij sommige stappen worden herzien naar aanleiding van de resultaten van andere stappen.

Kader 11

Voorbeeld van een procedure voor de uitvoering van de cumulatieve-effectenbeoordeling (CumEB)

Stap 1. Scoping

- Stel de geografische grenzen en het tijdschema voor de CumEB vast;
- Identificeer de beschermde habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied en de ecologische processen die in aanmerking moeten worden genomen.
- Ga na welke andere bestaande en geplande plannen en projecten (en menselijke activiteiten) die van invloed (kunnen) zijn op de natuurlijke kenmerken, in de CumEB moeten worden opgenomen.
- Ga na welke natuurlijke milieufactoren ook invloed hebben op de toestand van de kenmerken die in de CumEB worden onderzocht.

⁽²⁸⁾ Een voorbeeld van een online-instrument voor het in kaart brengen van milieugevoeligheid ter ondersteuning van milieubeoordelingsprocessen in Ierland is te vinden op: <http://airo.maynoothuniversity.ie/mapping-resources/airo-research-maps/environmental-research-projects/environmental-sensitivity>

⁽²⁹⁾ De ecologische draagkracht is de maximale belasting van een omgeving. De in de omgeving aanwezige fysieke kenmerken zijn de beperkende factoren (bv. voedsel, water, concurrentie enz.) (<https://www.biologyonline.com/dictionary/carrying-capacity>).

Stap 2. Cumulatieve gevolgen voor de beschermde habitats en soorten beoordelen

- Verzamel de beschikbare informatie over de gevolgen van andere plannen, projecten, activiteiten en natuurlijke factoren voor de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen die zijn vastgesteld voor de natuurlijke kenmerken in het gebied.
- Maak een raming van de cumulatieve gevolgen voor de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen van de beschermde kenmerken — d.w.z. de totale gevolgen voor de beschermde kenmerken wanneer de gevolgen van het onderzochte plan of project worden gecombineerd met andere plannen of projecten.

Stap 3. De significantie van de verwachte cumulatieve gevolgen beoordelen

- Beoordeel de significantie van de verwachte cumulatieve gevolgen voor de onderzochte natuurlijke kenmerken, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen ervan. Wanneer bijvoorbeeld het cumulatieve effect op de toestand van de natuurlijke kenmerken een in de instandhoudingsdoelstelling van dat kenmerk gedefinieerde drempelwaarde voor een bepaald attribuut benadert of overschrijdt, is het effect significant.

Stap 4. Cumulatieve gevolgen beheersen

- Stel zo nodig aanvullende verzachtende maatregelen vast om een geraamd cumulatief gevolg voor de beschermde kenmerken te beperken (de in de stappen 2 en 3 beschreven taken moeten worden uitgevoerd om de waarde van dergelijke aanvullende verzachtende maatregelen te beoordelen).

3.2.3. Stap 3: de gevolgen van het plan of project voor de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied vaststellen

Aan de hand van de verzamelde informatie en de gemaakte voorspellingen over de mate en de intensiteit van de gevolgen en veranderingen die uit de verschillende fasen van het plan of project kunnen voortvloeien, moet nu een beoordeling kunnen worden gemaakt van de omvang van de gevolgen van het plan of project voor de natuurlijke kenmerken van het gebied.

De beschrijving van de natuurlijke kenmerken van het gebied en de effectbeoordeling moeten worden gebaseerd op de in de instandhoudingsdoelstellingen gebruikte en optimaal aan de habitats en soorten in het gebied en de ecologische vereisten daarvan aangepaste parameters. Die kunnen ook worden gebruikt bij de daaropvolgende monitoring van de gevolgen van het plan of project tijdens de uitvoering.

Met "natuurlijke kenmerken" wordt de ecologische integriteit van het gebied bedoeld. Dit kan worden beschouwd als een hoedanigheid of toestand van ongeschondenheid of volledigheid. In een dynamische ecologische context kan het ook worden opgevat als beschikkend over de veerkracht en capaciteit om te evolueren op manieren die gunstig zijn voor de instandhouding.

De "natuurlijke kenmerken van het gebied" kunnen worden omschreven als de coherente optelsom van de ecologische structuur, de functie en de processen van het hele gebied, waarmee het gebied de habitats, het complex van habitats en/of de soortenpopulaties kan behouden waarvoor het gebied is aangewezen.

De integriteit van een gebied is hoog wanneer het inherente potentieel om de instandhoudingsdoelstellingen te verwezenlijken wordt benut, het herstel- en regeneratievermogen in dynamische omstandigheden behouden blijft en er minimale beheersondersteuning van buitenaf nodig is.

Zie paragraaf 4.6.4 van de artikel 6-leidraad.

De "natuurlijke kenmerken van een gebied" hangen dus samen met de instandhoudingsdoelstellingen, de belangrijkste natuurlijke kenmerken, de ecologische structuur en de functie van het gebied. Als de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied niet door het voorgestelde plan of project (afzonderlijk en in combinatie met andere plannen en projecten) worden ondermijnd, wordt aangenomen dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast.

De "natuurlijke kenmerken" van een gebied hebben ook betrekking op de belangrijkste ecologische processen en factoren die het behoud op lange termijn van de soorten en habitats in een Natura 2000-gebied ondersteunen. Deze vallen normaal gesproken onder de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied (bv. de kwaliteit van een habitat verbeteren of het verspreidingsgebied van een soort in het gebied uitbreiden). Een aantasting van deze factoren kan de verwezenlijking van deze doelstellingen in gevaar brengen en negatieve gevolgen hebben, zelfs als de soorten of habitats geen directe gevolgen ondervinden. Zo zijn het hydrologische regime van een rivier, fluviaire morfologische processen, erosie en sedimenttransport en -ophoping cruciale factoren voor de instandhouding van de habitats en soorten in een rivier, en deze

zijn terug te vinden in de instandhoudingsdoelstellingen ervan. Als deze processen worden beïnvloed, kan dat gevolgen hebben voor de natuurlijke kenmerken van het gebied, ook al ondervinden bekende patches van natuurlijke habitats en plaatsen met bevestigde aanwezigheid van soorten geen directe gevolgen.

Wanneer een permanent verlies van een deel van een habitat of een soortenpopulatie met een beduidende aanwezigheid in het gebied, of een langdurige verslechtering van de ecologische structuur, functie en processen van het gebied wordt geconstateerd als gevolg van het project of plan, kan worden geconcludeerd dat het plan of project negatieve gevolgen zal hebben voor de natuurlijke kenmerken van het gebied.

Er moet evenwel ook rekening mee worden gehouden dat het zelfherstellend of weerstandsvermogen er in sommige gevallen voor zorgt dat de ecologische structuur en functies van het gebied zich binnen relatief korte tijd kunnen herstellen. Een gemeenschap of een soortenpopulatie zou zich bijvoorbeeld na een tijdelijke verstoring op natuurlijke wijze kunnen herstellen. In dat geval kan worden aangenomen dat de ontwikkeling geen negatieve gevolgen heeft voor de natuurlijke kenmerken van het gebied. Het zelfherstellend vermogen komt normaal gesproken tot uiting in de instandhoudingsdoelstellingen van de beschermde kenmerken (bv. door het vaststellen van bepaalde drempels of grenswaarden voor veranderingen, zoals het toestaan van een bepaald niveau van tijdelijke troebelheid als gevolg van onderhoudswerkzaamheden aan rivieren of andere waterlichamen).

Op basis van de mate waarin zich tijdelijke schadelijke gevolgen voordoen, kan worden bepaald of het gebied wordt aangetast. Indien de tijd die nodig is voor het herstel van de habitat wordt geraamd in dagen, weken of zelfs enkele maanden, kan worden aangenomen dat er geen negatieve gevolgen zullen zijn voor de natuurlijke kenmerken van het gebied. Een korte periode van verstoring, waardoor bepaalde habitats of soorten worden aangetast, heeft dus mogelijk geen negatieve gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied. Dit moet echter per geval zorgvuldig worden geanalyseerd, rekening houdend met de cycli van de ecosystemen in het betrokken gebied, de structuur van de gemeenschappen, de ecologische functies en de processen in het gebied.

In kleine gebieden met slechts een of enkele habitats of soorten en duidelijke ecologische functies kan het relatief eenvoudig zijn om de gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied te beoordelen. In grote gebieden met complexe ecosystemen en ecologische functies, die veel habitats en soorten herbergen, zullen de gevolgen echter moeilijker te beoordelen zijn.

Om de gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied op systematische en objectieve wijze te beoordelen, is het belangrijk drempels en streefdoelen vast te stellen voor elk van de attributen aan de hand waarvan de instandhoudingsdoelstellingen voor de in het gebied beschermde habitattypen en soorten worden bepaald. Om te helpen vaststellen of de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied worden aangetast, bevat kader 12 een indicatieve checklist met de parameters die worden gebruikt om de instandhoudingsdoelstellingen voor de in de gebieden beschermde habitats/soorten te bepalen.

Kader 12

De gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied beoordelen: een voorbeeld van een checklist

Kan het plan of project:

- de voortgang bij de verwezenlijking van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied belemmeren of vertragen?
- de oppervlakte, of de kwaliteit, van beschermde habitattypen of habitats van beschermde soorten die in het gebied aanwezig zijn, verminderen?
- de populatie van de beschermde soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied verminderen?
- leiden tot een verstoring die gevolgen kan hebben voor de grootte of dichtheid van de populatie of het evenwicht tussen soorten?
- ertoe leiden dat beschermde soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied naar elders trekken, waardoor het verspreidingsgebied van die soorten in het gebied kleiner wordt?
- leiden tot versnippering van habitats van bijlage I of habitats van soorten?
- leiden tot verlies of vermindering van belangrijke kenmerken, natuurlijke processen of hulpbronnen die essentieel zijn voor het behoud of herstel van relevante habitats en soorten in het gebied (bv. boombedekking, blootstelling aan getijden, jaarlijks overstroming, prooidieren, voedselbronnen)?
- de factoren verstoren die helpen om de gunstige omstandigheden van het gebied in stand te houden of die nodig zijn om deze binnen het gebied in een gunstige staat te herstellen?
- het evenwicht, de verspreiding en de dichtheid van soorten die de indicatoren zijn van de gunstige omstandigheden in het gebied, verstoren?

3.2.4. Stap 4: verzachtende maatregelen

Als er tijdens de passende beoordeling negatieve gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied zijn geconstateerd of als deze niet kunnen worden uitgesloten, mag het plan of project in kwestie niet worden goedgekeurd. Afhankelijk van de mate van de vastgestelde gevolgen kan het echter mogelijk zijn bepaalde verzachtende maatregelen toe te passen om deze gevolgen te voorkomen of te reduceren tot een niveau waarop zij de natuurlijke kenmerken van het gebied niet meer aantasten.

Zie paragraaf 4.6.6 van de artikel 6-leidraad.

Verzachtende maatregelen kunnen door de ontwikkelaar van het plan of project worden voorgesteld of door de bevoegde nationale instanties worden vereist om de in de passende beoordeling geïdentificeerde gevolgen weg te nemen, te voorkomen of te reduceren tot een niveau waarop zij geen negatieve gevolgen meer hebben voor de natuurlijke kenmerken van het gebied.

In de praktijk wordt de noodzaak van verzachtende maatregelen vaak in een vroeg stadium van de ontwerp- of aanloopfase van een plan/project onderkend (bijvoorbeeld tijdens het gesprek tussen de ontwikkelaar/aanvrager en de natuurbeschermingsadviseurs voorafgaand aan de aanvraag) en opgenomen in de vergunningsaanvraag. Hoewel bij de screening van het plan of project geen rekening kan worden gehouden met verzachtende maatregelen, kan het feit dat de noodzaak ervan is vastgesteld in hoge mate bijdragen tot de efficiënte, doeltreffende en tijdige uitvoering van de passende beoordeling, en dus tot het besluit of toestemming voor het plan/project kan worden verleend op grond van artikel 6, lid 3.

Volgens de hiërarchie van verzachtende maatregelen wordt eerst *preventie* voorgesteld (d.w.z. in de eerste plaats voorkomen dat zich significante gevolgen voordoen) en vervolgens *vermindering* van de gevolgen (d.w.z. vermindering van de omvang en/of de waarschijnlijkheid van gevolgen). In tabel 6 hieronder staan enkele voorbeelden.

Tabel 6

Voorbeelden van soorten verzachtende maatregelen

Gevolgen voorkomen:

- technische oplossingen om negatieve gevolgen van het plan of project te voorkomen (bv. geluidsdemping, lichtonderdrukking of stofbestrijding);
  - plaatsen van projectonderdelen om gevoelige gebieden te vermijden (gehele Natura 2000-gebied of belangrijke gebieden binnen Natura 2000-gebieden of die Natura 2000-gebieden met elkaar verbinden);
  - beschermende hekken en andere maatregelen om schade aan de vegetatie of in het wild levende dieren te voorkomen;
  - vermijden van werkzaamheden tijdens gevoelige perioden (bv. het voortplantingsseizoen van soorten);
  - optimaliseren van de coördinatie van de werkzaamheden om cumulatieve gevolgen te voorkomen.
-

Gevolgen verminderen:

- emissiebeheersingsmaatregelen;
  - geluidwerende constructies zoals schermen;
  - opvangsystemen voor verontreinigende stoffen;
  - gecontroleerde toegang tot gevoelige gebieden tijdens de aanleg/exploitatie;
  - ecopassages (bv. bruggen, tunnels en ecoducten);
  - aanpassen van gevolgen genererende acties om de gevolgen zoveel mogelijk te beperken (bv. van lawaai, licht, stof enz.).
-

Op het niveau van plannen kunnen verzachtende maatregelen bijvoorbeeld bestaan in het verplaatsen of verwijderen van onderdelen van het plan waarvan is vastgesteld dat zij significante nadelige gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied hebben. De voorgestelde maatregelen kunnen gedurende het gehele beoordelingsproces worden verfijnd. Op een hoog planningsniveau (bv. in nationale/regionale plannen) kunnen verzachtende maatregelen inhouden dat mogelijke maatregelen worden vastgesteld die op een lager niveau moeten worden uitgewerkt, in overeenstemming met de ecologische, gebiedspecifieke, tijds-, juridische en financiële parameters waaraan bij elke vergunningsaanvraag moet worden voldaan.

Verzachtende maatregelen **mogen niet worden verward met compenserende maatregelen** die alleen worden overwogen in het kader van de procedure van artikel 6, lid 4 (zie punt 3.3.3 van dit document).

***Verzachtende maatregelen** zijn maatregelen die beogen de negatieve gevolgen die kunnen voortvloeien uit de uitvoering van een plan of project, te minimaliseren of zelfs te elimineren, zodat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast. Deze maatregelen worden overwogen in het kader van artikel 6, lid 3, en vormen een integraal onderdeel van de specificaties van een plan of project of een voorwaarde voor de goedkeuring ervan.*

***Compenserende maatregelen** staan los van het project (met inbegrip van daarmee verbonden verzachtende maatregelen). Deze maatregelen hebben tot doel de negatieve resteffecten van het plan of project te compenseren teneinde de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk te behouden en kunnen alleen worden overwogen in het kader van artikel 6, lid 4.*

Zie paragraaf 5.4.1 van de artikel 6-leidraad.

Meer bepaald mogen maatregelen die niet functioneel deel uitmaken van het project, zoals de verbetering en het herstel van habitats (zelfs indien dit bijdraagt tot een nettotoename van de oppervlakte van de habitat in het betrokken gebied ⁽³⁰⁾) of het creëren en verbeteren van voortplantings- of rustplaatsen voor de soorten, niet als verzachtende maatregelen worden beschouwd, omdat zij de negatieve gevolgen van het project als zodanig niet verminderen. Dit soort maatregelen voldoen, indien zij buiten de normale praktijk voor de instandhouding van het gebied vallen, eerder aan de criteria voor compenserende maatregelen.

Elke verzachtende maatregel moet in detail worden beschreven, waarbij moet worden aangegeven op welke wijze de vastgestelde negatieve gevolgen zullen worden geëlimineerd of beperkt en hoe, wanneer en door wie de maatregel zal worden uitgevoerd. De volgende aspecten moeten worden vermeld:

- de gevolgen in kwestie die met de verzachtende maatregelen moeten worden aangepakt, met inbegrip van informatie over relevante parameters (bv. de oppervlakte van de habitats van communautair belang die slechter worden en de mate van instandhouding ervan in het gebied, de soortenpopulaties die worden verstoord);
- de verwachte resultaten van de uitvoering van de voorgestelde verzachtende maatregelen, met verwijzing naar elke parameter (bv. habitatgebied, populatieaantallen van soorten of structuur en functies);
- de technische en wetenschappelijke haalbaarheid en de mate van doeltreffendheid die van de voorgestelde maatregelen wordt verwacht;
- de met de uitvoering belaste persoon of instantie;
- het beheer van het gebied waar de verzachtende maatregelen zullen worden uitgevoerd (methoden, duur);
- de locatie en de timing van de maatregelen in verband met het plan of project;
- de methoden om de uitvoering van de maatregelen te controleren;
- de financiering van de maatregelen;
- het monitoringprogramma om de doeltreffendheid van de maatregelen te controleren en ze indien nodig aan te passen.

De **doeltreffendheid van verzachtende maatregelen** moet worden aangetoond, bv. onder verwijzing naar een succesvolle uitvoering in andere soortgelijke ontwikkelingsprojecten, en worden gemonitord, door een systeem in te voeren om de resultaten te monitoren en corrigerende maatregelen te nemen wanneer tekortkomingen worden ontdekt. In kader 13 staat een checklist die kan worden gebruikt om de doeltreffendheid te beoordelen.

Kader 13

De doeltreffendheid van verzachtende maatregelen beoordelen

- Zijn verzachtende maatregelen haalbaar binnen het plan of project dat wordt beoordeeld?
- Zijn de verzachtende maatregelen duidelijk gericht op de gevolgen die in de passende beoordeling zijn vastgesteld? Zijn zij doeltreffend om deze gevolgen tot onder het significantieniveau terug te dringen?
- Zijn er voldoende middelen voorzien om de verzachtende maatregelen uit te voeren?
- Zijn er gegevens over een geslaagde uitvoering van de voorgestelde verzachtende maatregelen in het verleden?
- Zijn er aanwijzingen voor beperkende factoren en succes- en misluktingspercentages met betrekking tot de voorgestelde maatregelen?
- Bestaat er een alomvattend plan voor de uitvoering en handhaving van de verzachtende maatregelen (met inbegrip van monitoring en evaluatie waar nodig)?

Het **monitoren** van verzachtende maatregelen is van cruciaal belang om de succesvolle en tijdige uitvoering ervan te controleren en om onverwachte gevolgen op te sporen die aanvullende maatregelen vereisen.

⁽³⁰⁾ Zie het arrest van het HvJ-EU in zaak C-521/12.

De doeltreffendheid van de verzachtende maatregelen moet worden aangetoond voordat het plan of project wordt goedgekeurd. Wanneer de doeltreffendheid van de verzachtende maatregelen afhangt van de aanwezigheid van stabiele natuurlijke omstandigheden of natuurlijke processen die kunnen veranderen (bv. als gevolg van overstromingen, perioden van droogte, stormen of andere gebeurtenissen), moet monitoring ook worden gebruikt om de verwachte resultaten te verifiëren en mogelijke veranderingen op te sporen die de aanpassing of herprogrammering van de maatregelen rechtvaardigen.

De resultaten van de monitoring moeten met de bevoegde instanties worden gedeeld om zo nodig geschikte reactiemogelijkheden te helpen formuleren, bv. om zichtbare tekortkomingen van de verzachtende maatregelen aan te pakken of om te reageren op onverwachte gevolgen of op gevolgen waarvoor slechts een risico was geconstateerd. In tabel 7 staat een voorbeeld van een matrix voor de presentatie van informatie over verzachtende maatregelen.

De verwachte resultaten van de uitvoering van de verzachtende maatregelen in termen van preventie of vermindering van de in de beoordeling vastgestelde gevolgen moeten naar behoren worden gedocumenteerd.

In tabel 8 staat een voorbeeld van een matrix voor de presentatie van de resultaten van de beoordeling na de verzachtende maatregelen.

Tabel 7

Informatie over voor een plan of project voorgestelde verzachtende maatregelen

Beschrijving van de maatregelen, bijzonderheden over de uitvoering, doeltreffendheid, monitoring					
Maatregel 1					
Vastgestelde schadelijke gevolgen (lijst)					
Gevolg 1					
Naam/beschrijving	Leg uit op welke wijze de maatregel bijdraagt tot het voorkomen/verminderen van de gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied	Leg uit op welke wijze de maatregel zal worden uitgevoerd en door wie	Toon de doeltreffendheid ervan aan (bv. op basis van wetenschappelijk bewijs/motivering van deskundigen)	Geef een tijdschema voor de uitvoering, ten opzichte van het plan of project	Beschrijf de voorgestelde monitoringregeling en rapportageverplichtingen, met inbegrip van de wijze waarop eventuele onverwachte gevolgen zullen worden aangepakt
	Verstrek nadere bijzonderheden over de verzachtende maatregel en licht de elementen toe waarmee de negatieve gevolgen worden aangepakt	Dit kan details omvatten van juridisch bindende overeenkomsten die vóór de goedkeuring van het plan of project moeten worden afgesloten	Dit kan een evaluatie omvatten van: i) verslagen of bewijsstukken van soortgelijke projecten of plannen; ii) verklaringen van relevante deskundigen, of iii) steun van het betrokken agentschap voor natuurbehoud	Sommige verzachtende maatregelen kunnen in het plan of project worden geïntegreerd; in sommige gevallen gaat het om een aanvullende maatregel die vóór de goedkeuring van een plan of project of kort daarna moet worden genomen	Dit kan geschieden middels juridisch bindende overeenkomsten voorafgaand aan de goedkeuring van het plan of project

Tabel 8

Samenvatting van de resultaten van de beoordeling na de uitvoering van de verzachtende maatregelen

Relevante kenmerken in het gebied	Beknopte beschrijving van gevolgen/aantasting	Belang/omvang van de gevolgen	Beschrijving van de voorgestelde verzachtende maatregelen	Verwachte resultaten wat betreft het verzachten van de gevolgen
Habitats				
—				
—				
Soorten				
—				
—				
Andere natuurlijke elementen die van belang zijn voor de natuurlijke kenmerken van het gebied				

3.2.5. *Conclusies van de passende beoordeling*

Een overeenkomstig artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn uitgevoerde beoordeling moet volledige, precieze en definitieve constatering en conclusies bevatten in het licht van de beste wetenschappelijke kennis op dit gebied. Zij moet elke redelijke wetenschappelijke twijfel over de gevolgen van het voorgestelde plan of project voor het betrokken beschermde gebied kunnen wegnemen.

De conclusies van de passende beoordeling moeten duidelijk betrekking hebben op de natuurlijke kenmerken en de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied. Wanneer in de beoordeling wordt geconcludeerd dat er sprake zal zijn van schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied, moet worden verduidelijkt voor welke aspecten, rekening houdend met verzachtende maatregelen, sprake is van schadelijke resteffecten. Dit is van belang als het plan of project verder wordt overwogen in het kader van artikel 6, lid 4.

Tabel 9 op de volgende pagina bevat een uitgewerkt voorbeeld van een mogelijk model voor de vastlegging van de resultaten van de passende beoordeling.

Voorbeeld van een passendebeoordelingsdossier

Gebied 1: SBZ Xxx		Beknopte beschrijving: De SBZ omvat het grootste moerasgebied in de regio Xxxxxx. Door de grote diversiteit aan kusthabitats zijn in het gebied het hele jaar door grote aantallen watervogels te vinden.				
Potentiele gevolgen	Aangetaast kenmerk	Instandhoudingsdoelstellingen	Schadelijke gevolgen van alleen het plan/project voor het kenmerk	Schadelijke gevolgen van het plan/project in combinatie met andere plannen of projecten voor het kenmerk	Mogelijke vermindering of verzachting van schadelijke gevolgen	Conclusie: schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied: Ja. Nee. Onzeker. Lange termijn. Korte termijn
Habitatverlies Verstoring van soorten	Vogels van kusthabitats: .... (soortnamen)	Instandhouding van de populatie en verspreiding van soorten... (details in verband met de instandhoudingsdoelstellingen).	Component X van het plan zal het voor de soort beschikbare zoutmoerasgebied verkleinen. In de passende beoordeling is een potentieel verlies van 110 ha geraamd.	Er zijn mogelijke schadelijke gevolgen in combinatie met andere plannen die de indirecte druk op de gebieden zouden doen toenemen. Meer verstoring door een toename van recreatief gebruik in combinatie met andere projecten zou schadelijke gevolgen hebben voor het gebied.	Nee	Ja — lange termijn
Verslechtering van de habitat	Weidevogels .... (soortnamen)	Instandhouding van de populatie en verspreiding van soorten... (details in verband met de instandhoudingsdoelstellingen). Instandhouding van structuur, functies en ondersteunende processen waarvan habitats van soorten afhankelijk zijn... (details in verband met de instandhoudingsdoelstellingen).	Component Y van het plan kan leiden tot een wijziging van de debietregime die van invloed kan zijn op nat grasland dat een geschikte habitat is voor de soort ..... (details in verband met de instandhoudingsdoelstellingen)	Niet verwacht	Onzeker	Onzeker (component Y is niet gedetailleerd gedefinieerd, zodat de effecten op het debietregime niet naar behoren kunnen worden beoordeeld en gekwantificeerd).
.....						

Na voltooiing van de passende beoordeling moeten de conclusies ervan duidelijk worden gepresenteerd in een verslag dat:

- a) het plan of project voldoende gedetailleerd beschrijft om het publiek in staat te stellen de aard, omvang en doelstellingen ervan te begrijpen;
- b) de referentietoestand van het Natura 2000-gebied en de instandhoudingsdoelstellingen ervan beschrijft;
- c) de schadelijke gevolgen van het plan of project voor het Natura 2000-gebied vaststelt in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen voor dit specifieke gebied;
- d) uitlegt hoe deze gevolgen door verzachtende maatregelen kunnen worden voorkomen of voldoende worden beperkt;
- e) een tijdsbestek vaststelt en aangeeft via welke mechanismen de verzachtende maatregelen zullen worden gewaarborgd, uitgevoerd en gemonitord;
- f) een naar behoren gemotiveerde conclusie trekt over de gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied.

Het verslag van de passende beoordeling moet duidelijk zijn geformuleerd, met: i) gemakkelijk te volgen sporen van bewijs (bv. van activiteiten naar druk en naar gevoeligheden en kwetsbaarheden van aangetaste natuurlijke kenmerken); en ii) een adequaat niveau van bewijs of analyse dat geschikt is voor raadpleging van de betrokken instanties voor natuurbehoud en het publiek.

Voor sommige elementen of onderdelen van het plan is het mogelijk dat de schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied onzeker zijn of niet met voldoende zekerheid kunnen worden bepaald. Dergelijke aspecten zouden echter nog nader moeten worden onderzocht. Veel nationale strategieën omvatten belangrijke geplande investeringen zoals nieuwe reservoirs of vervoerscorridors die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden, maar waarvan de precieze locatie, het ontwerp of de exploitatie nog niet zijn vastgesteld. Dergelijke elementen moeten op projectniveau naar behoren worden beoordeeld. In dergelijke gevallen moet dit feit, d.w.z. de resterende onzekerheid, worden geregistreerd in de resultaten van de beoordeling, en moeten deze onderdelen/elementen van plannen op projectniveau een passende beoordeling ondergaan (zie ook punt 4.2).

De conclusies van de passende beoordeling moeten, samen met eventuele overeengekomen verzachtende maatregelen of voorwaarden, ook deel uitmaken van de vergunning of enig ander besluit dat met betrekking tot het plan of project in kwestie wordt genomen.

Een besluit nemen op grond van de passende beoordeling

Het is aan de bevoegde nationale instanties om in het licht van de conclusies van de passende beoordeling van de gevolgen van een plan of project voor het betrokken Natura 2000-gebied hun goedkeuring te hechten aan het plan of project. Dit kan pas gebeuren nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het plan of project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten. Dit is het geval wanneer er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel bestaat dat er geen schadelijke gevolgen zijn.

Wanneer er onzekerheid bestaat of deze schadelijke gevolgen voor het gebied zullen uitblijven, zal de bevoegde autoriteit dus toestemming voor het betrokken plan of project moeten weigeren (C-127/02, punt 57).

Zie voor meer details paragraaf 4.7.3 van de artikel 6-leidraad.

Een modelrapport voor de presentatie van de resultaten van de passende beoordeling wordt aan het eind van punt 3.2 gepresenteerd in kader 16.

Indien de bevoegde instantie vaststelt dat er schadelijke gevolgen zullen optreden of niet kunnen worden uitgesloten, mag het plan of project niet worden voortgezet (tenzij de voorwaarden van artikel 6, lid 4, van toepassing zijn; zie punt 3.3).

3.2.6. Bijkomende aandachtspunten: raadplegingen, kwaliteit van de passende beoordeling, toegang tot de rechter

Raadpleging

Door raadpleging van deskundigen, andere instanties, ngo's, potentieel getroffen groepen of het publiek kan betere milieu-informatie beschikbaar worden gesteld aan degenen die de passende beoordeling uitvoeren en aan besluitvormers, bv. omdat bij dergelijke raadplegingen milieueffecten worden vastgesteld of passende verzachtende maatregelen worden ontworpen. Raadplegingen kunnen ook helpen om mogelijke conflicten en vertragingen tot een minimum te beperken.

Door tijdens de procedures van artikel 6, lid 3, relevante instanties, deskundigen op het gebied van biologie of ecologie, vertegenwoordigers van relevante bedrijfstakken en beleidssectoren, belanghebbenden en ngo's te raadplegen, komt er meer informatie beschikbaar en kunnen de verschillende standpunten beter in aanmerking worden genomen.

De instanties voor natuurbehoud en sectorale autoriteiten moeten tijdens het beoordelingsproces samenwerken om ervoor te zorgen dat: i) de passende beoordeling is gebaseerd op de beste beschikbare informatie en ervaringen; en ii) naar behoren rekening wordt gehouden met alle relevante aspecten.

Inspraak in de procedure van artikel 6, lid 3

De habitatrichtlijn bevat geen uitdrukkelijke verplichting tot het geven van inspraakmogelijkheden bij het goedkeuren van plannen of projecten die een passende beoordeling vereisen. Volgens de formulering van artikel 6, lid 3, hoeft dit alleen te gebeuren "in voorkomend geval". Het Hof heeft echter op basis van de vereisten van het Verdrag van Aarhus ⁽³¹⁾ verduidelijkt dat het betrokken publiek, met inbegrip van erkende ngo's op het gebied van milieubescherming, het recht heeft aan de vergunningsprocedure deel te nemen (C-243/15, punt 49). Dit recht houdt met name in "gedurende de milieubesluitvorming doeltreffend' deel te nemen, door 'schriftelijk of, indien van toepassing, tijdens een hoorzitting of onderzoek met de verzoeker, alle opmerkingen, informatie, analyses of meningen naar voren te brengen die het relevant acht voor de voorgestelde activiteit'" (C-243/15, punt 46).

Zie voor meer details paragraaf 4.7.2 van de artikel 6-leidraad.

Wanneer de passende beoordeling wordt gecoördineerd of samen met de milieueffectbeoordeling (MEB)/strategische milieubeoordeling (SMB) wordt uitgevoerd, kan daarbij ook worden gebruikgemaakt van de nodige bepalingen inzake inspraak van het publiek in het kader van die richtlijnen. Het is echter belangrijk dat de resultaten van de passende beoordeling worden onderscheiden van en verschillen van die van de MEB/SMB. Dit is nodig om de correcte toepassing van artikel 6, lid 3, tweede zin, te waarborgen (toestemming kan slechts worden gegeven nadat de zekerheid is verkregen dat de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zullen worden aangetast).

De lidstaten zijn op grond van de MEB-richtlijn (artikel 6) verplicht om: i) ervoor te zorgen dat de relevante instanties worden geraadpleegd; en ii) te voorzien in vroegtijdige en reële mogelijkheden om het publiek te informeren en het betrokken publiek in staat te stellen deel te nemen aan de milieubesluitvormingsprocedure. Dit houdt ook in dat er redelijke termijnen voor de verschillende inspraakfasen moeten worden vastgesteld. Soortgelijke vereisten zijn opgenomen in artikel 6 van de SMB-richtlijn.

Inspraak in het kader van de MEB- en de SMB-richtlijn

MEB-richtlijn

Overwegingen:

- Werkelijke **inspraak** bij het nemen van beslissingen biedt het publiek de gelegenheid zijn mening en bezorgdheid die van belang kunnen zijn voor die beslissingen, te uiten en stelt de besluitvormers in staat daarmee rekening te houden, hetgeen de verantwoording en de transparantie van de besluitvorming vergroot en bijdraagt tot de bewustheid bij het publiek van milieuvraagstukken en steun aan de genomen beslissingen.
- Inspraak, waaronder inspraak van verenigingen, organisaties en groepen, in het bijzonder niet-gouvernementele organisaties die de milieubescherming bevorderen, moet derhalve worden aangemoedigd, onder meer door het stimuleren van scholing van het publiek op milieugebied.
- Een van de doelstellingen van het Verdrag van Aarhus is het waarborgen van rechten inzake inspraak in besluitvorming in milieuaangelegenheden teneinde bij te dragen tot de bescherming van het recht in een milieu te leven dat passend is voor persoonlijke gezondheid en welzijn. Artikel 6 van het Verdrag van Aarhus voorziet in inspraak in besluiten over specifieke in bijlage I bij dat Verdrag vermelde activiteiten en betreffende niet vermelde activiteiten welke aanzienlijke effecten op het milieu kunnen hebben.

⁽³¹⁾ Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak bij besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden. Dit verdrag is gesloten in juni 1998 in Aarhus, Denemarken. De EU is sinds 2005 partij bij het verdrag krachtens Besluit 2005/370/EG, <http://ec.europa.eu/environment/aarhus/legislation.htm>

Artikel 6, lid 2: Het publiek wordt door openbare kennisgevingen of op een andere passende wijze, bijvoorbeeld met elektronische middelen, indien beschikbaar, in een vroeg stadium van de in artikel 2, lid 2, bedoelde milieubesluitvormingsprocedures en uiterlijk zodra redelijkerwijs informatie kan worden verstrekt in kennis gesteld van het volgende:

SMB-richtlijn

Overwegingen: Om bij te dragen tot een doorzichtiger besluitvorming en om ervoor te zorgen dat de voor de beoordeling verstrekte informatie volledig en betrouwbaar is, is het nodig te bepalen dat de voor de relevante milieuaspecten bevoegde autoriteiten alsmede het publiek in de loop van de beoordeling van de plannen en programma's worden geraadpleegd en dat er passende tijdsbestekken worden vastgesteld met voldoende tijd voor raadpleging en het uiten van meningen.

Artikel 6, lid 4: De lidstaten bepalen het publiek als bedoeld in lid 2, met inbegrip van het publiek dat door het besluitvormingsproces in het kader van deze richtlijn wordt of kan worden geraakt dan wel er belang bij heeft, met inbegrip van de relevante niet-gouvernementele organisaties, zoals organisaties die milieubescherming bevorderen en andere betrokken organisaties.

Waarborgen van de kwaliteit van de passende beoordeling

Zoals eerder vermeld, moet de passende beoordeling gebaseerd zijn op de beste wetenschappelijke kennis op dit gebied. De passende beoordeling moet dan ook worden voorbereid door een of meer personen met de vereiste ecologische deskundigheid en ervaring. Dit onderzoek moet zo nodig worden aangevuld met aanvullende expertise en ervaring (bv. op het gebied van geologie, hydrologie, engineering of planning, milieurecht) en op een wetenschappelijke, professionele en objectieve manier worden uitgevoerd.

Aangezien het onderzoek ter onderbouwing van de passende beoordeling in het algemeen wordt ingediend door degenen die om goedkeuring voor een plan of project verzoeken, moeten de bevoegde instanties zich ervan vergewissen dat het onderzoek is uitgevoerd met voldoende deskundigheid, reikwijdte en focus met betrekking tot de ecologische of andere (bv. hydrologische) kwesties, en voldoende competentie en normen op het gebied van wetenschappelijke methodologie en effectbeoordeling. Om aan deze kwaliteitseisen te voldoen, hebben sommige landen een certificeringsregeling of een selectie-/ vergunningenstelsel ingevoerd voor degenen die het onderzoek voor de passende beoordeling uitvoeren (zie kader 14).

Waarborgen van de kwaliteit van het milieueffectbeoordelingsrapport in de MEB-richtlijn

Om de volledigheid en kwaliteit van het milieueffectbeoordelingsrapport te waarborgen, dient:

- a) de opdrachtgever te waarborgen dat het milieueffectbeoordelingsrapport wordt opgesteld door bekwame deskundigen;
- b) de bevoegde instantie te waarborgen dat zij beschikt over, of indien nodig toegang heeft tot, voldoende expertise om het milieueffectbeoordelingsrapport te onderzoeken, en
- c) de bevoegde instantie indien nodig de opdrachtgever om aanvullende informatie te verzoeken, overeenkomstig bijlage IV, die rechtstreeks ter zake doend is om te komen tot de gemotiveerde conclusie inzake de aanzienlijke milieueffecten van het project.

Zo nodig zorgen de lidstaten ervoor dat instanties die over relevante informatie beschikken, in het bijzonder gelet op artikel 3, deze informatie ter beschikking stellen aan de opdrachtgever.

(Artikel 5, leden 3 en 4, van de MEB-richtlijn)

*Kader 14***Gebruik van erkende deskundigen voor een passende beoordeling in Tsjechië**

In Tsjechië mogen alleen erkende deskundigen passende beoordelingen (PB) uitvoeren. Het vergunningenstelsel is verankerd in de Wet natuurbescherming en details zijn vastgelegd in een ministerieel besluit. Het eerste basiscriterium voor het verkrijgen van een vergunning is het behalen van een diploma op het gebied van biologie of ecologie of geslaagd zijn voor een staatsexamen op het gebied van ecologie. Van deze regel mag niet worden afgeweken, aangezien uit ervaring is gebleken dat kennis van ecologie een essentiële voorwaarde is voor een correcte beoordeling.

Het toelatingsexamen bestaat uit een schriftelijk examen over ecologie, zoölogie, plantkunde en nationaal recht (dit laatste houdt verband met kwesties in verband met de PB en MEB/SMB) en een mondelinge presentatie van een casestudy. De examens, die ongeveer tweemaal per jaar worden georganiseerd en waarbij norm tamelijk hoog is, testen in het bijzonder de kennis op het gebied van ecologie. Succesvolle kandidaten krijgen een vergunning van het Ministerie van Milieu voor een periode van vijf jaar.

Het vergunningenstelsel heeft een positief nevenresultaat gehad in de zin van verbeteringen van het algemene PB-proces. De erkende beoordelaars organiseren regelmatig bijeenkomsten om ervaringen uit te wisselen en moeilijke dossiers te bespreken. Met het oog hierop heeft het Ministerie van Milieu hen gevraagd een aantal praktische richtsnoeren op te stellen om de PB'en te verbeteren en te zorgen voor een consistente aanpak.

Ongeacht of aan artikel 6, lid 3, wordt voldaan door middel van bestaande milieueffectbeoordelingsprocedures of andere specifieke benaderingen, moeten de resultaten van de beoordelingen krachtens artikel 6, lid 3, het mogelijk maken de uiteindelijk genomen besluiten volledig te traceren.

*Kader 15***Elementen om de kwaliteit van de passende beoordeling te waarborgen**

De beoordeling:

- houdt rekening met alle elementen die bijdragen tot de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, zoals aangegeven in de instandhoudingsdoelstellingen, het beheerplan (indien beschikbaar) en het standaardgegevensformulier, en met het belang van de betrokken habitats en soorten in het kader van het netwerk, en is gebaseerd op de beste beschikbare wetenschappelijke kennis op dit gebied;
- houdt rekening met de rol en de functie van het gebied binnen de biogeografische regio en de ecologische samenhang van het Natura 2000-netwerk;
- omvat een uitgebreide identificatie van alle potentiële gevolgen van het plan of project die waarschijnlijk significant zullen zijn voor het gebied, rekening houdend met de cumulatieve gevolgen die waarschijnlijk zullen optreden als gevolg van de gecombineerde gevolgen van het plan of project dat wordt beoordeeld met andere plannen of projecten;
- integreert, in voorkomend geval, doeltreffende verzachtende maatregelen in het plan of project om de schadelijke gevolgen voor het gebied te voorkomen, te beperken of zelfs ongedaan te maken;
- past de beste beschikbare technieken en methoden toe om de omvang van de gevolgen van het plan of project voor de ecologische kenmerken van het gebied/de gebieden te ramen;
- omvat robuuste indicatoren voor toezicht op de uitvoering van het plan of project.

Om aan de eisen van de beoordeling op grond van artikel 6, lid 3, te voldoen, kunnen de Natura 2000-instanties formele specificaties opstellen met betrekking tot het soort informatie en de criteria die bij de uitvoering van de passende beoordeling in acht moeten worden genomen.

Het wordt ten zeerste aanbevolen om goede praktijken uit te wisselen en training aan te bieden aan alle partijen die bij de passende beoordeling zijn betrokken (bv. relevante wettelijke instanties op alle bestuursniveaus, adviseurs, ontwikkelaars van een project of plan).

Kader 16

Voorbeeld van de inhoud van het passendebeoordelingsrapport**Beschrijving van het plan of project**

Doel, reikwijdte, locatie, belangrijkste activiteiten

Mogelijk getroffen Natura 2000-gebieden en hun instandhoudingsdoelstellingen

Een overzicht van de Natura 2000-gebieden die schade kunnen ondervinden, de soorten en habitats waarvoor zij zijn aangewezen en hun staat van instandhouding, en de instandhoudingsdoelstellingen van de gebieden.

Beoordeling van de gevolgen van het plan of project voor de natuurlijke kenmerken van het gebied

- *Beschrijf de elementen van het plan of project (alleen of in combinatie met andere projecten of plannen) die waarschijnlijk significante gevolgen zullen hebben voor het Natura 2000-gebied (gebruik de resultaten van de screeningbeoordeling).*
- *Beschrijf hoe het plan of project gevolgen zal hebben voor de in het gebied beschermde soorten en habitats en de gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied (bv. habitatverlies, versnippering, verstoring van soorten, sterfte van soorten, chemische veranderingen, hydrologische of geologische veranderingen). Geef aan waar nog onzekerheid bestaat en waar de beschikbare informatie lacunes vertoont.*
- *Geef aan of het plan of project gevolgen zal hebben voor de natuurlijke kenmerken van het gebied.*
- *Geef aan waar nog onzekerheid bestaat en waar de beschikbare informatie lacunes vertoont.*

Verzachtende maatregelen

- *Beschrijf welke verzachtende maatregelen moeten worden genomen om de schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied te voorkomen of te verminderen en toon de doeltreffendheid van deze maatregelen aan in het beperken van de gevolgen tot onder de significantiedrempel.*
- *Geef aan waar nog onzekerheid bestaat en waar de beschikbare informatie lacunes vertoont.*
- *Geef een overzicht van de beoogde monitoring.*

Conclusie

Geef aan of de natuurlijke kenmerken van het gebied door het plan of project kunnen of zullen worden aangetast of zeker niet zullen worden aangetast (gelet op het voorzorgsbeginsel).

Bronnen die worden gebruikt bij het opstellen van de passende beoordeling

Vermeld de gebruikte informatiebronnen

Resultaten van de raadpleging

Naam van de geraadpleegde agentschappen, organen of deskundigen

Samenvatting van de reacties

Toegang tot de rechter

Het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft tevens erkend dat het publiek, waaronder milieuorganisaties, het recht heeft om de passendebeoordelingsbesluiten van instanties aan te vechten (zaak C-243/15, punten 56–61), ook met betrekking tot de geldigheid van de conclusies die zijn getrokken uit de beoordeling van de risico's van dat plan of project voor de natuurlijke kenmerken van het gebied.

3.3. Fase 3: procedure krachtens artikel 6, lid 4

Artikel 6, lid 4, laat uitzonderingen toe op de algemene regel van artikel 6, lid 3, maar is niet automatisch van toepassing. Het is aan de instantie om te besluiten of een afwijking van artikel 6, lid 3, kan worden toegepast. Artikel 6, lid 4, moet worden toegepast in de volgorde die is voorgeschreven in de richtlijn, en pas als naar behoren aan alle bepalingen van artikel 6, lid 3, is voldaan.

Zie voor meer details paragraaf 5.2 van de artikel 6-leidraad.

Plannen of projecten waarvoor in de passende beoordeling niet kon worden geconcludeerd dat zij de natuurlijke kenmerken van de betrokken gebieden niet zullen aantasten, kunnen door de bevoegde instanties alleen worden goedgekeurd indien overeenkomstig artikel 6, lid 4, om een afwijking wordt verzocht.

Deze bepalingen omvatten drie essentiële vereisten waaraan moet worden voldaan en die moeten worden gedocumenteerd:

1. Er zijn alternatieven overwogen en er kan worden aangetoond dat het voor goedkeuring voorgestelde alternatief het minst schadelijk is voor habitats en soorten en voor de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, en dat er geen ander haalbaar alternatief bestaat dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet aantast.
2. Er is sprake van dwingende redenen van groot openbaar belang, waaronder redenen “van sociale of economische aard”.
3. Alle nodige compenserende maatregelen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft, zijn genomen.

Deze drie hoofdvereisten worden in de volgende punten besproken.

3.3.1. **Stap 1: onderzoek van alternatieve oplossingen**

Het is aan de bevoegde nationale instanties om te waarborgen dat alle haalbare alternatieve oplossingen die voldoen aan de doelstellingen van het plan of project, met dezelfde mate van gedetailleerdheid zijn onderzocht. Deze beoordeling moet worden verricht in het licht van de soorten en habitats waarvoor het gebied is aangewezen en de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.

Er moet worden aangetoond dat er geen alternatieven bestaan alvorens te onderzoeken of het plan of project nodig is om dwingende redenen van groot openbaar belang (arrest van het Hof in zaak C-239/04, Castro Verde, punten 36–39).

Zie voor meer details paragraaf 5.3.1 van de artikel 6-leidraad.

De eerste verplichting van de procedure krachtens artikel 6, lid 4, bestaat erin na te gaan of er alternatieve oplossingen voor het plan of project bestaan. Alternatieve oplossingen kunnen betrekking hebben op een alternatief ontwerp van het project (bv. een andere route van een weg of een ander aantal rijstroken). Zij kunnen ook betrekking hebben op bredere opties om dezelfde algemene doelstelling te bereiken, bv. een verbetering van de spoorverbinding als alternatief voor een nieuwe weg, de ontwikkeling van windenergie als alternatief voor een waterkrachtcentrale.

Het onderzoek van alternatieve oplossingen krachtens artikel 6, lid 4, omvat de volgende taken:

- identificatie van alternatieve oplossingen;
- vergelijkende beoordeling van de overwogen alternatieven;
- rechtvaardiging van het ontbreken van alternatieven die op grond van artikel 6, lid 4, kunnen worden overwogen (indien van toepassing).

a) **Identificatie van alternatieve oplossingen**

De eerste taak bestaat erin onderzoek te doen naar mogelijke alternatieven om de doelstellingen van het plan of project te verwezenlijken. Cruciaal is de overweging van het scenario “niets doen”, ook wel de “nuloptie” genoemd, dat de basis vormt voor de vergelijking van alternatieven.

De alternatieven kunnen verschillende vormen aannemen:

- manieren om de doelstellingen van de voorgestelde ontwikkeling te verwezenlijken;
- locaties die beschikbaar kunnen zijn voor de ontwikkeling, rekening houdend met beschermde habitats en soorten, bijvoorbeeld door het definiëren van andere vervoerscorridors over land in masterplannen voor wegen en snelwegen of andere zones voor woningbouw;
- schaal en omvang van de ontwikkeling;
- ontwerp oplossingen voor de ontwikkeling;

- technieken, bouwmethoden of operationele methoden voor de uitvoering van de ontwikkeling;
- tijdschema van de verschillende activiteiten en taken in elk van de uitvoeringsfasen, inclusief tijdens bouw, exploitatie, onderhoud en, indien van toepassing, ontmanteling of herconditionering.

Natuurlijke oplossingen (in tegenstelling tot traditionele “grijze infrastructuur”) kunnen vaak even levensvatbaar zijn en minder schadelijk voor Natura 2000-gebieden. Zo kan het herstel van een meer natuurlijke rivierbedding met aangrenzende wetlands zorgen voor een vergelijkbare of betere bescherming tegen overstromingen dan kunstmatige dijken en/of reservoirs, terwijl dit tegelijkertijd aanzienlijk minder gevolgen heeft voor beschermde habitats en soorten of zelfs de toestand ervan verbetert. Daarom moet bij de analyse van de beschikbare opties terdege rekening worden gehouden met dergelijke alternatieven.

In het geval van plannen, bieden nationale of regionale beleidslijnen en strategieën en andere documenten waarin sectoraal beleid wordt uiteengezet (bv. inzake hernieuwbare energie of andere infrastructuurontwikkeling) een kader voor de beoordeling van het scala en de aard van mogelijke alternatieve oplossingen. Het planningsproces is bijzonder geschikt om alternatieven te analyseren, aangezien het een iteratief proces is dat oplossingen kan bieden die Natura 2000-gebieden beschermen en zorgen voor de duurzame ontwikkeling van activiteiten die tegemoetkomen aan de behoeften van de samenleving.

Er moeten alternatieven worden overwogen voor alle componenten, activiteiten en acties van het plan waarvan is vastgesteld dat zij de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden aantasten.

Zoals besproken in punt 3.2.6 kunnen in het geval van plannen bepaalde onderdelen of acties van het plan onvoldoende zijn gedefinieerd, waardoor de beoordeling van alternatieven wordt beperkt. Niettemin moeten er nog steeds redelijke alternatieven worden geïdentificeerd, beschreven en geëvalueerd, rekening houdend met de doelstellingen en de geografische reikwijdte van het plan of programma. Dit is ook vereist op grond van de SMB-richtlijn (artikel 5).

Het kan gemakkelijker zijn om de procedures krachtens artikel 6, lid 4, uit te voeren als de plan- of projectontwikkelaars in een vroeg stadium van het proces mogelijke alternatieven met de bevoegde instanties en/of de wettelijke milieuthoriteiten bespreken.

De procedures voor inspraak van het publiek, zoals vastgelegd in de SMB-richtlijn en de MEB-richtlijn, bieden een geschikt kader om alternatieven te vinden.

b) **Vergelijkende beoordeling van de overwogen alternatieven**

Het is de verantwoordelijkheid van de bevoegde instanties om het relatieve effect van de alternatieve oplossingen te beoordelen teneinde een besluit op grond van artikel 6, lid 4, te rechtvaardigen. De bevoegde instanties moeten bepalen of het ter goedkeuring voorgestelde alternatief het minst schadelijk is voor habitats en soorten en voor de natuurlijke kenmerken van het/de betrokken Natura 2000-gebied(en). De beoordeling van alternatieve oplossingen is noodzakelijk, ook al is de investering reeds op voorhand gerechtvaardigd om dwingende redenen van groot openbaar belang, bijvoorbeeld op grond van nationale wetgeving.

De verschillende alternatieven moeten worden vergeleken in het licht van hun gevolgen voor de habitats en soorten met een beduidende aanwezigheid in het gebied, de instandhoudingsdoelstellingen, de natuurlijke kenmerken van het gebied en het belang ervan voor de ecologische samenhang van het Natura 2000-netwerk.

De geïdentificeerde gevolgen van elk alternatief moeten volledig en nauwkeurig worden beschreven en gekwantificeerd, voor zover mogelijk aan de hand van de volgende (niet-uitputtende) lijst en in het licht van de specifieke instandhoudingsdoelstellingen van het gebied:

- Natura 2000-gebieden die gevolgen ondervinden;
- gebied waar habitatverlies en -achteruitgang optreedt;
- populatieaantallen van de getroffen soorten;
- verslechtering van belangrijke functies;
- verstoring;
- trek van soortenpopulaties naar elders.

Dit moet de basis vormen voor het vergelijken van alternatieven en voor het bepalen welke alternatieven het minst schadelijk zijn voor Natura 2000-gebieden en de soorten en habitats die er in aanzienlijke aantallen aanwezig zijn, rekening houdend met de gebiedspecifieke instandhoudingsdoelstellingen. Dit moet worden vastgesteld op basis van een reeks kwalitatieve en kwantitatieve criteria.

In een tweede fase kunnen andere criteria, zoals sociale overwegingen en de economische kosten van de geanalyseerde alternatieven, in aanmerking worden genomen bij de keuze voor alternatieve oplossingen.

De economische kosten van de maatregelen die in aanmerking kunnen worden genomen in het kader van het onderzoek van alternatieven mogen niet als enige factor beslissend zijn voor de keuze van alternatieve oplossingen. Met andere woorden, een projectontwikkelaar kan niet aanvoeren dat alternatieven niet zijn onderzocht omdat deze te duur zouden zijn.

(Zie paragraaf 5.3.1 van de artikel 6-leidraad.)

De taken die bij de beoordeling van alternatieven moeten worden uitgevoerd, zijn samengevat in kader 17.

Kader 17

Hoe moeten alternatieve oplossingen worden beoordeeld?

- Raadplegen van relevante agentschappen en organisaties.
- Gebruikmaken van de verzamelde informatie om de screening- en de PB-fase van de beoordelingen krachtens artikel 6, lid 3, af te ronden.
- Identificeren en omschrijven van de hoofddoelstellingen van het plan of project, ook in brede (strategische) lijnen ⁽³²⁾.
- Identificeren van alle alternatieve middelen om de doelstellingen van het project of plan te verwezenlijken.
- Verstrekken van zoveel mogelijk informatie, erkennen van lacunes in de informatie en aanreiken van informatiebronnen.
- Beoordelen van de (kwalitatieve en kwantitatieve) gevolgen van elk alternatief voor de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.

Tabel 10 bevat een matrix voor de identificatie en beoordeling van alternatieven. De matrix kan ook worden gebruikt om verslag uit te brengen over de resultaten van de beoordeling van alternatieven.

⁽³²⁾ De doelstellingen van een plan of project mogen niet alleen worden geanalyseerd met betrekking tot één specifieke technologie, maar veeleer met betrekking tot het bereiken van een bepaald doel (bv. voor een waterkrachtplan of -project moet de doelstelling worden geanalyseerd in termen van "productie van x MW hernieuwbare energie", zodat ook de mogelijkheden van andere technologieën kunnen worden beoordeeld (bv. wind-, zonne- of geothermische energie).

Tafel 10

Matrix voor de beoordeling van alternatieve oplossingen

Beoordeling van alternatieve oplossingen		
Beschrijving en doelstellingen van het plan of project	Het scenario "niets doen"	
Voorspelde schadelijke gevolgen van het plan of project voor het Natura 2000-gebied op basis van de passende beoordeling		
Vergelijking met plan of project		
Mogelijke alternatieve oplossingen	Onderbouwing beoordeling alternatieve oplossingen	Beschrijf de relatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000 (meer of minder schadelijke gevolgen)
<i>Alternatieve locaties/routes</i>		
Alternatief 1		
Alternatief 2		
Alternatief 3		
<i>Alternatieve omvang en schaal</i>		
Alternatief 1		
Alternatief 2		
Alternatief 3		
<i>Alternatieve manieren om de doelstellingen te realiseren (bv. beheer van de vraag)</i>		
Alternatief 1		
Alternatief 2		
Alternatief 3		
<i>Vergelijking met plan of project (vervolg)</i>		
Mogelijke alternatieve oplossingen	Onderbouwing beoordeling alternatieve oplossingen	Beschrijf de relatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000 (meer of minder schadelijke gevolgen)
<i>Alternatieve methoden (bouw, exploitatie, ontmanteling)</i>		
Alternatief 1		
Alternatief 2		
Alternatief 3		

	<i>Alternatieve tijdschema's</i>	
Alternatief 1		
Alternatief 2		
Alternatief 3		
<i>Conclusies over de beoordeling van alternatieven</i>		

In kader 18 worden voorbeelden samengevat van alternatieven die zijn overwogen in het kader van kennisgevingen voor advies van de Commissie overeenkomstig artikel 6, lid 4, van de habitatrichtlijn ⁽³³⁾.

Kader 18

Voorbeelden van alternatieven overwogen in het kader van de procedure krachtens artikel 6, lid 4

Voorbeeld 1. Verdieping en verbreding van de vaargeul

Het project omvatte de verdieping en verbreding van de vaargeul in de Main langs de trajecten Wipfeld, Garstadt en Schweinfurt in Beieren, Duitsland.

De conclusie van de passende beoordeling luidde dat er significante gevolgen zouden zijn voor twee Natura 2000-gebieden en dat twee typen habitat rechtstreeks zouden worden aangetast, met een verlies aan oppervlakte van 9 460 m² voor een prioritaire habitat van het type 91E0* en 6 440 m² voor een habitat van het type 6510.

Naast de nuloptie zijn drie alternatieven onderzocht. Uit de nuloptie bleek het belang van de doelstellingen van vervoer via de rivier. Een van de alternatieven werd terzijde geschoven omdat het schadelijk gevolgen zou hebben voor een ander Natura 2000-gebied en zowel de aanlegtijd zou verlengen als de ruimtelijke omvang van het project zou vergroten. Een ander alternatief werd verworpen omdat het, hoewel het minder ecologisch schadelijke gevolgen zou hebben, de nautische kenmerken van de rivier, een van de doelstellingen van het project, niet zou verbeteren.

Het geselecteerde alternatief zou een permanente vaargeul met een uniforme minimumbreedte en -diepte tot stand brengen en beperkte zich hoofdzakelijk tot de bestaande rivierbedding. Hoewel het alternatief gevolgen zou hebben voor de twee bovengenoemde typen habitat van communautair belang, waren de bevoegde instanties van mening dat met de voorgestelde oplossing het beste evenwicht werd bereikt tussen de ecologische doelstellingen en de doelstellingen van vervoer via de rivier. Het habitatverlies zou adequaat worden gecompenseerd.

Voorbeeld 2. Spoorverbinding over lange afstand via voorsteden

Het project betrof een spoorverbinding over lange afstand via voorsteden van Bad Cannstatt naar Stuttgart (Duitsland). Het project zou significante gevolgen hebben voor een Natura 2000-gebied met een belangrijke habitat voor de juchtleerkever (*Osmoderma eremita*), een beschermde prioritaire soort.

De instanties onderzochten alternatieve routes die de volledige route, delen van de route en de nuloptie omvatten. Dit laatste alternatief zou niet voldoen aan de projectcriteria om de stations van Stuttgart en Bad Cannstatt met elkaar te verbinden en de spoorbrug over de rivier de Neckar te renoveren. Alle andere alternatieve oplossingen zouden significante gevolgen hebben voor het Natura 2000-gebied, met inbegrip van zones met de prioritaire soort, en uit de vergelijking ervan bleek dat sommige een groter deel van het Natura 2000-gebied zouden bestrijken dan het geselecteerde gebied of zouden leiden tot de kap van een groter aantal bomen die als potentiële habitats voor de soort dienen. De voorgestelde oplossing bood daarom het beste evenwicht tussen de ecologische en de economische doelstellingen.

Voorbeeld 3. Bouw van een nieuwe haven

Het project betrof de bouw van een nieuwe haven in Granadilla, Tenerife, Canarische Eilanden. Het project zou schadelijke gevolgen hebben voor twee Natura 2000-gebieden, aangewezen voor de valse karetschildpad of dikkoppschildpad (*Caretta caretta*), een prioritaire soort, en voor een prioritaire habitat type 2130 (vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie, "grijze duinen").

De Spaanse autoriteiten hebben diverse alternatieven onderzocht, waaronder de optie om de havencapaciteit niet uit te breiden (de "nuloptie") en de optie om de bestaande haven in Santa Cruz verder uit te breiden. De nuloptie werd afgewezen omdat de bestaande havenfaciliteiten ontoereikend zijn voor de verwachte toename van het maritieme verkeer en omdat een grotere havencapaciteit noodzakelijk is voor de economische ontwikkeling van het eiland. Uitbreiding van de bestaande havenfaciliteiten in Santa Cruz zou om een aantal technische redenen niet mogelijk zijn. Andere alternatieve locaties waren vanwege verschillende factoren geen optie, zoals de diepte van de zeebedding bij de kust, de afwezigheid van een steengroeve die dicht genoeg bij het in aanmerking genomen gebied ligt, de beschikbaarheid van een aanpalende, vrije landoppervlakte voor het lossen, laden en overladen en voor logistieke activiteiten, de aanwezigheid van geschikte vervoersverbindingen met het hinterland en de bereikbaarheid voor de havengebruikers.

⁽³³⁾ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/opinion_en.htm

c) **Resultaten — rechtvaardiging van het ontbreken van alternatieven**

Zodra de beoordeling van alternatieve oplossingen is afgerond, moeten alle overwogen alternatieven, de resultaten van de beoordeling ervan en de geraadpleegde agentschappen en andere organen worden vastgelegd. Het doel is te bepalen of objectief kan worden geconcludeerd dat er geen alternatieve oplossingen zijn. Indien alternatieve oplossingen zijn gevonden die schadelijke gevolgen voorkomen of leiden tot minder schadelijke gevolgen voor het gebied, moeten de potentiële gevolgen ervan worden beoordeeld aan de hand van een passende beoordeling. Indien echter redelijkerwijs en objectief kan worden geconcludeerd dat er geen alternatieven zijn, moet worden overgegaan tot de volgende stap in de procedure krachtens artikel 6, lid 4.

3.3.2. **Stap 2: onderzoek van dwingende redenen van groot openbaar belang**

Indien er geen alternatieve oplossingen zijn die de natuurlijke kenmerken van het betrokken Natura 2000-gebied niet aantasten of indien er oplossingen zijn met schadelijkere gevolgen voor het gebied, moeten de bevoegde instanties onderzoeken of er dwingende redenen van groot openbaar belang zijn, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, die de verwezenlijking van het plan of project in kwestie rechtvaardigen.

Het begrip “dwingende reden van groot openbaar belang” wordt in de richtlijn niet omschreven. In artikel 6, lid 4, tweede alinea, worden de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten echter genoemd als voorbeelden van dergelijke dwingende redenen van groot openbaar belang.

Wat de “andere dwingende redenen van groot openbaar belang” van sociale of economische aard betreft, blijkt uit de formulering dat alleen het door openbare instanties of particuliere organisaties behartigde openbaar belang tegen de instandhoudingsdoelstellingen van de richtlijn kan opwegen. Projecten van particuliere organisaties kunnen alleen in overweging worden genomen als ze aantoonbaar het openbaar belang dienen.

Men mag redelijkerwijs aannemen dat de “dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard” betrekking hebben op situaties waarin de voorgenomen plannen of projecten aantoonbaar onontbeerlijk zijn:

- in het kader van maatregelen of beleidsoriëntaties die gericht zijn op de bescherming van voor het leven van de burger fundamentele waarden (gezondheid, veiligheid, milieu);
- in het kader van voor de staat en de samenleving fundamentele beleidsoriëntaties;
- in het kader van de uitvoering van economische of maatschappelijke activiteiten waardoor specifieke openbare dienstverplichtingen worden nagekomen.

Het is aan de bevoegde instanties om de dwingende redenen van groot openbaar belang van het plan of project af te wegen tegen de doelstelling van het in stand houden van natuurlijke habitats en wilde flora en fauna. De instanties kunnen het plan of project alleen goedkeuren indien de dwingende redenen voor het plan of project zwaarder wegen dan de gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen.

Zie paragraaf 5.3.2 van de artikel 6-leidraad.

Bij de bepaling van een dwingende reden van groot openbaar belang moet een bevoegde instantie rekening houden met alle elementen, d.w.z. is het project:

- **dwingend:** het plan of project dient een wezenlijk openbaar belang in plaats van private belangen;
- **van hoger belang:** het belang dat met het plan of project wordt gediend, is groter dan de schade (of het risico op schade) voor de natuurlijke kenmerken van het gebied, zoals vastgesteld in de passende beoordeling;
- **van openbaar belang:** het is bijvoorbeeld een fundamenteel onderdeel van het overheidsbeleid voor de staat en de samenleving.

Er kan sprake zijn van openbaar belang op nationaal, regionaal of lokaal niveau, maar ongeacht het niveau moet ook aan de andere elementen van de test worden voldaan. In de praktijk is het waarschijnlijker dat plannen en projecten die stroken met nationale of regionale strategische plannen of beleidsmaatregelen (bv. in het kader van een nationaal infrastructuurplan) van openbaar belang zijn. Er moet echter nog worden nagegaan of dat belang in een specifiek geval groter is dan de schade die aan de getroffen gebieden zal worden berokkend en dus of de dwingende reden van groot openbaar belang kan worden aangetoond. Bij plannen of projecten die buiten de nationale strategische plannen vallen, met inbegrip van plannen op een kleinere geografische schaal, kan ook sprake zijn van een dwingende reden van groot openbaar belang.

De dwingende reden van groot openbaar belang moet per geval worden beoordeeld in het licht van: i) het doel van het plan of project in kwestie; en ii) de specifieke gevolgen ervan voor de getroffen Natura 2000-gebieden, zoals vastgesteld in de passende beoordeling.

Afweging van dwingende redenen van groot openbaar belang tegen instandhoudingsdoelstellingen

De beschrijving van de plan- of projectdoelstellingen kan al elementen bevatten die kunnen worden gebruikt om te beoordelen of er sprake is van een dwingende reden van groot openbaar belang. Deze beoordeling, net als de beoordeling die betrekking heeft op de identificatie van minder schadelijke alternatieven, vereist dat elke dwingende reden van groot openbaar belang wordt afgewogen tegen de schade aan het Natura 2000-gebied als gevolg van de uitvoering van het plan of project in kwestie, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen ervan alsook het openbare belang van het gebied voor de soorten en habitats waarvoor het is aangewezen.

Hoe belangrijker of kwetsbaarder de instandhoudingswaarden van het getroffen gebied zijn, des te restrictiever de reikwijdte zal zijn om de dwingende reden van groot openbaar belang aanvaardbaar te achten en om de schade aan het gebied, zoals bepaald door de passende beoordeling, te rechtvaardigen.

Wanneer het gaat om een prioritair type natuurlijke habitat of een prioritaire soort, kunnen alleen overwegingen als dwingende redenen van groot openbaar belang overeenkomstig artikel 6, lid 4, van de habitatrichtlijn worden opgevoerd als zij betrekking hebben op de menselijke gezondheid of de openbare veiligheid of voor het milieu wezenlijk gunstige effecten. Als andere dwingende redenen van groot openbaar belang worden opgevoerd, is een advies van de Commissie vereist.

Elementen die ten grondslag liggen aan de dwingende reden van groot openbaar belang kunnen tot op zekere hoogte worden opgenomen in de beschrijving van plannen of programma's, met name in de verklaring van de doelstellingen die de ontwikkelingsactiviteit motiveren. Deze redenen moeten ook worden gespecificeerd in een formeel besluit op het passende bestuursniveau (bv. regionaal of nationaal) en duidelijk worden gedocumenteerd.

De overweging van de dwingende reden van groot openbaar belang kan inherent zijn aan de strategische planning op bepaalde beleidsterreinen (bv. beheer van overstromingsrisico's) die relevant zijn voor de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of de bescherming van collectieve goederen. Voor activiteiten die voor de dwingende reden van groot openbaar belang waarschijnlijk gerechtvaardigd zijn, kan dus in een vroeg stadium van het planningsproces rekening worden gehouden met de noodzaak om alternatieven en compensatie te overwegen (zie het voorbeeld in kader 20).

Voorbeelden van dwingende redenen van groot openbaar belang die worden toegepast in het kader van verzoeken om advies van de Commissie krachtens artikel 6, lid 4, van de habitatrichtlijn ⁽³⁴⁾, worden gegeven in kader 19.

Kader 19

Voorbeelden van dwingende redenen van groot openbaar belang krachtens artikel 6, lid 4

Voorbeeld 1. Verdieping en verbreding van een vaargeul ⁽³⁵⁾

De Main maakt deel uit van het trans-Europese netwerk (TEN) en is de enige binnenlandse waterweg die verscheidene lidstaten verbindt met het zuidoosten van Europa. De rivier speelt een belangrijke rol als grensoverschrijdend traject voor het vervoer van goederen tussen Rotterdam (NL) en Constanța (RO) en is daarom van economisch belang.

Het project is een van de laatste ontbrekende schakels die nodig zijn om deze vaarweg aan te passen aan nieuwe politieke en economische ontwikkelingen en aan de behoeften van een uitgebreide Europese Unie. Momenteel vormt dit deel van de Main een knelpunt over een lengte van 30 km, waar beperkingen gelden ten aanzien van de breedte en diepgang van schepen.

⁽³⁴⁾ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/opinion_en.htm

⁽³⁵⁾ Advies van de Commissie van 5 april 2013, C(2013) 1871 final, <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Commission%20Opinion%20Main%20EN%20SEC-2013-1871.pdf>

Voorbeeld 2. Spoorverbinding over lange afstand via voorsteden ⁽³⁶⁾

Volgens de instanties zal het project de regionale en langeafstandsvervoersdiensten voor passagiers verbeteren door interregionale verbindingen met andere ontwikkelingsgebieden tot stand te brengen en te versterken. Het zou deel uitmaken van een ringsysteem dat nodig is om het spoorvervoer in de regio te verbeteren. Het zou ook gaan om de herbouw van een brug van meer dan honderd jaar oud.

Voorbeeld 3. Bouw van een nieuwe haven ⁽³⁷⁾

Het eiland Tenerife (Canarische Eilanden, Spanje) is zeer sterk afhankelijk van maritiem vervoer en van een efficiënt havensysteem. De belangrijkste haven, die momenteel in de hoofdstad is gevestigd, kent een toenemende congestie.

De nieuwe haven zou de broodnodige capaciteit toevoegen om: i) de toekomstige groei van het maritieme verkeer op te vangen, met name wat containervervoer betreft, dat op het eiland naar verwachting aanzienlijk zal toenemen, en ii) de bestaande haven te ontlasten. Verwacht wordt dat de nieuwe haven voor een gezond economisch rendement zal zorgen en het eiland in staat zal stellen internationaal overslagverkeer aan te trekken.

3.3.3. Stap 3: identificeren, beoordelen en vaststellen van compenserende maatregelen

Zodra volledig is vastgesteld en gedocumenteerd dat er geen alternatieven zijn die minder schadelijk zijn voor het gebied en dat de dwingende reden van groot openbaar belang gerechtvaardigd is, moeten alle compenserende maatregelen worden genomen om de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk te waarborgen.

Compenserende maatregelen zijn plan- of projectspecifieke maatregelen die worden genomen naast de normale plichten die voortvloeien uit de vogel- en de habitatrichtlijn. Deze maatregelen beogen precies die negatieve gevolgen van een plan of project te compenseren voor de betrokken soorten of habitats. Zij vormen het "laatste redmiddel" en worden alleen toegepast wanneer de andere beschermingsmaatregelen waarin de richtlijn voorziet, zijn uitgeput en wanneer het besluit is genomen om een plan of project toch uit te voeren dat ongunstige gevolgen heeft voor de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied of wanneer dergelijke gevolgen niet kunnen worden uitgesloten.

De compensatie moet in verband staan met de instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000-gebied en, wat betreft kwaliteit, kwantiteit, functies en instandhouding, afgestemd zijn op de negatieve effecten die de habitats en soorten ondervinden. Tegelijkertijd moet de rol van het betrokken gebied met betrekking tot de biogeografische spreiding adequaat worden vervangen.

Zie paragraaf 5.4 van de artikel 6-leidraad.

a) Belangrijkste typen compenserende maatregelen

Compenserende maatregelen in het kader van artikel 6, lid 4, van de habitatrichtlijn moeten: i) specifiek zijn voor het betrokken plan of project; en ii) verder gaan dan de maatregelen die nodig zijn voor de aanwijzing, de bescherming en het beheer van Natura 2000-gebieden, zoals vastgesteld in de instandhoudingsdoelstellingen voor het gebied.

De volgende maatregelen kunnen *niet* als compenserende maatregelen worden beschouwd: i) de uitvoering van een beheerplan voor het gebied; ii) maatregelen ter verbetering van de staat van instandhouding van een type habitat in een gebied die, los van het plan of project, reeds gepland zijn; of iii) de aanwijzing als speciale beschermingszone van een gebied dat reeds als van communautair belang is aangemerkt. In plaats daarvan moeten compenserende maatregelen een aanvulling vormen op de instandhoudingsmaatregelen die voor een Natura 2000-gebied moeten worden vastgesteld en uitgevoerd, en op andere beschermingsbepalingen die vereist zijn op grond van de habitatrichtlijn en de vogelrichtlijn of de verplichtingen uit hoofde van het EU-recht.

⁽³⁶⁾ Advies van de Commissie van 30 januari 2018, C(2018) 466 final, <https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/C2018466F1COMMISSIONOPINIONENV5P1961037.pdf>

⁽³⁷⁾ Advies van de Commissie met betrekking tot het project voor de bouw van de nieuwe haven van Granadilla (Tenerife), 2006, https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/granadilla_nl.pdf

In tabel 11 worden voorbeelden gegeven van soorten compenserende maatregelen, samen met begeleidende maatregelen die de uitvoering ervan mogelijk maken en vergemakkelijken. Het is belangrijk op te merken dat al deze **maatregelen verder moeten gaan dan de normale verplichtingen** uit hoofde van de vogel- en de habitatrichtlijn, met inbegrip van de verplichtingen in verband met de aanwijzing, het beheer en het herstel van de gebieden.

Tabel 11

Voorbeelden van typen compenserende maatregelen die geschikt zijn voor artikel 6, lid 4

Compenserende maatregel	Omschrijving
Het herstellen of verbeteren van habitats in bestaande gebieden	Het vergroten van de habitat in het betrokken gebied of het herstellen van de habitat in een ander Natura 2000-gebied, in verhouding tot de uit het plan of project voortvloeiende verliezen, indien hierin niet reeds is voorzien in de specifieke instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.
Het opnieuw creëren van habitats	Het creëren of herstellen van een habitat in een nieuw of vergroot gebied dat in het Natura 2000-netwerk wordt geïntegreerd met het oog op de bescherming/het beheer ervan.
Het aanwijzen van een nieuw gebied voor het Natura 2000-netwerk met de uitvoering van begeleidende beheersmaatregelen	Het aanwijzen van een nieuw gebied van voldoende kwaliteit in het kader van de vogel- of de habitatrichtlijn en het uitvoeren van de passende beschermings- en instandhoudingsmaatregelen.
Herintroductie en maatregelen voor het herstel en het stimuleren van soorten, inclusief het stimuleren van prooisorten	Herintroductie van soorten in gebieden waar de soort is verdwenen (mits een dergelijke herintroductie wetenschappelijk verantwoord is), of heruitzetting van populaties van soorten in gebieden waar zij achteruitgaan, en vervolgens bescherming en beheer van die gebieden ten voordele van de soort.
Mogelijke begeleidende maatregelen	Omschrijving
Aankoop van grond en vaststelling/uitvoering van de passende beschermings- en instandhoudingsmaatregelen	Verwerving van grondgebied voor natuurbehoud en vaststelling/uitvoering van de passende beschermings- en instandhoudingsmaatregelen.
Verwerving van rechten voor natuurbehoud en vaststelling/uitvoering van de passende beschermings- en instandhoudingsmaatregelen	Verwerving van beheerrechten over een gebied, te land of ter zee, en vaststelling/uitvoering van de passende beschermings- en instandhoudingsmaatregelen.
Het creëren van reservaten	Het stellen van beperkingen aan het gebruik van een gebied, te land of ter zee, die verder gaan dan die welke vereist zijn om te voldoen aan andere bepalingen van de vogelrichtlijn en de habitatrichtlijn.
Het terugdringen van bedreigende factoren	Het terugdringen van (andere) bedreigende factoren via op één factor toegespitste maatregelen dan wel via gecoördineerd ingrijpen op alle bedreigende factoren.

De mogelijkheid om doeltreffende compenserende maatregelen te ontwerpen en uit te voeren zal variëren naar gelang van de betrokken habitats en soorten en de plaatselijke omstandigheden. Hoewel er tal van goede voorbeelden zijn van succesvol herstel of aanleg van nieuwe habitats voor wetlandvogels of voor de voortplanting van amfibieën, zijn voor veel soorten en habitats doeltreffende hersteltechnieken nog steeds niet algemeen bekend of beschikbaar.

In alle gevallen moet bij het herstellen en opnieuw creëren van ecosystemen en habitats van soorten met het oog op compensatie worden voortgebouwd op een gedegen kennis van ecologisch herstel ⁽³⁸⁾.

⁽³⁸⁾ Relevante bronnen zijn wetenschappelijke tijdschriften of speciale websites (bv. <http://www.restorationevidence.org/>), alsook door het LIFE-programma ondersteunde herstelprojecten (beschikbaar op: <https://ec.europa.eu/easme/en/life>).

In sommige gevallen is wellicht een passende compensatie door middel van herstel niet mogelijk. Dit kan met name het geval zijn in de volgende situaties:

- Wanneer plaatsen die cruciaal zijn voor bedreigde soorten of typen habitats moeten worden vernietigd, maar niet kunnen worden vervangen door vergelijkbare belangrijke locaties (bv. geschikte locaties die in het verspreidingsgebied van de soort een soortgelijke rol spelen als de aangetaste gebieden).
- Wanneer herstel niet haalbaar is, hetzij omdat het extreem lang zou duren (een veenmoeras zou bijvoorbeeld een paar duizend jaar nodig hebben om zich daadwerkelijk te herstellen), hetzij vanwege het huidige gebrek aan kennis over het ecologisch herstel van de soort of het type habitat (bijvoorbeeld voor kalksteenbronnen of natuurlijk alkalisch laagveen).

Wanneer het effectieve herstel van aangetaste habitats en soorten niet kan worden gegarandeerd, is de naleving van artikel 6, lid 4, niet gewaarborgd. In de hierboven beschreven situaties kan het echter nog steeds mogelijk zijn om als compenserende maatregel een nieuw gebied aan te wijzen, te beschermen en te beheren, waar dezelfde getroffen habitat(s) een passende plaats krijgt (krijgen) (zie tabel 12).

b) Richtsnoeren voor het vaststellen van compenserende maatregelen en streefdoelen

Het voornaamste doel van compenserende maatregelen op grond van artikel 6, lid 4, is het behoud van de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk. Daarom moet aandacht worden besteed aan twee aspecten die bepalend zijn voor het ontwerp en de uitvoering van compenserende maatregelen: *evenredigheid* en *ecologische functies*.

Deze twee beginselen bepalen de reikwijdte en het ambitieniveau van de maatregelen die nodig zijn om de schadelijke gevolgen van het plan of project te compenseren. Compenserende maatregelen moeten er ook op gericht zijn de doemscenario's van waarschijnlijke schadelijke gevolgen te compenseren.

Wil de algehele samenhang van Natura 2000 worden gewaarborgd, dan moeten de compenserende maatregelen die in samenhang met een project worden voorgesteld: a) qua omvang afgestemd zijn op de schadelijke gevolgen die de habitats en soorten ondervinden, en b) voorzien in functies die vergelijkbaar zijn met de functies die aan de basis lagen van de oorspronkelijke selectie van het betrokken gebied, met name wat de adequate geografische spreiding betreft. Het volstaat bijgevolg niet dat de compenserende maatregelen betrekking hebben op dezelfde biogeografische regio in dezelfde lidstaat.

De afstand tussen het oorspronkelijke gebied en het gebied waar de compenserende maatregelen worden getroffen is daarbij niet noodzakelijk een belemmering, voor zover het laatstgenoemde gebied de vereiste functies en biogeografische rol kan vervullen en voldoet aan de voor het oorspronkelijke gebied gehanteerde selectiecriteria.

Zie voor meer details paragraaf 5.4.2 van de artikel 6-leidraad.

Evenredigheid van de compenserende maatregelen

Om de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk te behouden, moet ervoor worden gezorgd dat de voorgestelde compenserende maatregelen afgestemd zijn op de schadelijke gevolgen die de habitats en soorten ondervinden. De bevoegde instanties moeten daarom het relatieve belang van de betrokken Natura 2000-kenmerken en de schadelijke gevolgen waaronder ze te lijden hebben, bepalen aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve criteria. Dit vormt de basis voor compensatie.

De compensatieverhouding wordt best per geval bepaald, moet de ecologische functies waarborgen en moet in een eerste fase worden vastgesteld in het licht van de gegevens uit de passende beoordeling op grond van artikel 6, lid 3. Vervolgens kan de verhouding worden bijgesteld overeenkomstig de resultaten die bij de effectiviteitsmonitoring worden geconstateerd, en moet een gemotiveerd definitief besluit over het niveau van de compensatie worden genomen.

Algemeen wordt aangenomen dat de verhouding doorgaans aanzienlijk groter moet zijn dan 1:1. Compensatieverhoudingen van 1:1 of lager zijn slechts aanvaardbaar wanneer deze aantoonbaar voldoende zijn om op korte termijn een volledig succes van de maatregelen voor het herstel van structuur en functies te bereiken (d.w.z. dat de instandhouding of de instandhoudingsdoelstellingen van de habitats of de populaties van belangrijke soorten die schade kunnen ondervinden van het plan of project, nooit in het gedrang komen).

Zie voor meer details paragraaf 5.5.4 van de artikel 6-leidraad.

Ecologische functies en locatie voor compenserende maatregelen

De compensatie mag niet alleen worden afgestemd op de schadelijke gevolgen die de habitats en soorten ondervinden, maar moet ook voorzien in ecologische functies die vergelijkbaar zijn met de functies die aan de basis lagen van de oorspronkelijke selectie van het Natura 2000-gebied.

De reikwijdte van de compenserende maatregelen wordt bepaald door de specifieke vereisten voor het herstel van bepaalde ecologische functies en structuren die als gevolg van de uitvoering van het plan of project verloren dreigen te gaan of kunnen worden aangetast. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan habitattypen of habitats van soorten die pas na lange tijd dezelfde ecologische functies kunnen vervullen.

Er is een algemeen consensus dat de lokale omstandigheden die vereist zijn voor het herstel van de bedreigde natuurwaarden zo dicht mogelijk bij het door het plan of project beschadigde gebied moeten liggen. Daarom verdient het de voorkeur compensatiemaatregelen toe te passen in of dicht bij het betrokken Natura 2000-gebied op een locatie waar de omstandigheden bevorderlijk zijn voor het welslagen van de compensatiewerkzaamheden. Dit is echter niet altijd mogelijk en bij het zoeken naar locaties die aan de vereisten van de habitatrichtlijn voldoen, moet dan ook een lijst van de relevante prioriteiten worden gemaakt:

- 1) compensatie in het Natura 2000-gebied, op voorwaarde dat het gebied beschikt over de nodige elementen om de ecologische samenhang en de functies van het netwerk te garanderen;
- 2) compensatie buiten het Natura 2000-gebied, maar binnen een gemeenschappelijke topografische of landschapseenheid, op voorwaarde dat dezelfde bijdrage aan de ecologische structuur en/of functie van het netwerk haalbaar is. De nieuwe locatie kan een ander in het kader van Natura 2000 aangewezen gebied zijn of een niet-aangewezen locatie. In het laatste geval moet de betrokken locatie worden aangewezen als een Natura 2000-gebied en aan alle voorschriften van de natuurbehoudsrichtlijnen voldoen;
- 3) compensatie buiten het Natura 2000-gebied in een andere topografische of landschapseenheid. De nieuwe locatie kan een ander in het kader van Natura 2000 aangewezen gebied zijn. Indien wordt gecompenseerd op een niet-aangewezen locatie, moet deze locatie worden aangewezen als een Natura 2000-gebied en aan alle voorschriften van de natuurbehoudsrichtlijnen voldoen.

Zie voor meer details paragraaf 5.5.5 van de artikel 6-richtlijn.

Kader 20 bevat een vereenvoudigd voorbeeld voor het bepalen van de reikwijdte van compenserende maatregelen in het licht van ecologische functies.

Kader 20

Definiëren van de reikwijdte van compenserende maatregelen in het licht van ecologische functies — voorbeeld in een speciale beschermingszone

Ecologische functie aangetast door een plan of project: rustplaatsen voor trekvogels in noordelijke richting, gelegen in een SBZ.

Focus van de compenserende maatregel:

- a) De compenserende maatregelen moeten voorzien in alternatieve rustplaatsen voor de populaties trekvogels.
- b) De nieuwe, voor de betrokken soorten geschikte rustplaatsen moeten gelegen zijn op dezelfde trekroute.
- c) De nieuwe geschikte rustplaatsen moeten gemakkelijk toegankelijk zijn voor de vogels die gebruikmaken van het oorspronkelijke Natura 2000-gebied dat schade ondervindt door het project ⁽³⁹⁾. De draagkracht van de nieuwe habitat moet ten minste gelijk zijn aan de draagkracht van het aangetaste gebied. De nieuwe rustplaatsen moeten worden beschermd voordat dat project wordt uitgevoerd.

Nieuwe rustplaatsen voor dezelfde soort die te ver van de trekroute of op de trekroute maar ver van de aangetaste rustplaats liggen, zouden geen geschikte compenserende maatregel zijn. De nieuwe ecologische functies zouden immers niet volstaan om de ecologische samenhang van het netwerk te waarborgen.

⁽³⁹⁾ Het gebied moet voldoende dichtbij liggen om te voorkomen dat de soort extra energie kwijt is aan het bereiken van het nieuwe gebied, wat op zijn beurt de veerkracht van de soort kan verminderen en zijn kwetsbaarheid kan vergroten.

Aan het einde van dit hoofdstuk is een samenvattende checklist opgenomen van de belangrijkste aandachtspunten bij het ontwerpen van compenserende maatregelen (tabel 15).

c) **Timing van de compensatie**

Tijd is een cruciale factor bij de planning van compenserende maatregelen, aangezien deze moeten zijn ingevoerd en volledig operationeel en doeltreffend moeten zijn voordat het gebied schade ondervindt.

De timing van de compenserende maatregelen moet per geval worden vastgesteld en moet borg staan voor de continuïteit van de ecologische processen die van essentieel belang zijn om de tot een samenhangend Natura 2000-netwerk bijdragende structuur en functies te behouden. Dit vereist, naast een strakke coördinatie tussen de uitvoering van het plan of project en de tenuitvoerlegging van de compenserende maatregelen, tevens aandacht voor factoren zoals de tijd die vereist is voor de ontwikkeling van habitats en/of het herstel of de vestiging van soortenpopulaties in een bepaald gebied.

Bovendien moet rekening worden gehouden met de volgende factoren en processen:

- Een gebied mag niet reeds onherroepelijk zijn aangetast voordat de compensatie wordt toegepast.
- Het resultaat van de compensatie moet bereikt zijn op het moment waarop het betrokken gebied schade van het project ondervindt. Wanneer in bepaalde omstandigheden niet aan deze voorwaarde kan worden voldaan, moeten de intussen geleden verliezen extra worden gecompenseerd.
- Vertragingen zijn slechts toegestaan wanneer is geconstateerd dat deze geen afbreuk doen aan de doelstelling “geen nettoverlies” in de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk.
- Vertragingen zijn niet toegestaan wanneer deze in het betrokken gebied bijvoorbeeld resulteren in het verlies van populaties van soorten die zijn opgenomen in bijlage II bij de habitatrichtlijn of in bijlage I bij de vogelrichtlijn; hierbij moet speciale aandacht uitgaan naar prioritair soorten die worden genoemd in bijlage II bij de habitatrichtlijn.
- Het tijdschema voor de toepassing van de compenserende maatregelen kan worden aangepast naargelang wordt verwacht dat de significante schadelijke gevolgen zich op korte, middellange of lange termijn zullen voordoen.

Het kan raadzaam zijn specifieke maatregelen toe te passen ter compensatie van verliezen die in de tijdspanne vóór het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen optreden. Ter voorkoming van onvoorziene vertragingen die de doeltreffendheid van de compenserende maatregelen kunnen hinderen, moeten alle voor de tenuitvoerlegging van deze maatregelen vereiste technische, juridische of financiële bepalingen zijn vastgesteld voordat de uitvoering van het plan of project een aanvang neemt.

Zie voor meer details paragraaf 5.5.6 van de artikel 6-leidraad.

De tijd die nodig is om ecologische functies te verbeteren of te herstellen, hangt af van de biologie en de ecologie van de habitats en soorten. Dit moet daarom per geval worden beoordeeld en het kan nodig zijn onderzoek te doen of te zoeken naar bewijs van herstel in vergelijkbare situaties.

Kader 21 geeft een voorbeeld van hoeveel tijd er mogelijk nodig is om een graslandgemeenschap te herstellen.

Kader 21

Tijd die nodig is om een graslandgemeenschap te herstellen

22 studies uit 7 Europese landen bevatten informatie over de tijd die nodig is om een graslandgemeenschap te herstellen. Deze studies omvatten 16 gerepliceerde onderzoeken, waarvan er 9 ook gecontroleerde onderzoeken waren en 3 verificaties. Bij 6 studies werden positieve tekenen van herstel waargenomen in minder dan 5 jaar, bij 11 studies binnen 10 jaar, en 2 studies wezen op een herstelperiode van meer dan 10 jaar. 6 studies constateerden beperkte of trage veranderingen in plantengemeenschappen na herstel.

Bron: Restoration Evidence. Actie: Herstellen/creëren van soortenrijke, halfnatuurlijke grasformaties (<http://www.restorationevidence.org>).

d) **Evaluatie en monitoring van compenserende maatregelen krachtens artikel 6, lid 4**

Om te voldoen aan de verplichting om de samenhang van het Natura 2000-netwerk te behouden, moet het programma van compenserende maatregelen krachtens artikel 6, lid 4, de doeltreffendheid ervan aantonen en hierover documentatie verstrekken.

Geografische locatie, werkingssfeer en timing zijn allemaal bepalende factoren voor een succesvolle compensatie. Een adequate compensatieverhouding is ook van cruciaal belang om de doeltreffendheid van de compensatie te waarborgen voordat de gevolgen van het plan of project zichtbaar worden.

Het ontwerp en de uitvoering van de compenserende maatregelen moeten **alomvattend** en **wetenschappelijk verantwoord** zijn, d.w.z.:

- De instandhoudingsdoelstellingen, belangrijke kenmerken en ecologische functies die moeten worden gecompenseerd, worden in de juiste verhouding nagestreefd.
- De vereiste begeleidende maatregelen, met inbegrip van technische, administratieve en financiële maatregelen, zijn geïntegreerd.
- Het tijdsplan voor de uitvoering van de afzonderlijke taken binnen elke maatregel, met inbegrip van onderhoudswerkzaamheden en monitoring, is voldoende gedetailleerd.
- De wetenschappelijke basis waaruit de doeltreffendheid van elke compenserende maatregel blijkt, wordt specifiek toegelicht en aangetoond voor de gevolgen die de maatregel beoogt te compenseren.
- Het tijdsplan voor de verwezenlijking van de verwachte resultaten van elk van de voorgestelde maatregelen wordt vermeld.
- De prioritering van de uitvoering van de maatregelen is gerechtvaardigd op basis van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000 en wetenschappelijk bewijs.

In tabel 12 worden enkele cruciale elementen voor doeltreffende compenserende maatregelen met betrekking tot hun locatie, timing en werkingssfeer gepresenteerd. In deel 3 van de bijlage worden voorbeelden gegeven van de wijze waarop deze elementen in de praktijk zijn toegepast.

Tabel 12

Belangrijke elementen voor doeltreffende compenserende maatregelen

Locatie	Moet het mogelijk maken de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk te behouden.
	Moet beschikken over de specifieke kenmerken, structuur en functies die volgens de resultaten van de passende beoordeling nodig zijn voor compensatie, of over het potentieel deze kenmerken te ontwikkelen.
	Moet naar behoren rekening houden met ecologische kwaliteitsfactoren, zoals het unieke karakter van de aangetaste kenmerken.
	Moet worden bepaald aan de hand van een zorgvuldige analyse van de plaatselijke ecologische omstandigheden, zodat de compensatie zowel haalbaar is als zo dicht mogelijk bij het door het plan of project beschadigde gebied plaatsvindt.
	Moet zich binnen de betrokken lidstaat in dezelfde biogeografische regio bevinden (voor in het kader van de habitatrictlijn aangewezen gebieden) of, voor vogelsoorten, in hetzelfde verspreidingsgebied, op dezelfde migratieroute of in hetzelfde overwinteringsgebied (voor in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen gebieden).
Werkingsfeer	Wordt bepaald door: <ul style="list-style-type: none"> — de omvang van de schadelijke gevolgen van het plan of project voor de belangrijkste kenmerken en ecologische processen die de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied in gevaar brengen; — wetenschappelijk bewijs van de capaciteit van de maatregelen om de verwachte resultaten voor het behoud van de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk te bereiken.
	Kan het best per geval wordt vastgesteld op basis van de informatie die is verkregen bij de passende beoordeling krachtens artikel 6, lid 3.
	Wordt in eerste instantie bepaald met als doel de doemscenario's van mogelijke schadelijke gevolgen te compenseren.
	Wordt vastgesteld middels monitoring en rapportage over de resultaten inzake de ecologische functies.

Timing	Moet zorgen voor de continuïteit van de ecologische processen die van essentieel belang zijn voor het behoud van de structuur en de functies die tot de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk bijdragen.
	Houdt rekening met de noodzakelijke coördinatie tussen de uitvoering van het plan of project en de uitvoering van de compenserende maatregelen.
	Wordt bepaald door de tijd die vereist is voor de ontwikkeling van habitats en/of het herstel of de vestiging van soortenpopulaties in een bepaald gebied.
	Moet wettelijke waarborgen omvatten die nodig zijn voor de uitvoering op de lange termijn en voor de bescherming, monitoring en instandhouding van de te beschermen gebieden voordat habitats en/of soorten gevolgen ondervinden.
	Kan vereisen dat specifieke maatregelen worden toegepast ter compensatie van verliezen die in de tijdspanne vóór het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen optreden.
	Vereist de vaststelling van robuuste en volledige monitoringprogramma's waarmee het succes van compenserende maatregelen kan worden beoordeeld.

De daadwerkelijke compensatie moet worden gecontroleerd aan de hand van adequate **monitoring**.

Voor een doeltreffend monitoringproces kunnen de volgende elementen nodig zijn:

- een met de bevoegde instantie overeengekomen monitoringplan;
- inschakeling van een gespecialiseerd bedrijf of een andere instantie om de monitoring uit te voeren;
- identificatie van de te monitoren elementen: kenmerken van fauna en flora, waterstromen, bodemkwaliteit enz.;
- overeenstemming over de tijdlijn voor rapportage (jaarlijks, tweejaarlijks enz.);
- overeenstemming over het monitoringverslag;
- documentatie van de voortgang van de werkzaamheden (foto's, veldverslagen enz.);
- mechanisme voor het opslaan en delen van de resultaten;
- samenwerking met wetenschappers met het oog op de publicatie van de resultaten van de compensatie in een wetenschappelijk document.

Bij de monitoring en evaluatie van compenserende maatregelen moet ook rekening kunnen worden gehouden met de schadelijke gevolgen voor Natura 2000-gebieden die niet konden worden voorzien in de passende beoordeling. Als de compenserende maatregelen niet voldoende blijken te zijn om deze nieuwe gevolgen op te vangen, kan het bovendien nodig zijn deze te wijzigen om ervoor te zorgen dat het uiteindelijke doel, namelijk het waarborgen van de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk, haalbaar blijft.

De monitoring van compenserende maatregelen moet nauw worden gecoördineerd met de algemene monitoring van de gevolgen en de verzachtende maatregelen (zie punt 3.2.4). Deze aanpak is in overeenstemming met de eis in het EU-beleid om de uit verschillende wetgevingsteksten voortvloeiende monitoringprogramma's te coördineren, teneinde hun beheer efficiënter te maken.

In sommige gevallen kan adaptief beheer — een systematische aanpak om instandhoudingsmaatregelen te verbeteren en aan te passen door lering te trekken uit de resultaten van het beheer — nodig zijn en in een overeenkomst worden vastgelegd. In dit verband kan adaptief beheer worden gebruikt om de uitvoering van compenserende maatregelen te verbeteren wanneer er onzekerheden zijn waardoor de werkelijke resultaten van de maatregelen regelmatig moeten worden geëvalueerd. Dit is met name relevant wanneer de omvang van de gevolgen en derhalve de omvang van de compensatie niet duidelijk zijn (bijvoorbeeld bij het compenseren van de gevolgen van de ontwikkeling van kustbescherming tegen overstromingen aan de landzijde van een beschermd gebied).

e) **Vaststelling van compenserende maatregelen voor plannen**

In de planningsfase kunnen er beperkingen bestaan ten aanzien van het vaststellen van de nodige compenserende maatregelen. Op basis van de beoordeling en identificatie van de schadelijke gevolgen van een plan voor de beoogde kenmerken van bepaalde Natura 2000-gebieden wordt bepaald of compenserende maatregelen noodzakelijk zijn. Als er voldoende zekerheid is over de voorspelde gevolgen voor habitats, soorten of natuurlijke processen en er goede kennis is van de omvang en reikwijdte van die gevolgen, kunnen passende compenserende maatregelen worden vastgesteld, kan de geschikte locatie worden geïdentificeerd en kan een passende timing worden bepaald.

Niettemin kan gedetailleerde informatie over de gevolgen van sommige onderdelen van een plan ontbreken in de plannen zelf. In dergelijke gevallen is het wellicht alleen mogelijk om het soort compenserende maatregelen vast te stellen dat op projectniveau nodig zal zijn, bijvoorbeeld om het verlies van bepaalde habitats te compenseren of om voor bepaalde soorten aanvullende habitats aan te bieden. Voor zover mogelijk moet een kwantificering van de behoeften worden verstrekt, bijvoorbeeld de benodigde oppervlakte voor herstel van habitats.

In alle gevallen moet ervoor worden gezorgd dat de nodige compenserende maatregelen op het passende niveau worden vastgesteld, gepland en uitgevoerd. In het plan kan een voorlopige definitie van de compenserende maatregelen worden opgenomen. Die voorlopige definitie moet vergezeld gaan van richtsnoeren, criteria en benaderingen en, op het moment dat de ontwikkeling van het plan dat toelaat, worden vervolledigd en gedetailleerd.

Tabel 13 geeft een overzicht van de punten die relevant zijn voor het ontwerp, de uitvoering en de monitoring van het programma van compenserende maatregelen.

Tabel 13

Aandachtspunten in het programma van compenserende maatregelen voor plannen

---

Compensatiegebied:

- de locatie en de oppervlakte van de compensatie (met inbegrip van kaarten), en
- de toestand en staat in de compensatiegebieden.

Soorten en habitats waarvoor de compensatie geldt:

- de vroegere toestand en staat in de compensatiegebieden van de soorten en habitats waarvoor compensatie geldt, en
- een toelichting op de wijze waarop de voorgestelde compenserende maatregelen naar verwachting de schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied compenseren en het mogelijk maken de samenhang van het Natura 2000-netwerk te behouden.

Technische prestaties:

- technieken en methoden die worden toegepast om de voorgestelde compenserende maatregelen tot stand te brengen, en
- evaluatie van het verwachte niveau van doeltreffendheid.

Bestuursrechtelijke bepalingen:

- afronding van de bestaande administratieve maatregelen om de uitvoering van de compenserende maatregelen te vergemakkelijken (bv. planningswaarborgen), en
- identificatie van eventuele aanvullende administratieve maatregelen die nodig kunnen zijn om de volledige doeltreffendheid van de compenserende maatregelen te waarborgen.

Timing van de compensatie:

- tijdspad voor de uitvoering van de compenserende maatregelen (met inachtneming van de uitvoering op lange termijn — zie hieronder over de kosten), met vermelding van wanneer de verwachte resultaten zullen worden bereikt;
- tijdspad voor het doorgeven van de monitoringresultaten aan de bevoegde instanties, en
- tijdspad voor de overname van de monitoringtaken voor het programma van compenserende maatregelen.

Kosten van de compensatie:

- werkelijke kosten van de uitgevoerde maatregelen;
  - afwijkingen van de kosten ten opzichte van de in het programma van compenserende maatregelen voorziene kosten, en
  - eventuele differentiatie in tijd tussen kosten afhankelijk van administratieve coördinerende maatregelen (bv. aankoop van grond, eenmalige betalingen in verband met rechten op het gebruik van hulpbronnen, en/of regelmatige betalingen voor specifieke terugkerende maatregelen).
-

Tabel 14

Samenvattende checklist van de belangrijkste aandachtspunten bij het ontwerpen van compenserende maatregelen

Actiepunt	Omschrijving	Elementen die moeten worden opgenomen
Technisch	<p>De uit te voeren activiteiten, met vermelding van hun relevantie, overeenkomstig:</p> <ul style="list-style-type: none"> — de instandhoudingsdoelstellingen van het oorspronkelijke gebied, en — hun verband met het behoud van de algehele samenhang van het Natura 2000-netwerk. <p>Technisch plan</p>	<p>Doelstellingen en streefwaarden die zijn afgestemd op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied</p> <p>Omschrijving van de voorgestelde compenserende maatregelen</p> <p>Bewijs van de technische haalbaarheid van de maatregelen in het licht van hun instandhoudingsdoelstellingen — ecologische functies</p> <p>Op degelijk wetenschappelijk bewijsmateriaal berustende toelichting van de wijze waarop de activiteiten doeltreffende compensatie bieden voor de negatieve gevolgen van het plan of project</p> <p>Prioritering van activiteiten overeenkomstig de instandhoudingsdoelstellingen — tijdsplan afgestemd op de instandhoudingsdoelstellingen</p> <p>Overzicht van de monitoring — per activiteit en algemeen</p>
Financieel	<p>Financieel plan</p> <p>De economische kosten van de uitvoering van het programma van compenserende maatregelen</p>	<p>Uitsplitsing van de begroting naar kostencategorie</p> <p>Uitsplitsing van de begroting naar tijdsplan voor de uitvoering</p> <p>Bewijs van de financiële haalbaarheid van de maatregelen in het licht van de vereiste timing en het tijdschema voor goedkeuring van de fondsen</p> <p>Haalbaarheidsanalyse van beheerrechten: per type activiteit en per geschikte locatie (aankoop, lease, rentmeesterschap enz.)</p>
Juridisch en administratief	<p>Waarborgen voor natuurbehoud</p>	<p>Bewijs van de juridische en/of financiële haalbaarheid van de maatregelen in het licht van de vereiste timing</p> <p>Vaststelling van voorschriften voor mededelingen aan het publiek</p>
Coördinatie en samenwerking — overheidsinstanties	<p>Taken en verantwoordelijkheden bij de uitvoering en rapportage</p>	<p>Behoeften op het gebied van raadpleging, coördinatie en samenwerking afgestemd op het tijdschema: instemming met en goedkeuring van het programma van compenserende maatregelen door de Natura 2000-instanties, de beoordelende instanties en de ontwikkelaar</p> <p>Monitoringplan op basis van voortgangsindicatoren overeenkomstig de instandhoudingsdoelstellingen, met een rapportageschema en verwachte verbanden met bestaande beoordelings- en monitoringverplichtingen</p>

4. STRATEGISCHE PLANNING EN PASSENDE BEOORDELING VAN DE PLANNEN

4.1. Strategische planning

Een doeltreffende manier om conflicten met Natura 2000-gebieden en door de EU beschermde soorten en habitats te voorkomen, is de milieugevolgen van nieuwe ontwikkelingen in een vroeg stadium op strategisch planningsniveau in overweging te nemen. Dit kan worden gedaan door middel van een regionaal of nationaal ontwikkelingsplan voor sectorale activiteiten (bv. in de energiesector, vervoer, winningsactiviteiten, aquacultuur) of door middel van bestemmings- of andere structuurplannen. Een strategisch plan maakt het mogelijk om in een vroeg planningsstadium milieugerelateerde voorwaarden en vereisten, met name die in verband met natuurbehoud, te integreren, zodat het risico op mogelijke conflicten later op projectniveau kan worden voorkomen of beperkt en de haalbaarheid en de middelen voor de uitvoering van afzonderlijke ontwikkelingen kunnen worden bepaald.

In het kader van de toepassing van artikel 6, leden 3 en 4, van de habitatrichtlijn, maakt strategische planning het veel gemakkelijker om de mogelijke gevolgen van geplande activiteiten voor Natura 2000-gebieden op grotere schaal en op alomvattende wijze in aanmerking te nemen. Op deze manier wordt in een vroeg stadium rekening gehouden met de gevoeligheden van de gebieden, wanneer er meer opties beschikbaar zijn om de ontwikkelingsdoelstellingen te halen en tegelijkertijd de potentiële milieugevolgen ervan te beperken. Dit zal bijvoorbeeld helpen bij het vaststellen welke gebieden wel of niet geschikt zijn voor specifieke activiteiten en bij het minimaliseren van het risico op mogelijke conflicten met Natura 2000-gebieden op het niveau van afzonderlijke projecten.

Strategische planning kan:

- een interactiever en transparanter planningsproces bevorderen en een vroegtijdige en iteratieve dialoog met de betrokken instanties, belangengroepen enz. stimuleren, waardoor de totale tijd die nodig is voor de vergunningsprocedure aanzienlijk kan worden verkort;
- een breder en geschikter kader bieden voor het in overweging nemen van mogelijke cumulatieve gevolgen met andere plannen of projecten, en haalbare alternatieven;
- bijdragen tot het voorkomen of verminderen van het aantal potentiële gebiedspecifieke conflicten in een later stadium van het ontwikkelingsproces, wanneer financiële en juridische middelen zijn vastgelegd en er minder speelruimte is;
- projectontwikkelaars relevante informatie en rechtszekerheid bieden over milieuaspecten waarmee al tijdens het eerste projectconcept rekening moet worden gehouden;
- op lange termijn kosteneffectiever zijn (als mogelijke verzachtende maatregelen in een vroeg planningsstadium worden meegenomen, zullen ze waarschijnlijk technisch gemakkelijker en goedkoper te integreren zijn);
- brede alternatieven analyseren, zoals de uitrol van groene infrastructuur in plaats van “grijze infrastructuur”; leiden tot de ontwikkeling van nieuwe, creatieve en innovatieve oplossingen (met inbegrip van natuurlijke oplossingen) en potentiële win-winsituaties;
- bijdragen tot een beter publiek imago van de projecten en de verantwoordelijke instellingen.

Voorbeelden van strategische planning die relevant is voor Natura 2000 zijn te vinden in deel 5 van de bijlage bij dit document.

4.2. Passende beoordeling van plannen

Het algemene procedurele kader voor de integratie van milieuoverwegingen op het niveau van de strategische planning wordt bepaald door de strategische milieubeoordeling (SMB), zoals uiteengezet in de SMB-richtlijn⁽⁴⁰⁾. Volgens artikel 3, lid 2, punt b), van de SMB-richtlijn moet een plan een SMB ondergaan als het wordt geacht een passende beoordeling uit hoofde van de habitatrichtlijn te vereisen (d.w.z. als het plan significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied⁽⁴¹⁾).

⁽⁴⁰⁾ Richtlijn 2001/42/EG van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's (PB L 197 van 21.7.2001, blz. 30).

⁽⁴¹⁾ C-177/11, punt 24, dat eveneens luidt als volgt: “Voor de beoordeling of aan deze voorwaarde is voldaan, hoeft noodzakelijkerwijs enkel te worden nagegaan of op grond van objectieve gegevens kan worden uitgesloten dat dit plan of project significante gevolgen heeft voor het betrokken gebied”.

Artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn is van toepassing op alle plannen die significante gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Zoals hierboven en in de artikel 6-leidraad is uitgelegd, heeft het begrip "plan" een ruime betekenis en omvat het bestemmingsplannen en maritieme ruimtelijke plannen ⁽⁴²⁾, alsmede sectorplannen of programma's.

De beoordeling van dergelijke plannen krachtens artikel 6, lid 3, en de passende beoordeling ervan volgen dezelfde stappen als beschreven in hoofdstuk 3 van dit document. Er zijn echter ook bepaalde bijzonderheden bij de beoordeling van plannen, die hieronder nader worden beschreven. Deze bijzonderheden hebben betrekking op mogelijke beperkingen en belemmeringen, en geschikte benaderingen die kunnen worden gebruikt om de problemen en onzekerheden te overwinnen die verband houden met een gebrek aan gedetailleerde informatie of een ontoereikende definitie van alle elementen, componenten en acties van het plan.

De mate van gedetailleerdheid van het plan zelf zal bepalend zijn voor de reikwijdte en de omvang van de passende beoordeling, maar de beoordeling moet in alle gevallen gericht zijn op het identificeren van gevoelige of kwetsbare gebieden of andere potentiële risico's of conflicten met Natura 2000-gebieden, zodat daarmee in latere stadia van het planningsproces rekening kan worden gehouden.

Zo kunnen gemeentelijke of stedelijke plannen voldoende details bevatten om met een goede mate van zekerheid mogelijke schadelijke gevolgen voor Natura 2000-gebieden te kunnen vaststellen. Daarentegen is het voor bredere structuur- of sectorplannen op regionaal of nationaal niveau, waarvan de locatie en het ontwerp van alle hoofdonderdelen nog niet zijn vastgesteld, in sommige gevallen slechts mogelijk om potentiële gevolgen van bepaalde acties of onderdelen van het plan op algemeen niveau vast te stellen, zonder deze op gebiedsniveau te specificeren. Niettemin kunnen in bredere plannen verdere ontwikkelingen worden toegespitst op gebieden waar het risico op mogelijke conflicten met Natura 2000 kleiner is (bv. gevoeligheidskaarten voor wilde dieren).

De beoordeling moet in verhouding staan tot de geografische reikwijdte, de mate van gedetailleerdheid van het plan en de aard en omvang van de te verwachten gevolgen. In sommige gevallen is het niet mogelijk om in dit stadium alle mogelijke gevolgen in afzonderlijke gebieden in detail te analyseren; er moet echter voldoende onderzoek worden verricht om vast te stellen:

- wat de belangrijkste gevolgen zijn op het niveau van het Natura 2000-netwerk, met inbegrip van de identificatie van de Natura 2000-gebieden die schade kunnen ondervinden, alsook de mogelijke gevolgen voor de connectiviteit van de gebieden, en in het licht van nationale of regionale instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en habitats die door de vogel- en de habitatrichtlijn worden beschermd, voor zover die bestaan;
- welke mogelijke brede verzachtende maatregelen kunnen worden genomen, zoals de uitsluiting van gebieden met een gevoelige biodiversiteit of de toepassing van bepaalde normen en beste praktijken (bv. minimale dichtheid van ecopassages, gebruik van geluidsschermen, inachtneming van broedperioden);
- welke mogelijke alternatieven er zijn, met inbegrip van andere locaties voor projecten of andere methoden om de verwachte resultaten te behalen (bv. gebruik van andere vervoerswijzen of technologieën voor energieproductie);
- wat de mogelijke cumulatieve gevolgen zijn, rekening houdend met andere bestaande of voorgestelde plannen, programma's en strategieën.

Voor strategische plannen waarbij de gevolgen in afzonderlijke gebieden niet kunnen worden vastgesteld, moet de analyse ten minste gericht zijn op potentiële gevolgen en grote risico's; de gebiedspecifieke gevolgen moeten dan op projectniveau worden geanalyseerd. In dergelijke gevallen moet de passende beoordeling ten minste gericht zijn op het bepalen van de Natura 2000-gebieden die schadelijke gevolgen kunnen ondervinden, alsook van alle in de EU beschermde habitats en soorten die in het gedrang kunnen komen (ook buiten Natura 2000), effecten op de connectiviteit, versnippering en andere gevolgen op netwerkniveau. Dit moet dienen om de reikwijdte en de focus van de beoordeling van afzonderlijke projecten te sturen.

Wanneer er onzekerheid bestaat over de schadelijke gevolgen voor de relevante kenmerken van Natura 2000-gebieden en de instandhoudingsdoelstellingen daarvan, kan het passend zijn een risicobeoordeling uit te voeren en te registreren, waarin de volgende aspecten in aanmerking kunnen worden genomen:

- de mogelijke gevaren van het plan en de waarschijnlijke gevolgen daarvan voor de instandhoudingsdoelstellingen van de speciale beschermingszone of het gebied van communautair belang/kenmerken van speciale beschermingszones;

⁽⁴²⁾ Richtlijn 2014/89/EU van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 tot vaststelling van een kader voor maritieme ruimtelijke planning (PB L 257 van 28.8.2014, blz. 135).

- voor elk gevaar, de waarschijnlijkheid dat het gevaar gevolgen zal hebben voor de speciale beschermingszone/de instandhoudingsdoelstellingen van de speciale beschermingszone;
- voor elk gevaar, de omvang, de waarschijnlijke duur en de omkeerbaarheid of onomkeerbaarheid van de gevolgen (korte beschrijving van de gemaakte veronderstellingen of het bewijsmateriaal dat is gebruikt om tot die conclusie te komen).

Niettemin mag niet uit het oog worden verloren dat het onderliggende doel te allen tijde erin bestaat elk risico op aantasting van de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden te voorkomen of weg te nemen, dan wel elke redelijke reden tot bezorgdheid dat dergelijke schadelijke gevolgen zich bij de uitvoering van het plan kunnen voordoen, weg te nemen.

Bij de beoordeling van de gevolgen van plannen krachtens artikel 6, lid 3, en de overeenkomstig de toepasselijke SMB-procedures uitgevoerde beoordeling kan worden vastgesteld welke activiteiten of elementen van het plan de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden zeker zullen aantasten, zelfs als er sprake is van verzachtende maatregelen; dergelijke activiteiten of elementen kunnen daarom op dat moment van het plan worden uitgesloten. De beoordeling zou bovendien een overzicht kunnen bieden van welke andere activiteiten schadelijk kunnen zijn voor beschermde habitats en soorten. De beoordeling kan dus beter op projectniveau worden gericht.

Toekomstige projecten die in het kader van een plan moeten worden uitgevoerd, moeten echter in overeenstemming zijn met de resultaten van de passende beoordeling van het strategische structuur-/sectorplan. Dit komt niet in de plaats van het vereiste van een passende beoordeling van toekomstige projecten die uit dat plan voortvloeien.

Er zijn duidelijke verbanden en analogieën tussen een passende beoordeling van plannen en een strategische milieubeoordeling, die worden behandeld in punt 5. Om die reden wordt aanbevolen de SMB te coördineren met een passende beoordeling. Dit zijn parallele, maar afzonderlijke processen die elkaar doorgaans overlappen, maar die ook op een aantal belangrijke punten van elkaar verschillen. De passende beoordeling heeft een nauwere focus en vereist strengere toetsing, waarbij het behoud en de bescherming van Natura 2000-gebieden centraal staan. De bevindingen en aanbevelingen van een passende beoordeling zijn bindend en moeten worden opgenomen in en deel uitmaken van een plan dat ter goedkeuring wordt voorgelegd. Met andere woorden, de bevindingen van de passende beoordeling worden niet alleen in aanmerking genomen, maar zijn bepalend voor de beslissing om het plan of project al dan niet goed te keuren.

Aanbevolen wordt gedurende het gehele proces van voorbereiding of herziening van een plan een afzonderlijk passendebeoordelingsdossier bij te houden. Het dossier moet kopieën bevatten van alle documentatie die relevant is voor de passende beoordeling en zal nuttig zijn om bij te houden hoe milieuoverwegingen in het plan zijn geïntegreerd.

Het kan passend zijn om de follow-up en een herbeoordeling van de verwachte gevolgen en risico's gedurende de gehele looptijd van het plan te plannen. Dit zorgt ervoor dat de voorspellingen en ramingen realistisch zijn en mogelijke nieuwe gevolgen identificeren die niet in aanmerking zijn genomen als gevolg van een gebrek aan informatie of die zich voordoen in het licht van nieuwe elementen of wijzigingen die in het plan zijn aangebracht. De "definitieve" passende beoordeling van een plan moet gebaseerd zijn op de definitieve versie ervan. Indien het plan op enig moment vóór de vaststelling ervan aanzienlijk verandert, moeten de wijzigingen ook aan bod komen in de passende beoordeling in het kader van een iteratief proces.

4.3. Gevoeligheidskaarten

Het identificeren van geschikte locaties of het uitsluiten van ongeschikte locaties kan deel uitmaken van de passende beoordeling van de plannen. Dit moet gebaseerd zijn op een gedegen analyse van de mate waarin de door de EU beschermde typen habitats en soorten die in het gehele gebied van de voorgestelde ontwikkeling aanwezig zijn, kwetsbaar zijn voor de geplande activiteiten.

Het in kaart brengen van gevoeligheden is een methode die vaak wordt gebruikt om gebieden te identificeren die bijzonder gevoelig kunnen zijn voor de ontwikkeling van sectorale activiteiten. Het wordt bijvoorbeeld vaak gedaan om gebieden met gevoelige populaties vogels en vleermuizen te identificeren die mogelijk ongeschikt zijn voor ontwikkelingen op het gebied van windenergie, of om potentiële conflictgebieden voor industriële activiteiten of huisvestingsprojecten in kaart te brengen.

Gevoeligheidskaarten kunnen in een vroeg stadium van het planningsproces worden gebruikt om gebieden te identificeren met ecologische gemeenschappen die gevoelig zijn voor een specifieke invloed of activiteit. Zij kunnen input leveren voor strategische planningsbesluiten tijdens de eerste gebiedselectiefase in het ontwikkelingsproces en kunnen op regionale, nationale of transnationale schaal informatie bevatten.

Gevoeligheidskaarten doen niet af aan de noodzaak van een gebiedspecifieke passende beoordeling krachtens artikel 6 van de habitatrichtlijn en van milieueffectbeoordelingen (MEB's). Zij kunnen echter tijdens de passende beoordelingen/MEB's en na afgifte van de vergunning worden gebruikt om informatie te verstrekken over het gebied en eventuele beheersvoorschriften.

Bij het in kaart brengen van gevoeligheden wordt gebruikgemaakt van geografische informatiesystemen (GIS) om ruimtelijke en geografische gegevens te verzamelen, te analyseren en weer te geven, gebaseerd op bestaande ruimtelijke biodiversiteitsgegevens met betrekking tot soorten en/of gebieden; soms moeten echter specifiek met het oog op het opstellen van een gevoeligheidskaart gegevens worden verzameld die relevant zijn voor het plan in kwestie.

Gevoeligheidskaarten moeten regelmatig worden bijgewerkt. De frequentie en de omvang van deze updates zijn een belangrijk aspect waarmee rekening moet worden gehouden bij het ontwerpen van gevoeligheidskaarten, aangezien ecologische gemeenschappen dynamisch zijn en hun gedrag soms moeilijk te voorspellen is. Daarom moeten gevoeligheidskaarten voor fauna altijd met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De Commissie heeft een praktische gids gepubliceerd, getiteld "Wildlife Sensitivity Mapping Manual" ⁽⁴³⁾ (Handleiding voor gevoeligheidskaarten voor fauna), voor het voorbereiden en opstellen van gevoeligheidskaarten voor hernieuwbare-energieprojecten. Deze gids geeft een overzicht van datasets, methodologieën en GIS-toepassingen. Hij is gericht op soorten en habitats die door de EU-natuurbehoudsrichtlijnen worden beschermd, met bijzondere aandacht voor vogels, vleermuizen en zeezoogdieren. Ook bevat de gids ook een stapsgewijze aanpak voor het maken van gevoeligheidskaarten voor fauna, die in kader 22 wordt gepresenteerd.

Kader 22

Stapsgewijze benadering voor het in kaart brengen van gevoeligheden

- 1) *Identificeer de soorten ontwikkelingen (projecten, activiteiten, infrastructuur enz.) die moeten worden opgenomen en de soorten en habitats die schade kunnen ondervinden. Hierbij moet rekening worden gehouden met:*
  - de soorten/habitats die waarschijnlijk door de ontwikkeling worden getroffen (in elk stadium van hun levenscyclus), rekening houdend met alle fasen van de levenscyclus (voortplanting, trek enz.);
  - de verschillende ontwikkelingsfasen (bv. bouw, operationele fasen) en de bijbehorende infrastructuur;
  - welke soorten/habitats gevoelig zijn voor de ontwikkeling;
  - welke soorten/habitats van belang zijn voor natuurbehoud (bv. de soorten/habitats die zijn opgenomen in de vogel- en de habitatrichtlijn);
  - hoe soorten schadelijke gevolgen kunnen ondervinden: bv. verlies en achteruitgang van habitats, botsingen met infrastructuur en gevolgen van vermijding, verdringing en barrières.
- 2) *Verzamel spreidingsdatasets voor gevoelige soorten, habitats en andere relevante factoren*
  - Ga na welke gegevens al beschikbaar zijn en beslis of aanvullende gegevens moeten worden verzameld.
  - Als de datasets ruimtelijk onvolledig zijn, overweeg dan gebruik te maken van modellen op basis van habitat- en landschapsvoorspellingen om de verspreiding op onvoldoende bemonsterde locaties te voorspellen.
  - Het is ook belangrijk om tekortkomingen in de gegevens en andere methodologische tekortkomingen aan het licht te brengen.
- 3) *Ontwikkel een scoresysteem voor gevoeligheden*
  - Ken gevoeligheidsscores toe aan soorten en habitats op basis van relevante kenmerken (kwetsbaarheid van habitats, staat van instandhouding, gedrag van soorten enz.)
- 4) *Genereer de kaart*
  - Bepaal welk karteringsformaat, welke GIS-software, welke karteringseenheid enz. het meest geschikt zijn.
  - Genereer een raster op basis van een geschikte karteringseenheid en leg hier de soortenspreiding (of modellen) en mogelijk andere nuttige datasets overheen, met inbegrip van relevante bufferzones.
  - Identificeer de in elke rastercel aanwezige soorten.

⁽⁴³⁾ Beschikbaar op https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

— Bereken voor elk rastervierkant een score met behulp van de gevoeligheidsscoresystemen voor de soorten.

5) *Interpreteer de kaart*

- Groepeer de gevoeligheidsscores in categorieën die aangeven hoe gevoelig ze zijn (bv. zeer gevoelig, gevoelig, matig gevoelig, weinig gevoelig) of die verwijzen naar een bepaald voorschrift (bv. no-go-area's vs. gebieden met een laag risico).
- Ontwikkel richtsnoeren waarin wordt uitgelegd welke gegevens zijn gebruikt, hoe de kaart is gegenereerd, hoe deze moet worden geïnterpreteerd en welke voorbehouden er zijn met betrekking tot de interpretatie.

In kader 23 worden nationale voorbeelden van gevoeligheidskaarten gegeven.

Kader 23

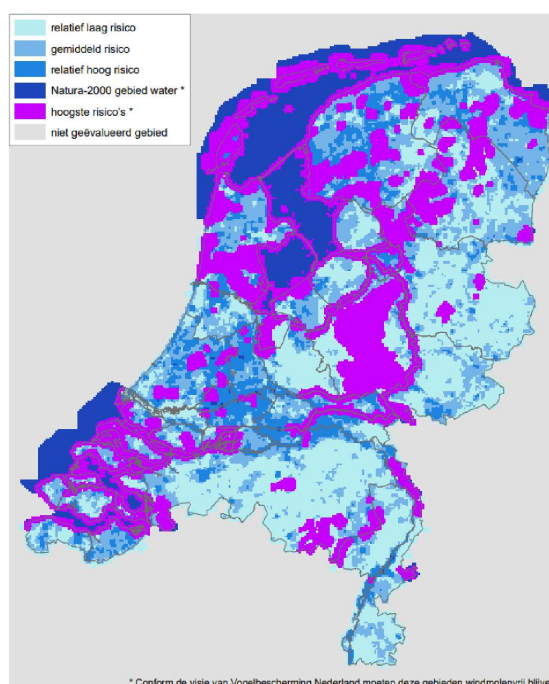
De nationale windmolenrisicokaart voor vogels (Nederland)

De nationale windmolenrisicokaart voor vogels is een ruimtelijke kaarttool voor de vroegtijdige screening van ontwikkelingen van windmolenparken op het vasteland. Het instrument richt zich op vogelpopulaties op land en omvat gebieden van ornithologisch belang, zoals hotspots voor trekvogels, landbouwgrond met een hoge natuurwaarde en belangrijke pleisterplaatsen. Het instrument meet de risico's voor vogelsoorten in termen van het belang van hun instandhouding. Het beoordeelt niet de kwetsbaarheid van soorten voor botsingen.

Er zijn gegevens verzameld uit verschillende bronnen, waaronder de nationale telling van broedvogels, watervogels en kolonievogels, een model voor botsingen met vliegende vogels (Bambas, biomassa van vliegende vogels), Natura 2000-gebieden en inventarisaties van specifieke zeldzame vogels. Ook de hotspots voor trekvogels zijn hierin opgenomen. Er zijn deelkaarten opgesteld voor specifieke gevoelige vogelsoorten of soortengroepen, bijvoorbeeld watervogels, weidevogels, zwanen en ganzen, alsook foerageergebieden voor Natura 2000- en Rode Lijst-soorten. De deelkaarten zijn gebruikt om de totaalkaart samen te stellen.

Voor elke deelkaart zijn de rastercellen in Nederland ingedeeld in een risicocategorie — laag, gemiddeld of hoog risico — op basis van het belang van het gebied en/of het aantal aanwezige soorten. Voor elke soort zijn bufferzones vastgesteld en op de kaarten aangegeven. De scores van de verschillende rastercellen zijn in de totaalkaart geaggregeerd.

Dit instrument is zeer nuttig gebleken als screeninginstrument. Hoewel de kaart niet formeel is goedgekeurd binnen het Nederlandse planningsstelsel, wordt hij op grote schaal gebruikt.

* Conform de visie van Vogelbescherming Nederland moeten deze gebieden windmolenvrij blijven.

Algemene risicokaart ter illustratie van het risico, van het hoogste (paars) tot een relatief laag risico (lichtblauw)

(Bron: Aarts, B. en Bruinzeel, L. (2009) De nationale windmolenrisicokaart voor vogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland/Altenburg & Wymenga

https://assets.vogelbescherming.nl/docs/e3b4524d-5cc2-4565-a65e-3226a124837e.pdf?_ga=2.19770104.1164016512.1551712082-129991070.1550147440

Kader 24

Instrument voor het in kaart brengen van gevoeligheden bij waterkrachtprojecten in Oostenrijk

Bij de ontwikkeling van waterkrachtcentrales moet een strategische aanpak worden gevolgd, zodat de resterende significante, gevoelige en intacte gedeelten van een rivier kunnen worden beschermd. Ter ondersteuning hiervan heeft het Wereld Natuur Fonds (WWF) een masterplan opgesteld om een technisch deugdelijke basis te bieden voor de beoordeling van de noodzaak om de Oostenrijkse wateren te beschermen (WWF Ökomasterplan, 2009). Bij dit in 2009 gepubliceerde onderzoek is voor het eerst de ecologische significantie beoordeeld van de 53 grootste rivieren in Oostenrijk, met een totaal stroomgebied van meer dan 500 km². Ook werden de officiële gegevens gepresenteerd van de watertoestandanalyse door het voor de uitvoering van de EU-kaderrichtlijn water verantwoordelijke ministerie, evenals instandhoudingsinformatie, bijvoorbeeld over Natura 2000-gebieden en andere beschermde gebieden.

Elk riviersegment werd ingedeeld in een categorie en gerangschikt naar belang op basis van verschillende selectiecriteria (bv. ecologische toestand, situatie in beschermde gebieden, hydromorfologie, lengte van aaneengesloten vrij stroomgebied) en elk stroomgebied is gerangschikt volgens de volgende gevoeligheidsklassen:

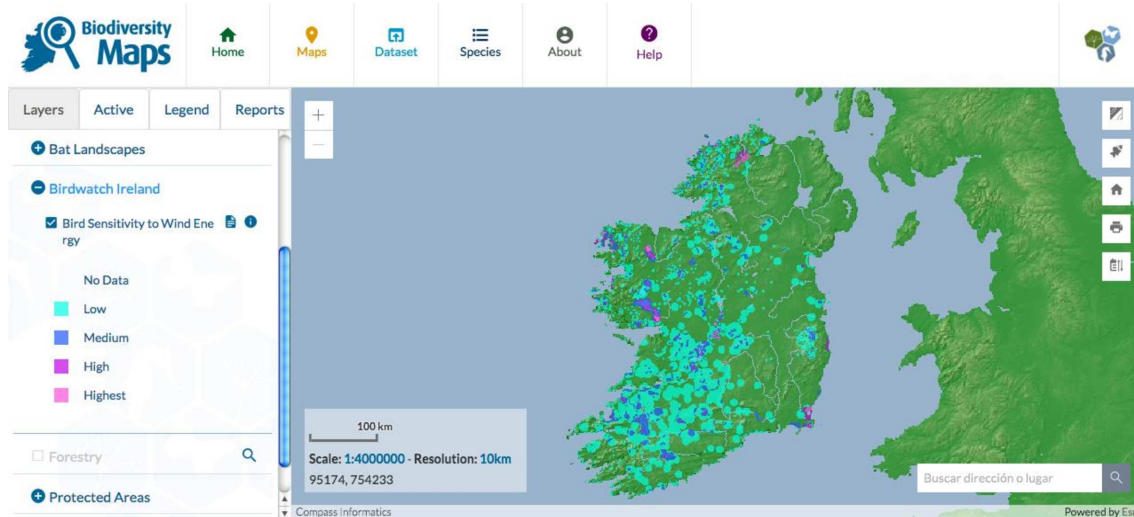
- Gevoeligheidsklasse 1: verdient zeer hoge bescherming op grond van ecologische toestand
- Gevoeligheidsklasse 2: verdient zeer hoge bescherming op grond van situatie in het beschermde gebied/de beschermde gebieden
- Gevoeligheidsklasse 3: verdient hoge bescherming op grond van morfologie
- Gevoeligheidsklasse 4: verdient bescherming vanwege de lengte van aaneengesloten vrij stroomgebied
- Gevoeligheidsklasse 5: verdient mogelijk bescherming omdat er geen databank bestaat voor de beoordeling van de milieutoestand
- Gevoeligheidsklasse 6: verdient mogelijk bescherming
- Gevoeligheidsklasse 7: verdient nauwelijks bescherming
- Gevoeligheidsklasse 8: wordt reeds gebruikt voor energieopwekking
- Geen gegevens beschikbaar (ecologische toestand, hydromorfologie)

Kader 25

Onlineplatforms voor toegang tot gevoeligheidskaarten in Ierland

Een webplatform maakt snel en interactief ruimtelijk onderzoek mogelijk van ecologische gevoeligheden en potentiële ruimtelijke-ordeningsconflicten. Hiermee kunnen strategische milieubeoordelingen en passende beoordelingen en, uiteindelijk, geïnformeerde planning en besluitvorming worden ondersteund. Zo biedt het Irish Biodiversity Data Centre via een online webtool toegang tot de gevoeligheidskaart voor vogels ten aanzien van windenergie.

Bron: <https://maps.biodiversityireland.ie/Map>

4.4. Raadpleging en dialoog bij strategische planning

Nu planners de voordelen inzien van dialoog en raadpleging, passen zij in het planningsproces steeds vaker een meer interactieve en transparante aanpak toe. Deze aanpak stimuleert vroegtijdige raadpleging van milieu instanties en belanghebbenden als belangrijk element om ervoor te zorgen dat er aanvaardbare en duurzame oplossingen worden gevonden.

Raadpleging tijdens de strategische planning is ook belangrijk om tot een gemeenschappelijk besef te komen van wat er op het spel staat, en stimuleert meer samenwerking bij het zoeken naar oplossingen (d.w.z. mogelijke alternatieven of verzachtende maatregelen) voor de ecologische gevolgen die in de beoordeling van het plan zijn vastgesteld.

Raadpleging van en een dialoog met instanties voor natuurbehoud vanaf het begin zijn van essentieel belang om mogelijke risico's voor en conflicten met gevoelige gebieden en soorten in kaart te brengen, beter inzicht te krijgen in de kwetsbaarheid van habitats en soorten voor de geplande ontwikkelingen en een passende beoordeling uit te voeren. Op grond van de SMB-richtlijn is ook raadpleging van andere instanties, ngo's, belangengroepen en het publiek vereist (zie het kader op blz. 47 over inspraak in het kader van de MEB- en de SMB-richtlijnen).

Inspraak is belangrijk in de definitiefase van het plan en tijdens het interactieve en iteratieve proces van het uitwerken van realistische alternatieve oplossingen voor probleem punten. In dit verband is het belangrijk belanghebbenden te identificeren en bij de raadpleging te betrekken, aangezien hierdoor bij de strategische planning alle relevante kennis en informatie over mogelijke conflicten in acht worden genomen.

Ontwikkelaars en bevoegde instanties moeten in een zo vroeg mogelijk stadium nauw samenwerken indien wordt verwacht dat een afwijking krachtens artikel 6, lid 4, zal worden overwogen. Dit kan zich voordoen in een vroeg stadium van de uitwerking van een voorstel, of zodra duidelijk wordt dat een afwijking nodig kan zijn. Zij moeten er ook voor zorgen dat de voorwaarden voor de afwijking volledig worden onderzocht en gedocumenteerd, aangezien dit vertragingen in het besluitvormingsproces zal helpen voorkomen en een transparant en robuust besluit zal waarborgen.

5. SAMENHANG MET ANDERE MILIEUBEOORDELINGSPROCEDURES: MEB, SMB, kaderrichtlijn water

5.1. Stroomlijnen van milieueffectbeoordelingen

De milieueffectbeoordeling is een procedure die garandeert dat rekening wordt gehouden met de ecologische gevolgen van besluiten voordat die besluiten worden genomen. Verschillende onderdelen van de EU-wetgeving bevatten bepalingen over procedures voor de milieueffectbeoordeling. Naast artikel 6 van de habitatrichtlijn zijn dit met name de richtlijn milieueffectbeoordeling (MEB) ⁽⁴⁴⁾, de richtlijn strategische milieubeoordeling (SMB) ⁽⁴⁵⁾ en artikel 4, lid 7, van de kaderrichtlijn water (KRW) ⁽⁴⁶⁾.

De integratie en coördinatie van de vereisten voor milieueffectbeoordelingen van deze richtlijnen kunnen in hoge mate bijdragen tot efficiëntere milieuvergunningsprocedures. De MEB-richtlijn bevat bepalingen over het stroomlijnen van de beoordelingsprocedures met betrekking tot ecologische kwesties die vereist zijn krachtens verschillende EU-richtlijnen, waaronder de habitatrichtlijn en de kaderrichtlijn water. In de richtlijn is specifiek bepaald dat de lidstaten er in voorkomend geval voor moeten zorgen dat wordt voorzien in gecoördineerde en/of gezamenlijke procedures die voldoen aan de vereisten van de EU-wetgeving (artikel 2, lid 3, van de MEB-richtlijn).

In artikel 11, lid 2, van de SMB-richtlijn zijn ook bepalingen opgenomen voor gecoördineerde of gezamenlijke milieueffectbeoordelingsprocedures die gelijktijdig voortvloeien uit de SMB-richtlijn en andere EU-wetgeving. Zij beogen dubbele beoordelingen te voorkomen, zonder afbreuk te doen aan de specifieke vereisten van elke richtlijn.

De Commissie heeft richtsnoeren gepubliceerd voor het stroomlijnen van milieueffectbeoordelingen ⁽⁴⁷⁾.

5.2. Milieueffectbeoordeling, strategische milieubeoordeling en passende beoordeling

De MEB- en de SMB-richtlijn vereisen dat projecten, plannen en programma's die significante gevolgen voor het milieu kunnen hebben, aan een milieueffectbeoordeling worden onderworpen voordat zij worden goedgekeurd of toegestaan.

De verplichting om de significante gevolgen van plannen of projecten te beoordelen, kan voortvloeien uit zowel de SMB- of de MEB-richtlijn als artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn. In dat geval kunnen de beoordelings- en vergunningsprocedures gezamenlijk of gecoördineerd verlopen, zoals bepaald in de MEB- en de SMB-richtlijn. De overeenkomstig deze richtlijnen uitgevoerde beoordelingen kunnen echter niet in de plaats komen van de procedure en verplichtingen van artikel 6, leden 3 en 4, van de habitatrichtlijn, aangezien geen van beide procedures de andere overbodig maakt.

Een passende beoordeling kan worden gerapporteerd in het MEB- of SMB-rapport of in een afzonderlijk verslag. In beide gevallen moeten de informatie die betrekking heeft op de passende beoordeling en de bijbehorende conclusies te onderscheiden zijn van die van de MEB of de SMB. Dit is noodzakelijk omdat er enkele belangrijke verschillen zijn tussen de MEB/SMB en de passendebeoordelingsprocedures (zie punt 5.2.2).

*Het is essentieel dat de informatie die betrekking heeft op de passende beoordeling en de bijbehorende conclusies duidelijk te onderscheiden en herkennen is in het milieueffectbeoordelingsrapport, zodat deze kan worden onderscheiden van die van de algemene MEB of SMB. Dit is noodzakelijk omdat er enkele belangrijke verschillen zijn tussen de MEB/SMB en de passendebeoordelingsprocedures. Dit betekent dat **een MEB of SMB niet in de plaats kan komen van een passende beoordeling, of vice versa, aangezien geen van beide procedures de andere overbodig maakt.***

Zie paragraaf 4.6.1 van de artikel 6-leidraad.

⁽⁴⁴⁾ Richtlijn 2011/92/EU betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten, als gewijzigd bij Richtlijn 2014/52/EU (PB L 26 van 28.1.2012, blz. 1).

⁽⁴⁵⁾ Richtlijn 2001/42/EG betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's (PB L 197 van 21.7.2001, blz. 30).

⁽⁴⁶⁾ Richtlijn 2000/60/EG tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (PB L 327 van 22.12.2000, blz. 1).

⁽⁴⁷⁾ Mededeling van de Commissie, 2016/C 273/01, beschikbaar op: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016XC0727\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016XC0727(01))

5.2.1. *Mogelijkheden voor en voordelen van stroomlijning van de MEB/SMB en de passende beoordeling*

Er zijn verschillende voordelen verbonden aan het stroomlijnen van de MEB/SMB en passende beoordelingen. Dit kan bijvoorbeeld bijdragen tot een beter begrip van de verbanden tussen verschillende ecologische factoren, dubbele beoordelingen voorkomen, bijdragen tot een efficiënter gebruik van de middelen die nodig zijn om de beoordelingen uit te voeren en een betere coördinatie van de vergunningsprocedures mogelijk maken.

Belangrijke elementen voor een doeltreffende stroomlijning van de passende beoordeling en de MEB/SMB zijn onder meer:

- nauwe samenwerking tussen de verantwoordelijke instanties;
- adequate scoping, een gangbare praktijk in de MEB- en de SMB-procedure;
- nauwe samenwerking en goede informatie-uitwisseling tussen de deskundigen die de MEB/SMB voorbereiden en de deskundigen die de passende beoordeling uitvoeren (bv. informatie over lawaai-, lucht-, water- en bodemkwesties door de desbetreffende deskundige aan de deskundige op het gebied van biodiversiteit);
- kwaliteitscontrole door de bevoegde instantie;
- duidelijke en afzonderlijke conclusies voor elk van de gestroomlijnde beoordelingsprocedures.

Verscheidene bepalingen van de MEB- en de SMB-richtlijn zijn relevant voor de passende beoordeling krachtens artikel 6, lid 3, en kunnen de kwaliteit ervan verbeteren in het kader van een gestroomlijnde uitvoering. Hiertoe behoren:

Scoping:

“Op verzoek van de opdrachtgever brengt de bevoegde instantie [...] een advies uit over de reikwijdte en het detailleringsniveau van de door de opdrachtgever in het milieueffectbeoordelingsrapport op te nemen informatie” (artikel 5, lid 2, van de MEB-richtlijn).

De SMB-richtlijn voorziet in verplichte raadpleging van de instanties met bevoegdheden op milieugebied, met als doel de kwaliteit van het milieurapport te verbeteren: “De in artikel 6, lid 3, bedoelde instanties worden geraadpleegd als een besluit wordt genomen over de reikwijdte en het detailleringsniveau van de informatie die in het milieurapport moet worden opgenomen” (artikel 5, lid 4, van de SMB-richtlijn).

Waarborging van de kwaliteit en volledigheid van de beoordeling:

“[D]e opdrachtgever [dient] te waarborgen dat het milieueffectbeoordelingsrapport wordt opgesteld door bekwame deskundigen; de bevoegde instantie [dient] te waarborgen dat zij beschikt over, of indien nodig toegang heeft tot, voldoende expertise om het milieueffectbeoordelingsrapport te onderzoeken, en de bevoegde instantie [dient] indien nodig de opdrachtgever om aanvullende informatie te verzoeken [...] die rechtstreeks ter zake doend is om te komen tot de gemotiveerde conclusie inzake de aanzienlijke milieueffecten van het project” (artikel 5, lid 3, van de MEB-richtlijn).

Raadpleging en inspraak van het publiek:

“De lidstaten treffen de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat de instanties die op grond van hun specifieke verantwoordelijkheden op milieugebied of op grond van hun lokale of regionale bevoegdheden met het project te maken kunnen krijgen, de gelegenheid krijgen om advies uit te brengen over de door de opdrachtgever verstrekte informatie en over de aanvraag om een vergunning [...]. Om te zorgen dat het betrokken publiek daadwerkelijk inspraak krijgt in de besluitvormingsprocedure, wordt het publiek in een vroegtijdig stadium van de [...] milieubesluitvormingsprocedures en ten laatste zodra er redelijkerwijs informatie kan worden verstrekt, langs elektronische weg en via openbare bekendmakingen of andere passende middelen op de hoogte gebracht van de volgende kwesties” (artikel 6 van de MEB-richtlijn).

“De lidstaten zien erop toe dat de [...] vaststellingen [of de plannen of programma's aanzienlijke milieueffecten kunnen hebben], inbegrepen de redenen waarom geen milieubeoordeling [...] wordt verlangd, voor het publiek beschikbaar worden gesteld” (artikel 3 van de SMB-richtlijn).

“De [...] instanties en het [...] publiek wordt tijdig, daadwerkelijk en binnen een passend tijdschema de gelegenheid geboden om vóór de vaststelling, of vóór de onderwerping aan de wetgevingsprocedure van het plan of programma, hun mening te geven over het ontwerpplan of -programma en het bijbehorende milieurapport. De lidstaten wijzen de te raadplegen instanties aan, die wegens hun specifieke verantwoordelijkheden op milieugebied met de milieueffecten van de uitvoering van plannen en programma's te maken kunnen krijgen. De lidstaten bepalen het publiek [...], met inbegrip van het publiek dat door het besluitvormingsproces in het kader van deze richtlijn wordt of kan worden geraakt dan wel er belang bij heeft, met inbegrip van de relevante niet-gouvernementele organisaties, zoals organisaties die milieubescherming bevorderen en andere betrokken organisaties” (artikel 6, SMB-richtlijn).

Monitoring:

“[D]e lidstaten [zorgen] ervoor dat de kenmerken van het project en/of de geplande maatregelen om aanzienlijke nadelige milieueffecten te vermijden, te voorkomen of te beperken en, indien mogelijk, te compenseren, door de opdrachtgever worden uitgevoerd, en dat de procedures voor de monitoring van de aanzienlijke nadelige milieueffecten worden vastgesteld” (artikel 8 bis van de MEB-richtlijn).

“De lidstaten gaan de aanzienlijke gevolgen voor het milieu van de tenuitvoerlegging van plannen en programma's na, onder meer om onvoorziene negatieve gevolgen in een vroeg stadium te kunnen identificeren en de passende herstellende maatregelen te kunnen nemen” (artikel 10 van de SMB-richtlijn).

Voorlichting van het publiek en geraadpleegde instanties:

“Wanneer een beslissing over het verlenen of weigeren van een vergunning is genomen, brengen de bevoegde instantie(s) het betrokken publiek en de [waarschijnlijk bij het project betrokken] instanties, overeenkomstig de nationale procedures daarvan onverwijld op de hoogte en zorgen zij ervoor dat de volgende informatie ter beschikking [...] wordt gesteld [...]: de inhoud van de beslissing en de eventuele voorwaarden die daaraan zijn gekoppeld [...]; de voornaamste redenen en overwegingen waarop de beslissing is gebaseerd” (artikel 9 van de MEB-richtlijn).

Belangenconflicten:

“De lidstaten zorgen ervoor dat de bevoegde instantie of instanties hun uit deze richtlijn voortvloeiende taken op objectieve wijze vervullen en zich niet bevinden in een situatie die tot een belangenconflict aanleiding geeft. Indien de bevoegde instantie tevens de opdrachtgever is, brengen de lidstaten in elk geval binnen hun organisatie van administratieve bevoegdheden een passende scheiding aan tussen conflicterende functies bij het uitvoeren van de uit deze richtlijn voortvloeiende taken” (artikel 9 bis van de MEB-richtlijn).

Grensoverschrijdende gevolgen:

Artikel 7 van de MEB-richtlijn bevat de bepalingen voor de beoordeling van projecten met grensoverschrijdende gevolgen, met inbegrip van de verplichting om een andere lidstaat in kennis te stellen wanneer significante gevolgen van een plan of project voor die lidstaat worden verwacht. De lidstaat die gevolgen kan ondervinden, kan desgewenst aan de beoordeling deelnemen. De EU heeft het Verdrag inzake milieueffectrapportage in grensoverschrijdend verband (het Verdrag van Espoo) ondertekend. Om de beoordelingsprocedures voor grensoverschrijdende projecten te coördineren en te vergemakkelijken, en met name raadpleging te organiseren in overeenstemming met het verdrag, kunnen de betrokken lidstaten op basis van gelijke vertegenwoordiging een gemeenschappelijk orgaan oprichten.

Grensoverschrijdende raadplegingen zijn ook voorzien en geregeld in de SMB-richtlijn (artikel 7). Deze bepalingen inzake grensoverschrijdende raadplegingen zijn ook van groot belang voor de algemene doelstellingen van de vogel- en de habitatrichtlijn en het Natura 2000-netwerk. Zij vormen namelijk een belangrijk preventief instrument bij de passende beoordeling van een plan of project waarvan de schadelijke gevolgen deze doelstellingen in een aangrenzende lidstaat in gevaar kunnen brengen.

5.2.2. Specifieke kenmerken van de passende beoordeling en verschillen met de MEB-/SMB-procedures

Hoewel het stroomlijnen van milieueffectbeoordelingen in het kader van de habitatrichtlijn en de MEB- of de SMB-richtlijn in de meeste gevallen nuttig en aanbevolen is, is het belangrijk rekening te houden met de specifieke kenmerken en verschillen in reikwijdte en focus van de respectieve beoordelingen. Het gebruik van bepaalde termen en de gevolgen van de beoordelingen kunnen ook verschillen. Meer in het bijzonder:

- De passende beoordeling is gericht op de bescherming van Natura 2000-gebieden, d.w.z. gebieden met een hoge biodiversiteitswaarde van Europees belang, en vereist daarom strengere toetsing. De conclusies ervan zijn **bindend** in die zin dat zij bepalen of een plan of project al dan niet kan worden goedgekeurd (de bevoegde instanties kunnen het plan of project pas goedkeuren *nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten*). Wel wordt bij de vergunningsprocedure of bij de opstelling en goedkeuring van het plan *rekening gehouden* met de resultaten van de MEB of SMB.
- In het kader van gecoördineerde of gezamenlijke procedures zou het zinvol zijn om de passende beoordeling eerder in het proces uit te voeren. Dit zou een potentieel dure en langdurige MEB-/SMB-procedure voorkomen als de conclusies van de passende beoordeling al negatief zijn, wat betekent dat geen toestemming kan worden verleend overeenkomstig de bepalingen van artikel 6, lid 3 (tenzij het plan of project doorgang kan vinden op grond van de bepalingen van artikel 6, lid 4).

- In het kader van de MEB-richtlijn worden verzachtende en compenserende maatregelen overwogen om *mogelijke significante schadelijke gevolgen voor het milieu te vermijden, te voorkomen, te beperken en, indien mogelijk, te compenseren*, in het bijzonder voor ingevolge de vogel- en de habitatrichtlijn beschermde soorten en habitats. Daarom kunnen ook in het kader van de mitigatiehiërarchie compenserende maatregelen worden overwogen om resteffecten te compenseren teneinde een nettoverlies aan biodiversiteit te voorkomen.

Daarentegen worden in het geval van plannen en projecten die worden beoordeeld in het kader van de habitatrichtlijn, verzachtende maatregelen ter vermindering, voorkoming of beperking van significante schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied in aanmerking genomen in het kader van de passende beoordeling krachtens artikel 6, lid 3, maar worden compenserende maatregelen ter compensatie van resteffecten alleen als laatste redmiddel gebruikt volgens de procedure krachtens artikel 6, lid 4. Dit zou het geval zijn als wordt besloten het plan of project voort te zetten ondanks de negatieve conclusie van de passende beoordeling. In dat geval moet eerst worden aangetoond dat er geen alternatieve oplossingen zijn die de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden niet aantasten en dat het plan of project om dwingende redenen van groot openbaar belang gerechtvaardigd is.

- Wat betreft het stadium van de beoordeling waarin “verzachtende maatregelen” worden overwogen, kan dit in het kader van de MEB-richtlijn al in de screeningfase plaatsvinden. Dergelijke maatregelen kunnen niet worden overwogen in de “screeningfase” van de procedure krachtens artikel 6, lid 3, maar pas wanneer de schadelijke gevolgen in de eigenlijke PB-fase worden geanalyseerd.

“Maatregelen die worden genomen om aanzienlijke nadelige effecten op het milieu, in het bijzonder op ingevolge van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad en Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad beschermde soorten en habitats, te vermijden, te voorkomen, te beperken en, indien mogelijk, te compenseren, moeten bijdragen tot het vermijden van elke achteruitgang van de milieukwaliteit en elk nettoverlies van biodiversiteit [...]”

De lidstaten moeten ervoor zorgen dat verzachtende en compenserende maatregelen worden uitgevoerd en dat passende procedures voor de monitoring van aanzienlijke nadelige milieueffecten ten gevolge van de bouw en exploitatie van een project worden vastgesteld, onder meer om onvoorziene aanzienlijke nadelige effecten te identificeren teneinde passende corrigerende maatregelen te kunnen nemen.”

MEB-richtlijn, preambule (Richtlijn 2014/52/EU, overwegingen 11 en 35).

5.2.3. **Verhouding tussen SMB/MEB/passende beoordeling en de strikte bepalingen inzake soortenbescherming van de natuurbehoudsrichtlijnen**

Artikel 3 van de MEB-richtlijn bepaalt: “Bij de milieueffectbeoordeling worden de directe en indirecte aanzienlijke effecten van een project per geval op passende wijze geïdentificeerd, beschreven en beoordeeld op de volgende factoren: [...] b) de biodiversiteit, met bijzondere aandacht voor op grond van Richtlijn 92/43/EEG en Richtlijn 2009/147/EG beschermde soorten en habitats”. Soortgelijke bepalingen zijn van toepassing op plannen overeenkomstig artikel 5, lid 1, van de SMB-richtlijn.

Bij deze gelegenheid is het belangrijk op te merken dat de vogel- en de habitatrichtlijn, naast de bescherming van gebieden die valt onder artikel 4 van de vogelrichtlijn en artikel 6 van de habitatrichtlijn, ook een systeem instellen voor de strikte bescherming van bepaalde soorten in hun gehele natuurlijke verspreidingsgebied binnen de EU, d.w.z. zowel binnen als buiten Natura 2000-gebieden. Deze beschermingsmaatregelen zijn van toepassing op de in bijlage IV bij de habitatrichtlijn genoemde soorten en op alle in het wild levende vogelsoorten in de EU. De exacte bepalingen zijn vastgelegd in artikel 5 van de vogelrichtlijn en in de artikelen 12 (voor dieren) en 13 (voor planten) van de habitatrichtlijn.

In wezen verplichten deze bepalingen lidstaten een verbod in te stellen op:

- het opzettelijk vangen of doden van soorten;
- het opzettelijk verstoren van die soorten, vooral tijdens de perioden van voortplanting, afhankelijkheid van de jongen, overwintering en trek;
- de beschadiging of de vernieling van de voortplantings- of rustplaatsen;
- het opzettelijk vernielen of rapen van eieren in de natuur, of het onwortelen of vernielen van beschermde planten.

De uitvoering van een plan of de ontwikkeling/exploitatie van een project kan leiden tot conflicten met deze verbodsbe-
palingen. Tijdens de passende beoordeling en de MEB/SMB moet de ontwikkelaar dan ook samen met de bevoegde
instantie nagaan of het plan of project verenigbaar is met deze strenge bepalingen inzake de bescherming van soorten. Een
dergelijke controle vereist de identificatie van soorten en hun habitats die mogelijk gevolgen kunnen ondervinden, de
verificatie van hun aanwezigheid in het gebied waarop een plan of project betrekking heeft en van hun voortplantings- of
rustplaatsen, alsmede een analyse van de mogelijke gevolgen voor de soorten en van geschikte verzachtende maatregelen.
Indien wordt bevestigd of niet kan worden uitgesloten dat er sprake is van gevolgen voor de individuen van de soort of
voor hun voortplantings- en rustplaatsen, kunnen afwijkingen van strikte soortbescherming vereist zijn.

Er zij echter op gewezen dat afwijkingen slechts in beperkte gevallen zijn toegestaan, bv. in het belang van de
volksgezondheid en de openbare veiligheid, mits er geen andere bevredigende alternatieven zijn en de gevolgen van deze
afwijkingen verenigbaar zijn met de algemene doelstellingen van de richtlijnen. De voorwaarden voor de toepassing van
afwijkingen zijn vermeld in artikel 9 van de vogelrichtlijn en artikel 16 van de habitatrichtlijn.

Er zij ook op gewezen dat deze bepalingen ook van toepassing kunnen zijn op plannen en projecten die worden gescreend
op basis van een passende beoordeling en/of een MEB/SMB. In dergelijke gevallen moet de beoordeling of afwijkingen
krachtens artikel 9 van de vogelrichtlijn en artikel 16 van de habitatrichtlijn van toepassing zijn, in een afzonderlijke
procedure worden uitgevoerd.

Een vergunning om af te wijken van strikte soortbescherming kan worden verleend als afzonderlijke beslissing of in het
kader van een gecombineerde vergunning die voortvloeit uit verschillende beoordelings- en vergunningprocedures. In
beide gevallen moeten de redenen en de voorwaarden voor een dergelijke afwijking duidelijk worden aangegeven.

**Meer informatie over de strenge eisen voor soortbescherming, met inbegrip van de meest recente richtsnoeren, is
te vinden op de website van de Europese Commissie ⁽⁴⁸⁾.**

5.3. **Beoordelingen op grond van artikel 4, lid 7, van de kaderrichtlijn water, gecoördineerd of geïntegreerd in de procedure krachtens artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn**

Er zijn ook sterke verbanden tussen de kaderrichtlijn water (KRW) en de habitatrichtlijn. Beide zijn, althans gedeeltelijk, van
toepassing op hetzelfde aspect van het milieu, namelijk aquatische ecosystemen en terrestrische ecosystemen en wetlands
die daar rechtstreeks van afhankelijk zijn. Zij hebben ook min of meer dezelfde ambities, in die zin dat zij erop gericht zijn
de verslechtering van aquatische ecosystemen te voorkomen en hun ecologische toestand te verbeteren. Waar passend
moeten zij daarom op gecoördineerde wijze worden uitgevoerd om ervoor te zorgen dat zij op geïntegreerde wijze
functioneren ⁽⁴⁹⁾.

Net als de habitatrichtlijn bevat de KRW specifieke bepalingen voor de beoordeling van de gevolgen van nieuwe
ontwikkelingen op waterlichamen. Op grond van artikel 4, lid 7, KRW kunnen de autoriteiten vrijstellingen verlenen voor
nieuwe wijzigingen en duurzame activiteiten voor menselijke ontwikkeling die: i) de toestand van het waterlichaam
verslechteren; of ii) het bereiken van een goede ecologische toestand of een goed ecologisch potentieel of een goede
grondwatertoestand onder bepaalde omstandigheden verhinderen ⁽⁵⁰⁾.

Krachtens artikel 4, lid 8, KRW moeten de lidstaten er bij de toepassing van artikel 4, lid 7, KRW zorg voor dragen dat de
toepassing verenigbaar is met andere EU-voorschriften op milieugebied. Met andere woorden, als krachtens artikel 4, lid 7,
KRW een afwijking is verleend voor het project, moet het, indien van toepassing, nog steeds voldoen aan artikel 6, leden 3
en 4, van de habitatrichtlijn.

Indien het project gevolgen kan hebben voor zowel een KRW-doelstelling als een Natura 2000-gebied, moet zowel de
procedure krachtens artikel 4, lid 7, KRW als de beoordelingsprocedure krachtens artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn
worden gevolgd. In het ideale geval zou dit op gecoördineerde of geïntegreerde wijze moeten gebeuren, zoals ook wordt
aanbevolen in de MEB-richtlijn. Elke beoordeling heeft een ander aandachtspunt: de eerste beoordeelt of het project
afbreuk doet aan de primaire doelstellingen van de KRW, terwijl de tweede beoordeelt of het project de natuurlijke
kenmerken van een Natura 2000-gebied aantast.

Dit neemt echter niet weg dat bepaalde aspecten van de beoordeling kunnen worden gecoördineerd, bijvoorbeeld in
onderzoeken en raadplegingen. Er zij op gewezen dat indien de KRW-procedure ertoe kan leiden dat een vergunning wordt
verleend, maar het plan of project in strijd is met de Natura 2000-vereisten, geen toestemming kan worden verleend,
behalve op grond van artikel 6, lid 4.

⁽⁴⁸⁾ https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/index_en.htm

⁽⁴⁹⁾ Zie de FAQ van de Commissie over de KRW en natuurbehoudsrichtlijnen: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/FAQ-WFD%20final.pdf>

⁽⁵⁰⁾ Voor jurisprudentie over de toepassing van artikel 4, lid 7, zie de arresten van het Hof in de zaken C-461/13 en C-346/14.

Hoewel de integratie van PB-procedures met procedures uit hoofde van de MEB-richtlijn verplicht is, is dit voor de KRW optioneel. Niettemin hebben een aantal lidstaten reeds geïntegreerde procedures ingevoerd of zijn zij bezig met het vaststellen van geïntegreerde procedures voor gevallen waarin de MEB, de passende beoordeling en de beoordeling krachtens artikel 4, lid 7, KRW allemaal vereist zijn. Stroomlijning van deze beoordelingen wordt aangemoedigd in de EU-richtsnoeren voor de uitvoering van de KRW (51).

De overeenkomsten tussen de beoordeling krachtens artikel 4, lid 7, KRW en die krachtens de MEB- en de habitatrichtlijn betekenen dat bepaalde stappen in het kader van de verschillende procedures gezamenlijk kunnen worden uitgevoerd. Dit betreft met name "screening", "scoping" en de noodzakelijke gegevensverzameling. Een dergelijke gestroomlijnde aanpak kan aanzienlijke kostenbesparingen en tijdswinst opleveren, met name met betrekking tot de fase van gegevensverzameling die gezamenlijk kan worden uitgevoerd zodra de gegevensvereisten krachtens elke richtlijn tijdens de vorige stappen zijn verduidelijkt.

Er kunnen nog meer synergieën worden toegepast, bijvoorbeeld met betrekking tot het zoeken naar alternatieven of verzachtende maatregelen. In alle gevallen moet echter worden voldaan aan de specifieke focus van de verschillende vormen van toetsing in het kader van elke richtlijn.

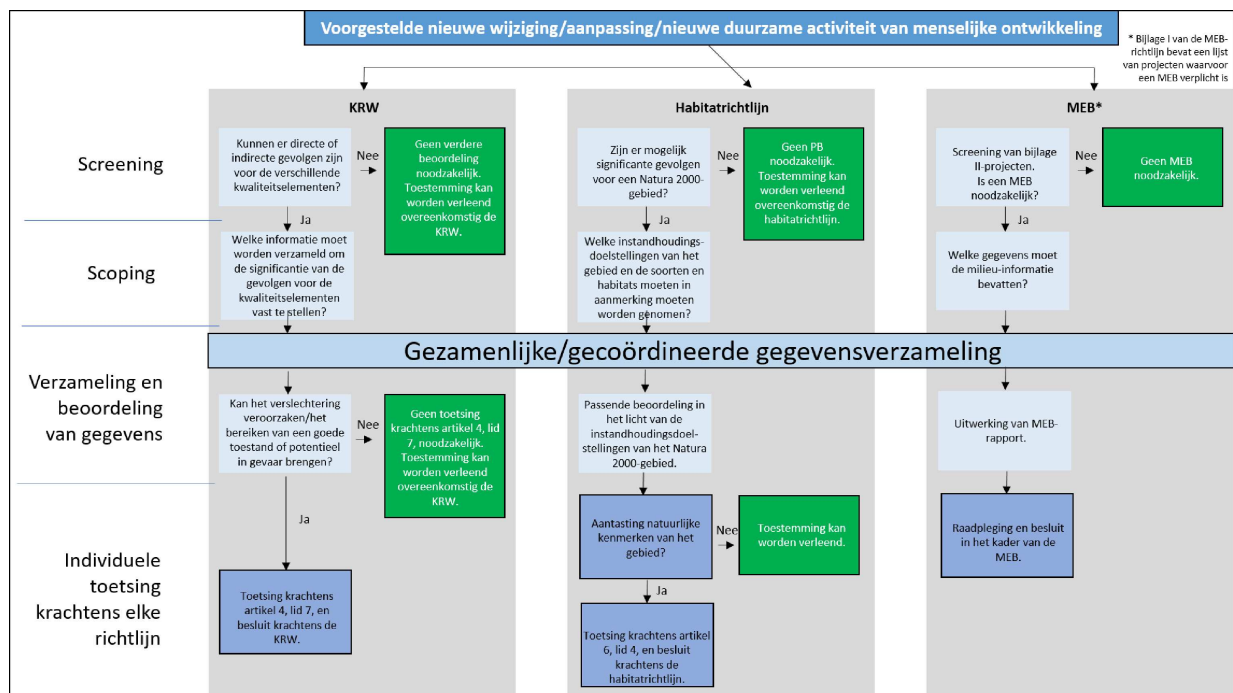
Indien aan de voorwaarden van de ene richtlijn is voldaan, maar niet aan die van de andere, kunnen de autoriteiten het project niet goedkeuren omdat het in dat geval nog steeds in strijd zou zijn met de wettelijke EU-bepalingen. In plaats daarvan moet worden onderzocht of het project zodanig kan worden gewijzigd dat het voldoet aan de vereisten van alle relevante richtlijnen.

Figuur 3 geeft een overzicht van de overeenkomsten en verschillen tussen de belangrijkste stappen van de beoordelingen op grond van artikel 4, lid 7, de KRW, de MEB en artikel 6 van de habitatrichtlijn.

Figuur 3

Stroomlijning van de beoordelingen in het kader van de KRW, de habitatrichtlijn en de MEB-richtlijn

Bron: CIS, 2017. Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive and the Floods Directive. Guidance Document No. 36. Exemptions to the Environmental Objectives according to Article 4(7) ("Gemeenschappelijke uitvoeringsstrategie voor de kaderrichtlijn water en de overstromingsrichtlijn, richtsnoer nr. 36, vrijstellingen van de milieudoelstellingen overeenkomstig artikel 4, lid 7").

(51) Zie met name: Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive and the Floods Directive. Guidance Document No. 36. Exemptions to the Environmental Objectives according to Article 4(7) ("Gemeenschappelijke uitvoeringsstrategie voor de kaderrichtlijn water en de overstromingsrichtlijn, richtsnoer nr. 36, vrijstellingen van de milieudoelstellingen overeenkomstig artikel 4, lid 7"). Beschikbaar op: <https://circabc.europa.eu/sd/a/e0352ec3-9f3b-4d91-bdbb-939185be3e89/CISGuidanceArticle47FINAL.PDF>

6. BELANGRIJKSTE REFERENTIES

CIS, 2017. Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive and the Floods Directive. Guidance Document No. 36. Exemptions to the Environmental Objectives according to Article 4(7) (“Gemeenschappelijke uitvoeringsstrategie voor de kaderrichtlijn water en de overstromingsrichtlijn, richtsnoer nr. 36, vrijstellingen van de milieudoelstellingen overeenkomstig artikel 4, lid 7”). Beschikbaar op: <https://circabc.europa.eu/sd/a/e0352ec3-9f3b-4d91-bdbb-939185be3e89/CISGuidanceArticle47FINAL.PDF>

Ecosystems, 2014. Article 6 of the Habitats Directive. Rulings of the European Court of Justice (“Ecosystemen, 2014, artikel 6 van de habitatrichtlijn, arresten van het Europees Hof van Justitie”). Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/others/ECJ_rulings%20Art_%206%20-%20Final%20Sept%202014-2.pdf

Europese Commissie, 1999. Guidelines for the Assessment of Indirect and Cumulative Impacts as well as Impact Interactions (“Richtsnoeren voor de beoordeling van indirecte en cumulatieve gevolgen en samenhang tussen gevolgen”).

Europese Commissie, 2011. Links between the Water Framework Directive and the Nature Directives. Veelvuldig gestelde vragen (“Verbanden tussen de kaderrichtlijn water en de natuurbehoudsrichtlijnen, veelgestelde vragen”). Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

Europese Commissie, 2012. Nota van de Commissie over de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

Europese Commissie, 2013 (a). Guidance on the Application of the Environmental Impact Assessment Procedure for Large-scale Trans-boundary Projects (“Richtsnoeren voor de toepassing van de milieueffectbeoordelingsprocedure voor grootschalige grensoverschrijdende projecten”). Europese Commissie, 2013. <http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/Transboundary%20EIA%20Guide.pdf>

Europese Commissie, 2013 (b). Guidance Document “Streamlining environmental assessment procedures for energy infrastructure “Projects of Common Interest” (PCIs)” (“Richtsnoer “Stroomlijning van milieueffectbeoordelingsprocedures voor energie-infrastructuurprojecten van gemeenschappelijk belang”). Europese Commissie, mei 2013. <http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/PCIGuidance.pdf>

Europese Commissie, 2016. Richtsnoeren van de Commissie inzake het stroomlijnen van milieueffectbeoordelingen uitgevoerd uit hoofde van artikel 2, lid 3, van de milieueffectbeoordelingsrichtlijn. Beschikbaar op: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0727\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0727(01)&from=EN)

Europese Commissie, 2017 (a). Guidance on Scoping (“Richtsnoeren voor scoping”). Richtlijn 2011/92/EU, gewijzigd bij Richtlijn 2014/52/EU. Europese Commissie. <http://ec.europa.eu/environment/eia/eia-support.htm>

Europese Commissie, 2017 (b). Guidance on Screening (“Richtsnoeren voor screening”). Richtlijn 2011/92/EU, gewijzigd bij Richtlijn 2014/52/EU. Europese Commissie. <http://ec.europa.eu/environment/eia/eia-support.htm>

Europese Commissie, 2019. Mededeling van de Commissie, “Beheer van Natura 2000-gebieden — De bepalingen van artikel 6 van de habitatrichtlijn (92/43/EEG)” (PB C 33 van 25.1.2019, blz. 1). Beschikbaar op: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019XC0125\(07\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019XC0125(07)&from=EN)

De Europese Commissie heeft diverse sectorspecifieke richtsnoeren gepubliceerd (over niet-energetische winningsindustrieën, de ontwikkeling van windmolenparken, havens en estuaria, binnenvaart, aquacultuur enz.). Deze bieden verder advies over de wijze waarop een passende beoordeling kan worden uitgevoerd met betrekking tot de ontwikkeling van plannen en projecten in elk van deze sectoren. De richtsnoeren zijn te vinden op:

https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm